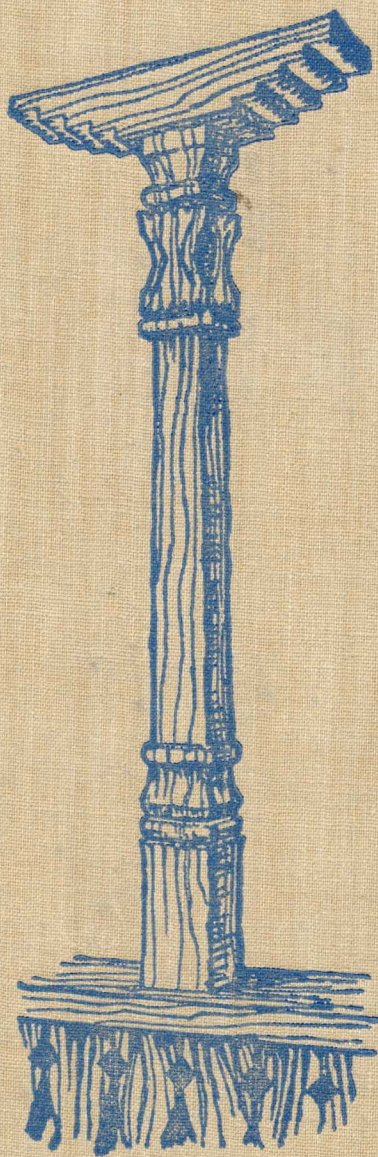

2.4.B

592

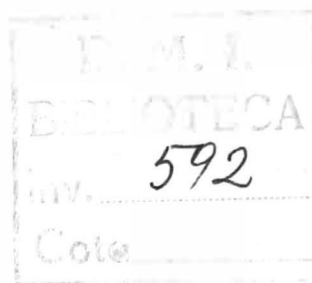

DIRECTIA MONUMENTELOR,
ANSAMBLURILOR SI
SITURILOR ISTORICE

BIBLIOTECA

Cota cartii: IV 32 ..
Inventar: 592 ..

592

ARHITECTURĂ POPULARĂ ROMINEASCĂ REGIUNEA PLOIEȘTI

Prezentarea geografică: VINTILĂ MIHĂILESCU

Textul: îngrijit de PAUL STAHL

Desenele: arh. ANTON DÎMBOIANU

Macheta: arh. ANTON DÎMBOIANU și PAUL STAHL

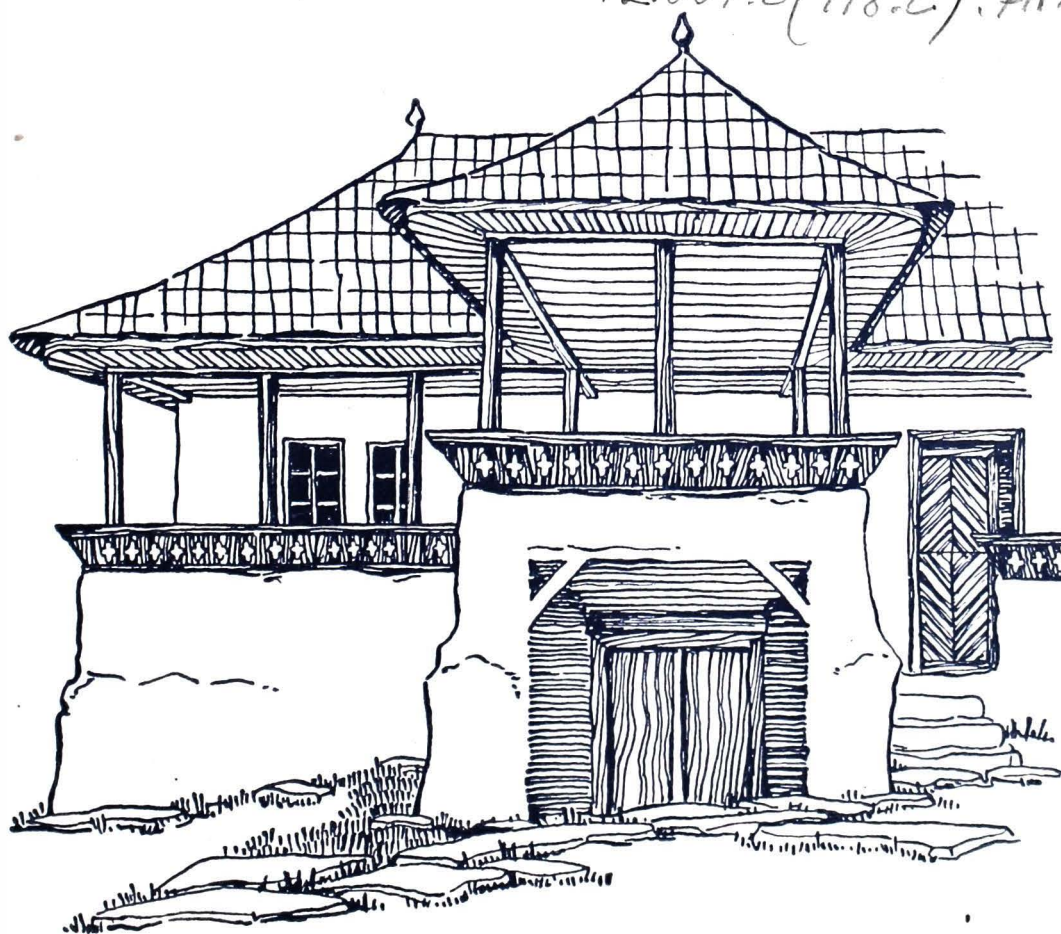
Coperta: arh. ADRIAN GHEORGHIU

FL. STANCULESCU, AD. GHEORGHIU, P. STAHL, P. PETRESCU

ARHITECTURA
A POPULARĂ
ROMÎNEASCĂ

592

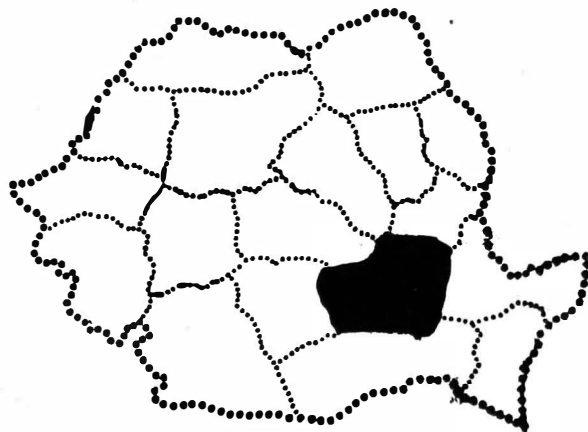
72.067.2(498.2):711.437(498.1)

REGIUNEA PLOIEȘTI

D.M.A.S.I.
BIBLIOTECA
Nr. inv. 592

INTRODUCERE

Arhitectura populară din regiunea Ploiești este una din cele mai puțin studiate ale țării noastre, cercetătorii fiind atrași în primul rînd de zone cu renume, cum ar fi Gorjul, Maramureșul, sau bazinul superior al Argeșului. Monografiile de specialitate, asupra satelor, văilor, și cu atît mai mult asupra regiunii întregi, lipsesc. Arhitectura locală este însă interesantă, aci dezvoltîndu-se în forme bine închegate, două tipuri distincte: cel legat de casele cu două niveluri și cel legat de construcțiile joase, ale cîmpiei, ce ocupă centrul Munteniei. Locuințele, fără a avea bogăția de ornamentație caracteristică altor regiuni, au totuși importante calități. fiind bine adaptate la necesitățile de trai, atît în ce privește clima, cît și în ce privește ocupațiile. În același timp, proporțiile caselor, mai ales ale celor vechi, sînt armonioase, plăcute la vedere și potrivite cu peisajul.

Studiul întocmit pune la îndemîină cercetătorilor materialul caracteristic, care a putut fi cules pînă acum; fără a epuiza problema, el crează totuși o imagine reală a arhitecturii populare din regiunea Ploiești. În culegerea materialului, satele au fost astfel alese, încît să fie reprezentative pentru o cît mai mare întindere a teritoriului. Textul ca și ilustrația insistă asupra celor mai interesante zone.

★

Regiunea administrativă Ploiești se găsește în partea sudică a țării și este cuprinsă între regiunile administrative Stalin la nord, Pitești la vest, București la sud și Galați la est. Două șosele de însemnătate internațională străbat regiunea: drumul Oradiei și cel al Aradului, care, întîlnindu-se în sudul Transilvaniei, străbat Carpații prin două artere de mare trafic; una urmează pasul Predealului și, prin valea Prahovei, atinge Ploieștii și Bucureștii, trecînd la Giurgiu în Bulgaria; a doua străbate pasul Buzău și atingînd orașul cu același nume, se termină la Brăila, de

unde începe Dunărea maritimă. Unitatea de legătură interregională, care pare întreruptă de această divergență, este restabilită însă de marele drum de sub dealuri, care leagă orașele mai importante ale regiunii, cum sînt Tîrgoviște, Ploiești, Buzău și Rîmnicul Sărat. Aceeași arteră primește dinspre munte și de peste munte toate drumurile mari și căile ferate de pe fundul văilor regiunii, grupate în două sisteme: sistemul Ialomiței cu Cricovul Dulce, Prahova, Doftana, Teleajenul, Cricovul Sărat, adunate toate aproape de Urziceni și sistemul Siretului unde își termină cursul doar două ape mai mari ale regiunii, Buzăul și Rîmnicul Sărat.

Relieful este variat, adînc și des fragmentat. Zona munților din partea nordică, formată mai ales din gresii și marne acoperite pe suprafețe destul de întinse în Bucegi, Postăvarul, Piatra Mare, Ciucaș, de calcare și conglomerate calcaroase, cuprinde masive muntoase de peste 2 000 — 2 500 m, cu forme glaciare pitorești și poduri întinse, acoperite de pășuni alpine. Astfel se explică intensă viață pastorală și dezvoltarea turistică din aceste masive muntoase, situate în vestul văii Prahova. În estul aceleiași văi însă, cu puține excepții și acestea datorite prezenței calcarelor, munții mai puțin înalți depășesc rareori 1 800—1 900 m, fiind tăiați de văi adînci, cu lărgituri din loc în loc primitoare de sate și avînd ca îmbrăcăminte vegetală mai mult pădurea deasă de brazi sau de fagi, și foarte puține goluri cu pășuni alpine. Viața pastorală a fost și este aci mai puțin dezvoltată, fiind înlocuită cu creșterea locală a vitelor în poienile pădurii. În schimb, pădurea este mult mai legată de viața curentă a locuitorilor.

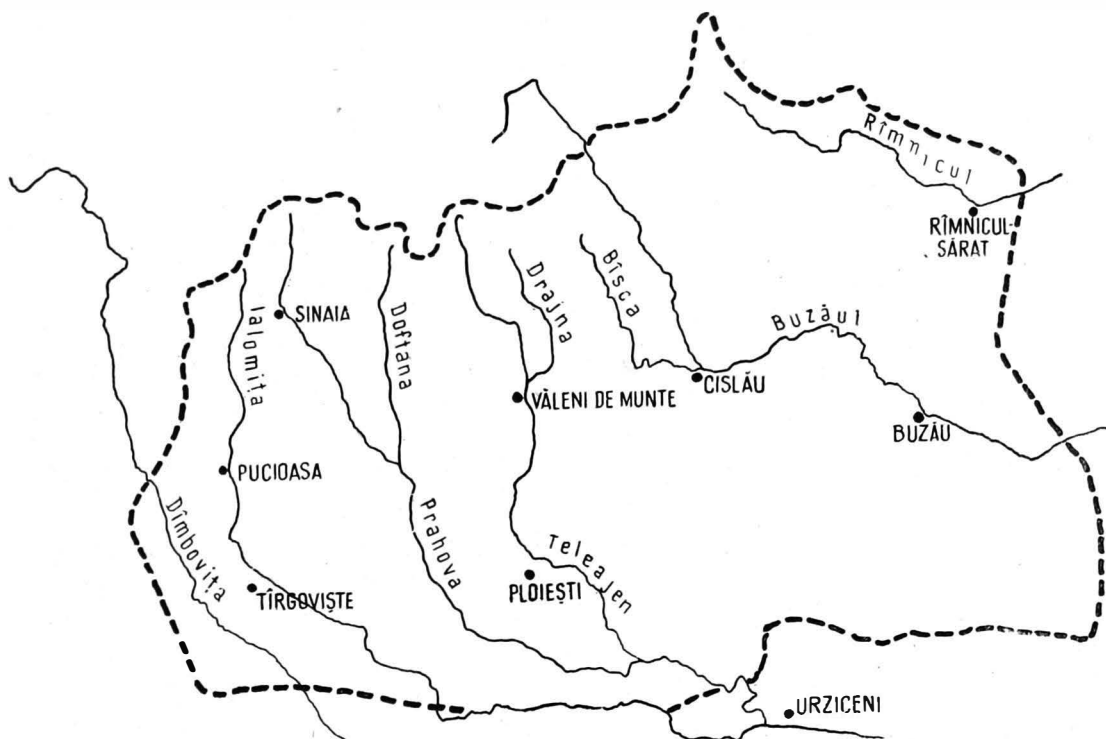
În zona următoare, a muscelor, dealurilor și depresiunilor alcătuite din roci mai slabe ca nisipuri, argile și rar gresii mai dure și calcare, relieful este foarte frămîntat, tăiat de văi largi cu terase cum sînt ale Ialomiței, Prahovei, Teleajenului, Buzăului, iar în lung străbătut de numeroase depresiuni: terenul este supus eroziunii torentelor și foarte propice alunecărilor provocate de o timpurie și masivă despădurire. Depresiunile regiunii sînt tot atîtea cuiburi de îngrămădire a populației și de civilizație locală, ferită multă vreme de influențe străine mai depărtate, din cauza dificultăților de circulație între compartimentele zonei deluroase. Astfel depresiunea Vălenilor de Munte de pe Teleajen are legături mai ușoare și mai frecvente către bazinul Buzăului în părțile Chiojdului decît spre vest în direcția Comarnicului și Cîmpinei. De asemenea între numeroasele depresiuni mai mici din bazinul Ialomiței legăturile zilnice sînt destul de anevoioase. Pe văile mari însă, bine populate și străbătute de drumuri mari, circulația a fost întotdeauna asigurată, deci originalitatea produselor locale a fost mai ușor amenințată de influențe sau împrumuturi străine.

În fine, ultima regiune, a cîmpiei, este formată mai ales de cîmpii înalte, aluvionare, cu fîntîni adînci și de aceea rămase multă vreme împădurite și slab populate. Între aceste cîmpuri sînt însă întinse suprafețe de șesuri joase, cu apă mai apropiată de suprafață, de timpuriu populate, cultivate și străbătute de drumuri de țară ori drumuri comerciale.

Condițiile favorabile așezărilor și în același timp apărute prin prezența pădurii care începea la Urziceni și se întindea neîntrerupt spre vest, pînă în Oltenia, a făcut ca din preistorie pînă astăzi regiunea să fie continuu populată; săpăturile arheologice au dat la iveală în multe locuri urmele așezărilor umane, trecute; ceramica țărănească de astăzi menține tradiții preistorice care o leagă de ceramica lucrată în trecut pe aceleași locuri. Parte cuprinsă în regiunea Ploiești, parte în afara ei, Vlașca, ținutul numit astfel de slavi, adică «Țara Vlahilor», a romînilor, este o dovadă în plus a importanței populației aflate aci în cursul perioadei feudale. Nucleul primului stat romînesc din sudul Carpaților s-a sprijinit tocmai pe populația care exista în cele două regiuni vecine, ale Piteștilor și Ploieștilor; trebuie amintit și faptul că la Tîrgoviște a fost una din primele capitale ale Țării Romînești.

★

Ca și în celelalte regiuni ale țării, delimitarea administrativă a regiunii nu corespunde întocmai caracterelor specifice de arhitectură. Regiunea Ploiești cuprinde anumite arii de arhitectură în întregul lor, dar pe alocurea, arhitectura de un anume tip se întinde și în afara regiunii. Pentru fixarea zonelor în cadrul cărora va fi studiată arhitectura se ține seama și de acest lucru.

1. Apele și orașele mai importante din regiunea Ploiești

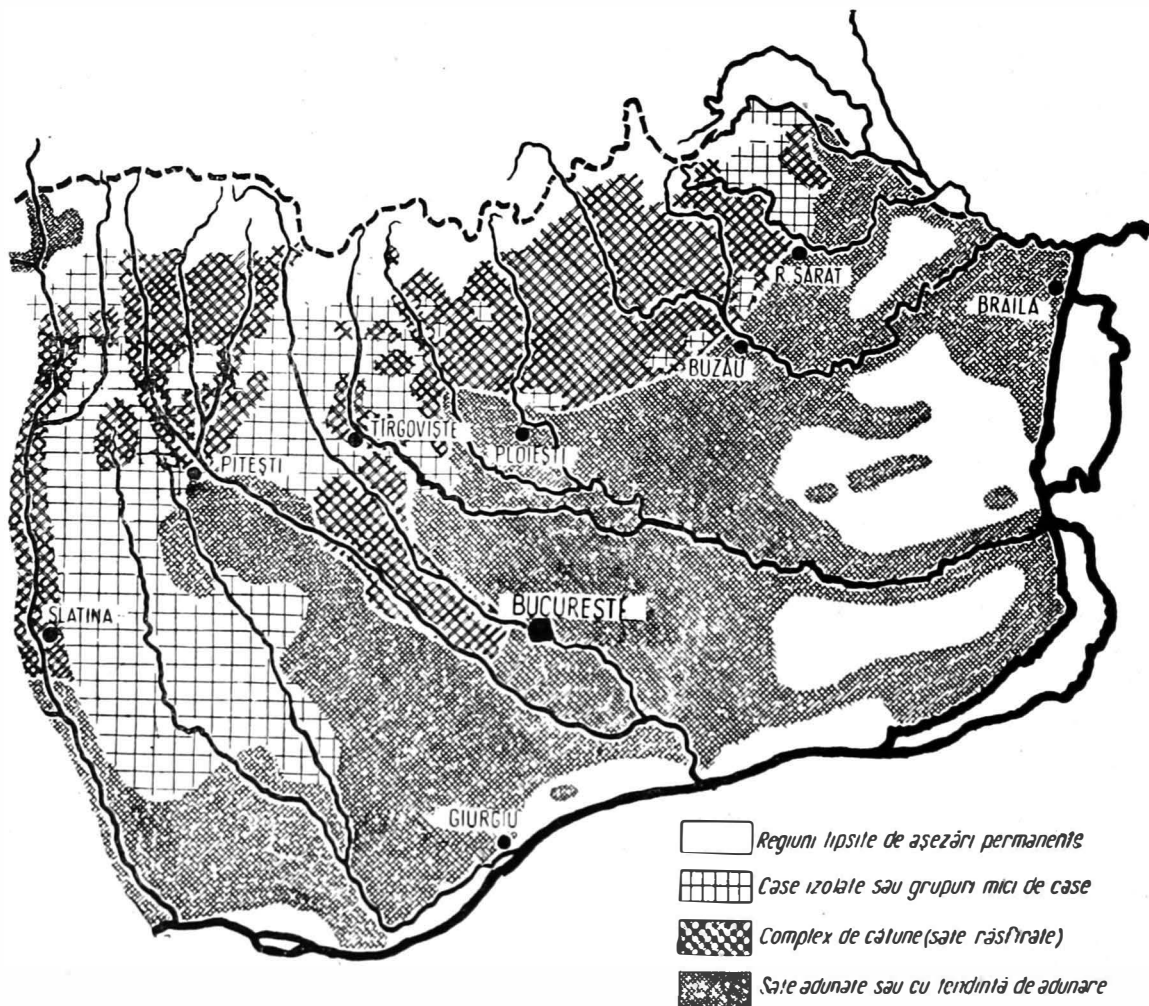
În primul rînd, la analiza hărții regiunii, atenția este atrasă de împărțirea ei în două mari zone cu caractere deosebite: prima, a muntelui și dealului, este străbătută de ape, ce curg de la nord spre sud și locuită de oameni ale căror ocupații caracteristice se leagă de păstorit, creșterea vitelor mari, exploatarea forestieră, cultivarea fructelor; a doua zonă, a cîmpiei (pe lîngă caracterele de geografie fizică diferite) se deosebește și prin ocupațiile localnicilor, legați în deosebi de agricultură. În al doilea rînd, arhitectura însăși are aspecte cu totul deosebite în cele două zone, ușor de observat pentru oricine străbate satele regiunii. Această diferență corespunde de altfel cu aceea constatată și în alte domenii ale culturii materiale, cum este ceramica sau costumul.

Aceste două zone și anume I) muntele și dealul și II) cîmpia, se pot împărți la rîndul lor în subzone. În zona de deal și munte, văile, curgînd de la nord la sud, cu drumuri grele de legătură între ele, duc la stabilirea a numeroase compartimente, după cum urmează:

MUNTELE ȘI DEALUL: 1) valea Dîmboviței; 2) valea Ialomiței; 3) văile Prahovei și Doftanei, 4) văile Teleajenului și Drașnei, 5) valea Bîscei și 6) văile Buzăului și Rîmnicului.

CÎMPIA: aici nu există o fărîmițare asemănătoare cu cea din prima zonă; se deosebesc întîi 7) cîmpia subcolinară din sudul Tîrgoviștei și 8) subzona aflată între Ploiești și lacurile de la jumătatea distanței dintre Ploiești și București; această ultimă subzonă cuprinde valea Ialomiței, mergînd spre est pînă în apropiere de Urziceni. În interiorul ei au fost cuprinse și satele aflate pe dreapta Ialomiței, pînă în spre lacul Snagov, din care o parte aparțin administrativ regiunii București.

Din enumerarea subzonelor a fost lăsată deoparte o fișie din cîmpie și anume aceea aflată la sud de Buzău. Aparținînd unei alte mari unități cu caracteristici distincte nu putea fi bine tratată decît în întregul ei; este vorba despre Bărăganul stepic, pînă în secolul trecut cu populația extrem de rară și în care arhitectura țărănească s-a dezvoltat într-un mediu unde lemnul constituia

2. Tipurile de așezări din Muntenia la 1790, după harta topografică austriacă

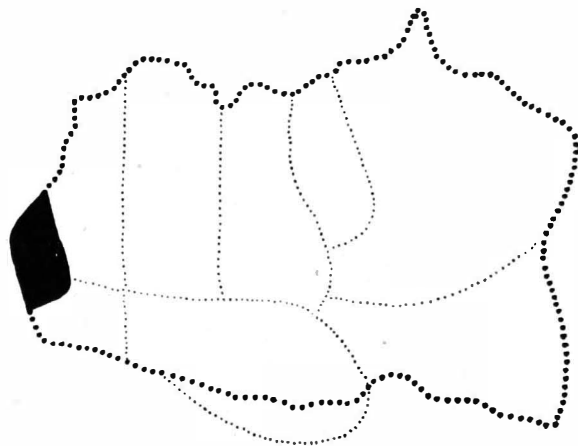
o raritate. Prin urmare într-un caz a apărut necesitatea de a cuprinde sate aflate în afara regiunii Ploiești iar în altul aceea de a lăsa un număr de sate deoparte cu toate că aparțin administrativ de regiunea Ploiești.

Lucrarea înfățișează în parte situația întâlnită în fiecare subzonă, pentru a alege la sfârșit elementele comune și a stabili caracterele specifice regiunii.

În cadrul fiecărui capitol, este înfățișată delimitarea subzonei, caracterizarea geografică și socială, așezările omenești, gospodăria și locuința. Greutatea expunerii cade asupra locuinței, pentru care se vor arăta pe rînd planurile, tehnica și materialele de construcție, precum și decorul.

MUNTELE ȘI DEALUL

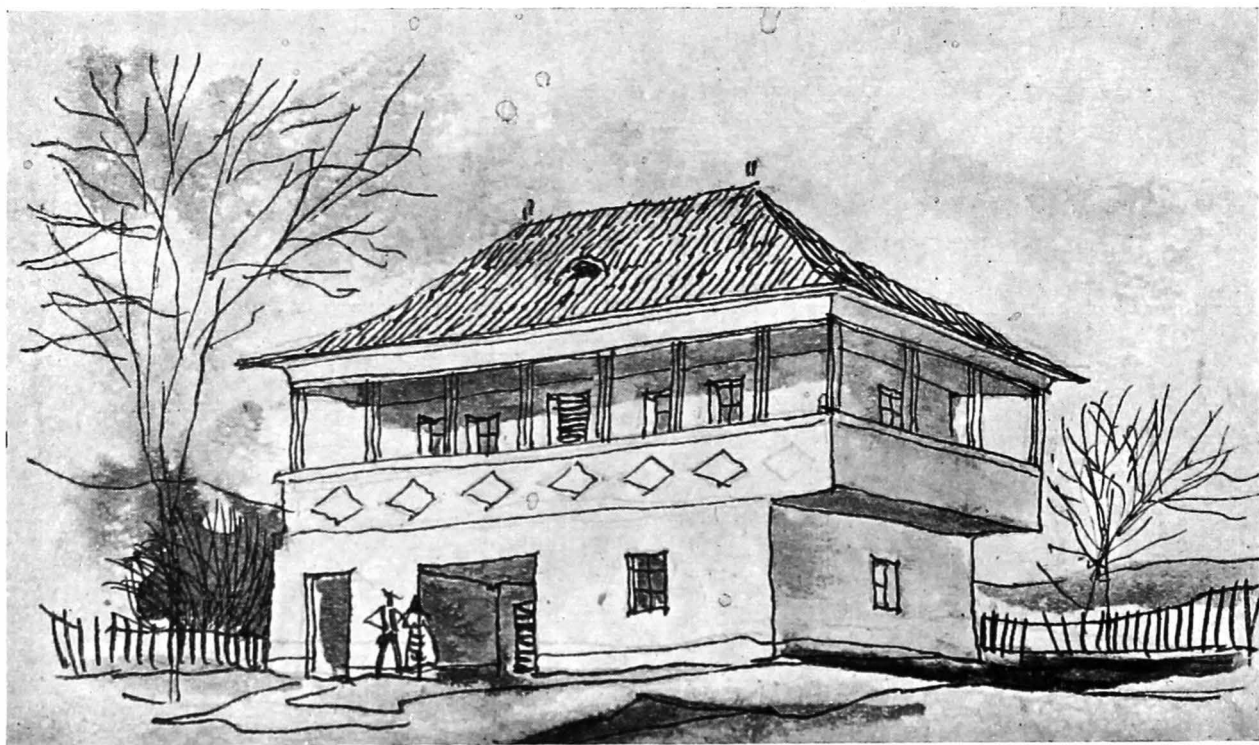
I.

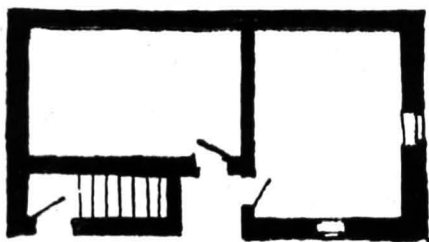
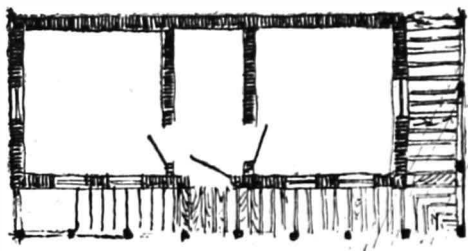
1. VALEA DÎMBOVIȚEI

Prima subzonă a regiunii, pornind dinspre vest, este cea aflată de-a lungul văii Dîmboviței și cuprinde bazinul râului numai pe o porțiune. Partea dinspre munte este cuprinsă în regiunea Pitești, iar cea aflată mai la sud de satul Gemeni pînă în dreptul Tîrgoviștei în regiunea Ploiești și acoperă suprafața care interesează acum. Încă mai la sud, de-a lungul Dîmboviței, se întinde o a treia parte, care va fi studiată în cadrul subzonelor cîmpiei. De data aceasta despărțirea administrativă corespunde cu elemente atît naturale cît și sociale. Prima parte, cea mai nordică, reprezintă zona muntoasă, cu ape repezi, și oameni cu ocupații caracteristice muntelui cum sînt creșterea oilor, pomicultura și exploatarea lemnului. Vechiul drum care lega Brașovul cu Cîmpulungul și apoi cu sudul, era una din principalele artere comerciale ale țării pe care negustorii brașoveni prin privilegii căpătate timpuriu (sec. al XIV-lea), îl foloseau de predilecție, trecînd pasul Branului, mergînd de vale pe Dîmbovița și apoi, de la Dragoslavele, lateral, spre Cîmpulung. A doua parte, aflată în regiunea Ploiești, are alte caracteristici; cursul apei, mai lent, trece printre dealuri; pe lângă pomicultură, rămasă ocupație importantă, se practică agricultura în lunca râului. Diferențierile semnalate au făcut ca de multă vreme să existe o împărțire administrativă care împarte cursul apei în două, nordul și sudul. Hotarul fostelor județe Dîmbovița și Muscel era tot aci.

În cele două părți, arhitectura are forme deosebite. Influența Cîmpulungului, a arhitecturii Mușcelului, puternică în nord, de la Dragoslavele și Rucăr, unde se întîlnesc influențele transilvănene cu cele muntenești, se întinde peste Argeșul și cuprinde satele de pe înălțimi scăzînd treptat ca importanță. Mai la sud de Gemeni, pe valea Dîmboviței casele înalte cu etaj obișnuite spre nord, dispar ca fenomen de masă.

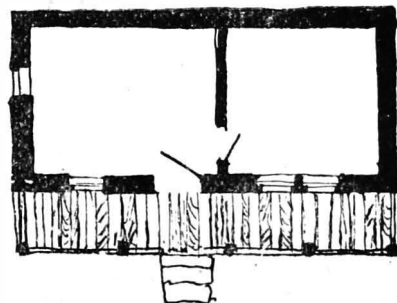
3. Casă veche cu două niveluri — Burlănești

După despărțirea de drumul ce duce la Cîmpulung, șoseaua mergea devale pe Dîmbovița, către Tîrgoviște, trecînd pe partea dreaptă a apei și nu pe stînga, unde este astăzi principala arteră de circulație; acest lucru este evident, dacă studiem așezările omenești de pe cele două maluri: pe stînga întîlnim între Gemeni și Tîrgoviște șase sate, iar pe dreapta patru spre zece. Tipul obișnuit de sat, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, era alcătuit din gospodării izolate sau grupate în mic număr, uneori cu formațiuni de cătune, puncte mai concentrate, viitoare nuclee de sate. Mai tîrziu, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, tendința de concentrare se manifestă puternic, gospodăriile se strîng către un punct central sau se apropie de drumuri. În sfîrșit astăzi, casele stau, cele mai multe, în apropierea drumului principal care străbate satele. Este vorba deci de concentrare și în același timp de tendința de alungire de-a lungul șoselei. Fenomenul, similar cu cel petrecut în restul țării, este rezultatul a multipli factori, dintre care principali sînt cei sociali (ca de exemplu transformarea vechei forme economice casnice, închise, într-una modernă cu forme de schimb curente, pentru care drumul devine un element de primă importanță).

4. Casă veche cu plan compus din două încăperi; decorație în tencuială utilizând motive în relief — Voinești

Planul de casă obișnuit Muscelului, cu două « rînduri » (niveluri), apare rar, cu atît mai rar cu cît ne apropiem de cîmpie; cînd totuși este întîlnit, are forme asemănătoare celui din zona vestică, vecină (fig. 3, 5, 9). Cel mai frecvent rămîne etajul compus din două încăperi cu intrări separate, folosite ambele ca încăperi de locuit (fig. 6); uneori o încăpere ocupă spațiul de prispă din fața ei. Mai rar, etajul este compus din tindă cu două încăperi așezate de o parte și de alta a ei. Rîndul de jos, construit adesea ca un demisol, este folosit de obicei ca pivniță, depozit pentru fructe și preparate din fructe; tot aci se țin și parte din bucatele gospodăriei. Cîteodată apar parterele evoluate, construite peste sol, cu plan compartimentat, unele încăperi folosite ca odăi de locuit. Deosebirea principală față de tipul muscelian constă în dimensiunile ceva mai mici; uneori se observă și absența zidului masiv, construit la fațadă, sub prispa etajului. Acest zid nu se construiește totdeauna, astfel încît prispa etajului apare uneori ca un balcon ieșit în afară față de parter.

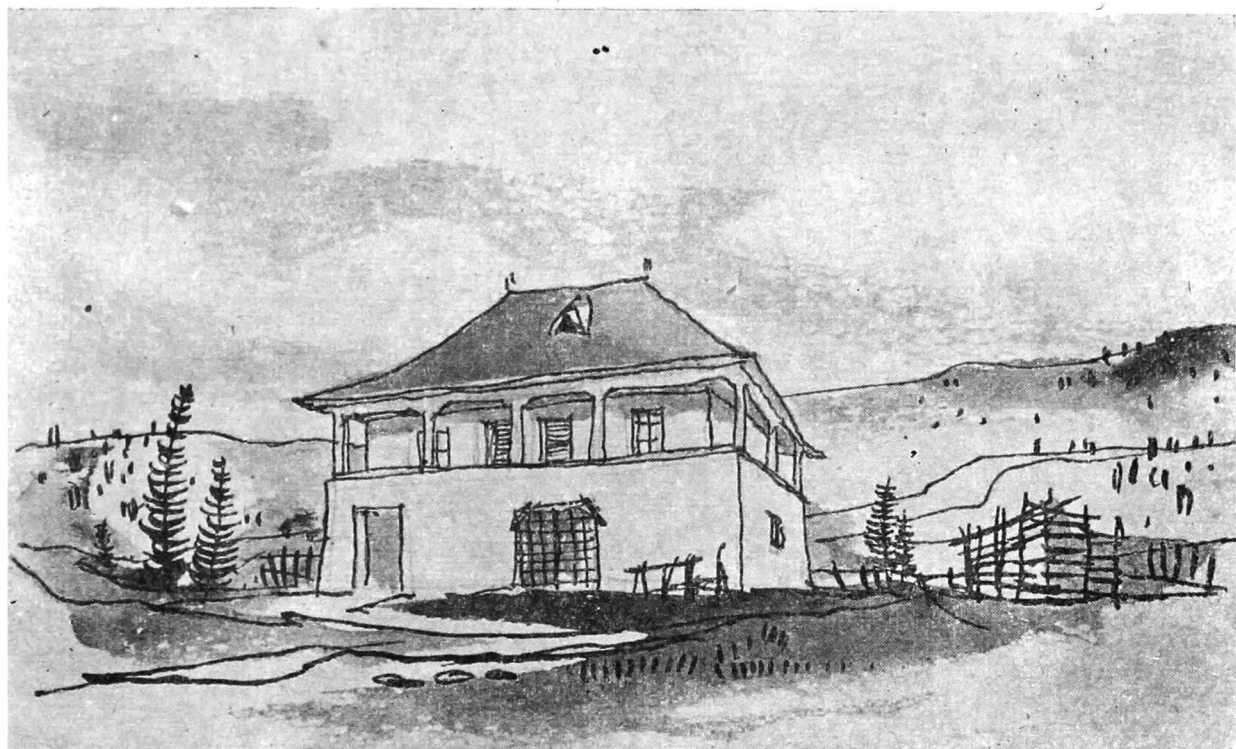

5. Casă veche de tip muscelan, cu două niveluri — Cindești

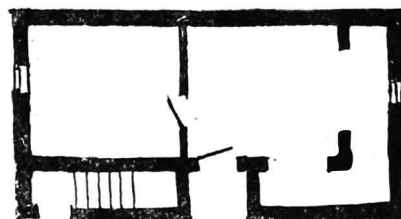
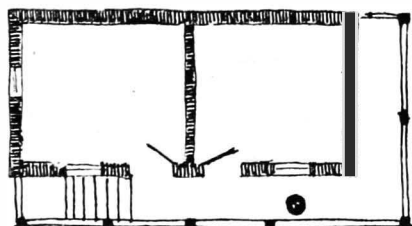
Cele mai multe case sînt cu un singur rînd ; planul lor seamănă în general cu etajul caselor cu două niveluri : astfel apar planuri cu două încăperi cu intrări separate (puțin folosit), planuri cu două încăperi din care una ocupă spațiul de prisă din dreptul ei (fig. 7), tip frecvent printre construcțiile noi, și planul obișnuit în toată țara, compus din tindă și încăpere de locuit care prin evoluție devine planul alcătuit din tindă centrală și două încăperi alăturate. Ultimele două planuri se întîlnesc în special în satele de pe dreapta apei.

Principalul material folosit pentru ziduri era lemnul, în formă de bîrne lungi, încheiate la capete și tencuite. În trecut, lemnul era înlocuit numai la parterul caselor cu etaj, cu cărămidă sau piatră, uneori cu amîndouă așezate în șiruri alternante ; acest din urmă fel de construcție imită construcțiile boierești și domnești. Astăzi, cărămida își face loc ca material cu importanță crescîndă la construcția pereților ; pe acoperișuri, în patru ape, atît la locuințele vechi cît și la cele noi, tabla înlocuiește șîta. Casele sînt tencuite și pe dinăuntru și pe dinafară ; caracteristică este tencuirea tavanului încăperii și mai ales a tavanului și balustradei prispei, procedeu care amintește zona Muscelului. Uneori parterul, asemănător cu un soclu înalt la casele cu două rînduri, rămîne netencuit.

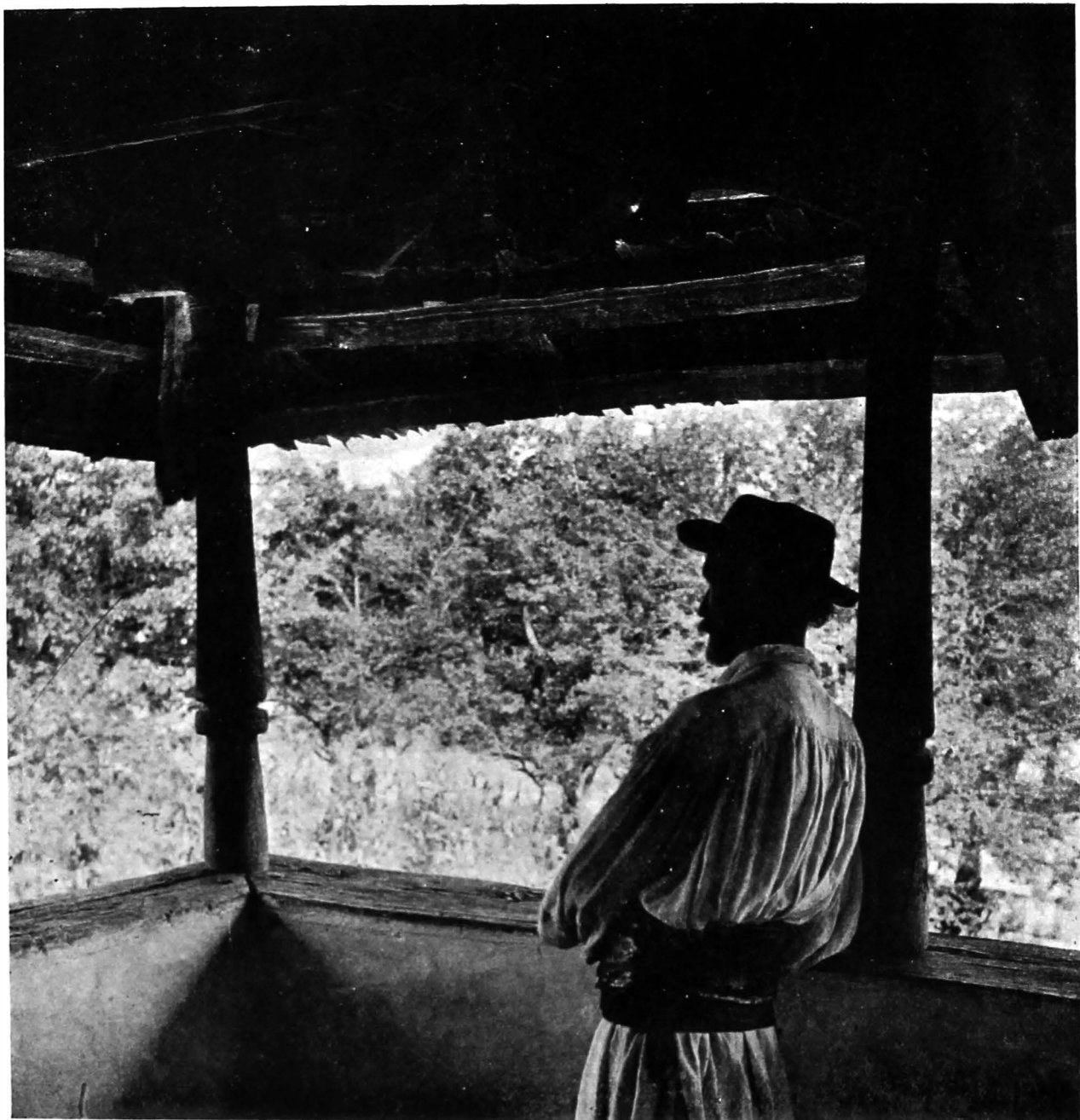
Decorația este redusă, principalul efect al caselor vechi fiind obținut prin spoirea pereților ; albul acestor case este un element care le apropie de cele muscelene. Pe locuințele noi, de cărămidă, tencuite cu amestecuri ce folosesc cimentul, se aștern și alte culori, uneori mai multe pe aceeași casă. Crestarea stîlpilor de lemn ai prispei apare rar ; la casele vechi ale țăranilor înstăriți, se întîlneau crestături asemănătoare celor ale caselor boierești. La casele ceva mai

6. Casă veche cu două niveluri și plan compus din două încăperi — Voinești

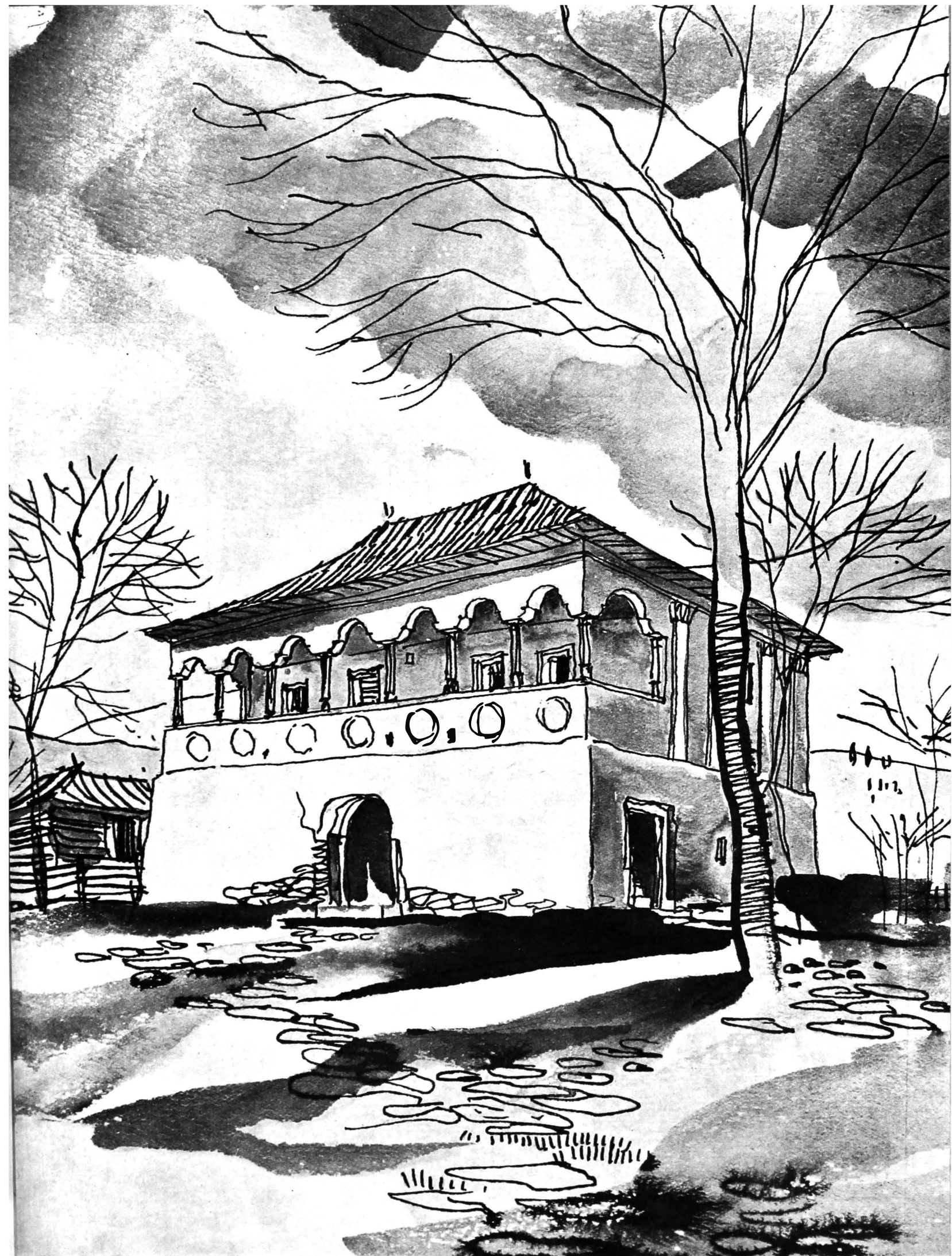

7. Casă nouă, frecventă în satele de pe stînga văii Dîmbovița — Voinești

8. Stîlpîi prispei unei case vechi din Cindești

noi, stîlpîi sînt decorați prin strunjire, procedeu folosit chiar la case construite la începutul acestui secol. Cu cît satele se apropie de Tîrgoviște și de zona de cîmpie subcolinară din sudul ei, se folosește mai des decorul cu ornamente în relief alcătuite din lut ; acestea se așază obișnuit pe fațadă și pereții laterali, în jurul ușilor și ferestrelor, și folosesc aproape în exclusivitate motivele geometrice (fig. 10). La casele construite pînă pe la începutul acestui secol, ornamentele sînt lucrate fără ajutorul tiparelor, dar pe cele noi se remarcă regularitatea motivelor obținute prin folosirea tiparelor. Pe casele noi, de cărămidă, ornamentele în relief sînt executate din ipsos, mai ales de meșterii ipsosari din Tîrgoviște ; acest procedeu este mult folosit la casele noi de pe valea vecină a Ialomiței și la cele din sudul Tîrgoviștei.

9. Casă veche din partea nordică a subzonei; stâlpii prispei sînt legați prin arcade de paiantă; decorație în tencuială utilizînd motive în relief — Cindești

inv. 592

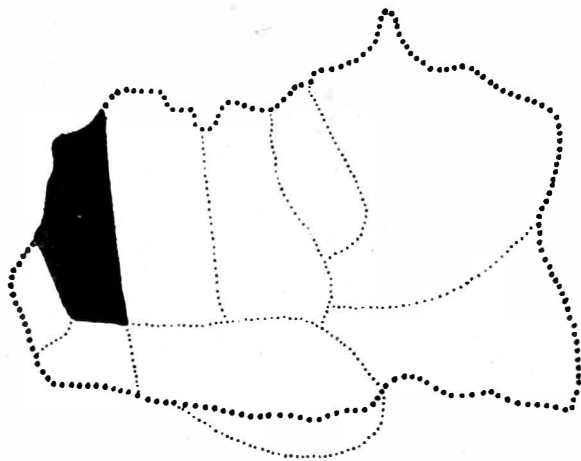

10. Elemente de decorație la o casă veche — Voinești

11. Adăpost pentru animale la Cindești

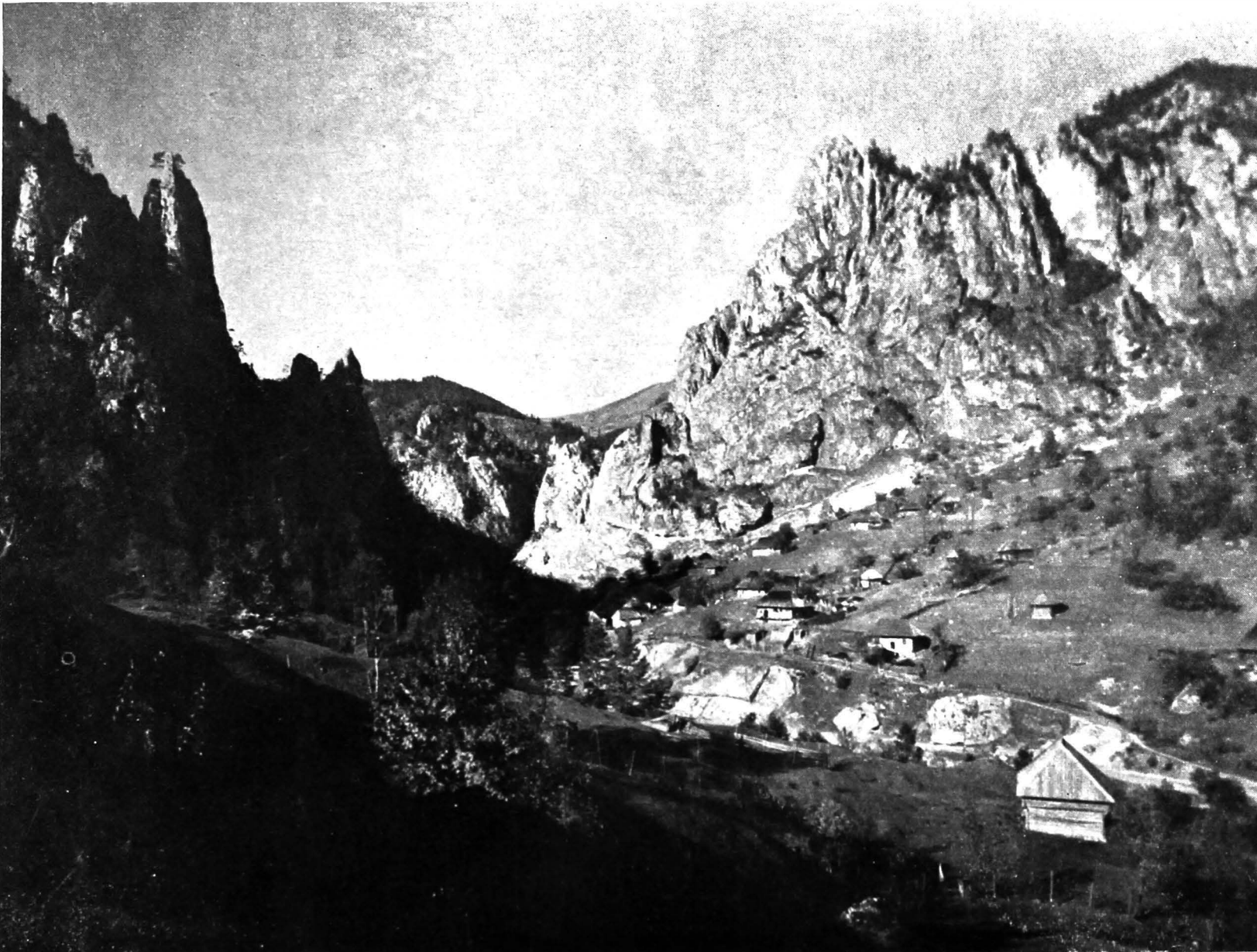

2. VALEA IALOMIȚEI

Această subzonă cuprinde bazinul Ialomiței, de la izvor, și pînă în dreptul Tîrgoviștei; afluenții care se varsă în Ialomița mai la nord de Tîrgoviște, sînt cuprinși tot în această subzonă. Este vorba deci de o a doua unitate cuprinsă între munți și dealuri. De data aceasta însă, situația se schimbă din mai multe puncte de vedere: mai întîi, de-a lungul Ialomiței nu exista în trecut un drum de mare importanță, ci doar cele locale, care legau între ele satele; apoi comunicația cu văile Dîmboviței și Prahovei, peste dealuri, era foarte grea. Ieșirea firească de pe Ialomița era deci numai prin Tîrgoviște. În trecut, caracterele geografice determinau ocupațiile oamenilor; acestea erau în partea dinspre munte exploatarea lemnului, creșterea vitelor și pomicultura, iar mai la vale, unde terasele Ialomiței se lătesc, se practica agricultura, care ajungea chiar ocupație principală. Populația de aici, ca și cea de pe Dîmbovița, era săracă.

Industria modernă a pătruns pe Ialomița, mai ales în partea de dealuri, schimbînd înfățișarea ținutului; rînd pe rînd, se ridică fabrici de țesături, de ciment, centrale hidroelectrice, se începe exploatarea petrolului. În același timp, se dau în folosință importante stațiuni pentru îngrijirea sănătății. Toate aceste noi condiții creează pentru populația locală noi ocupații, care schimbă modul de viață din trecut, modificînd în același timp și formele de arhitectură.

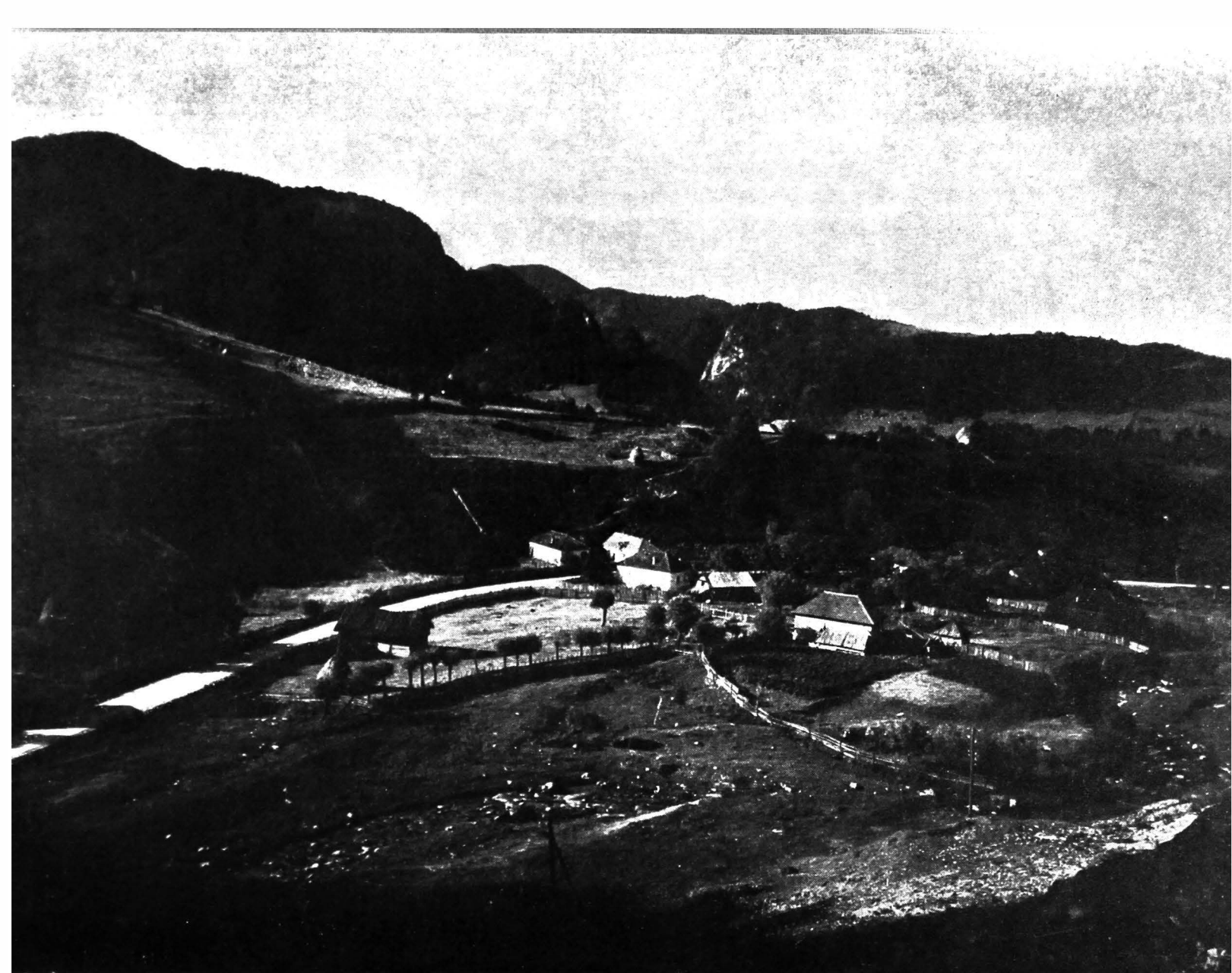
Așezările, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cuprindeau gospodării izolate, dar și forme mai închegate, de tipul complexului de cătune. Satele se așază atît de-a lungul văii principale, cît și pe văi laterale. Tendința obișnuită de concentrare s-a manifestat slab, astfel încît la sfîrșitul secolului al XIX-lea, forma dominantă este complexul de cătune, în afară de unele porțiuni situate pe Ialomița, unde există sate adunate. Astăzi chiar, forma complexului de cătune este încă frecventă.

12. Vedere de gospodării risipite la Ialomicioara

Gospodăriile cuprind pe lângă casă, în mod obișnuit, un grajd, în al cărui pod se păstrează fînul, și diferite construcții mai mici pentru oi, porci, păsări. Așezarea lor variază după tipul de sat; cu cît gospodăriile sînt mai depărtate unele de altele, așezarea este mai dominată de factorii naturali și piesele gospodăriei stau pe laturile unui pătrat. Cînd este vorba de sate, în care gospodăriile sînt vecine, piesele acestora stau una lângă alta, în linie, pe aceeași parte a curții, așezarea fiind înrîurită în același timp și de drum și de factorii geografici.

Populația, în general, săracă în trecut, și-a construit case cu forme modeste; totuși, se întîlnesc locuințe cu două rînduri în număr aproape egal cu cele cu un singur rînd. Caracteristicile locuințelor de tip vechi, păstrate mai bine în special spre nord, erau următoarele: planul compus obișnuit din două încăperi, cu una sau două intrări; în primul caz, planul cuprindea tinda și odaia de locuit (fig. 15) iar în al doilea, două odăi de locuit (fig. 14, 24, 32 și 35). La planurile cu o singură intrare, așezată lateral, apare de obicei foișorul, situat în fața intrării; tipul de foișor este cel cu acoperișul în trei ape, cu stîlpi la fațadă (fig. 15 și 18); intrarea se face prin partea laterală a foișorului, sau imediat alături de el. Cînd locuința are două rînduri, cel de jos este format din pivniță, construită jumătate în pămînt; intrarea se face

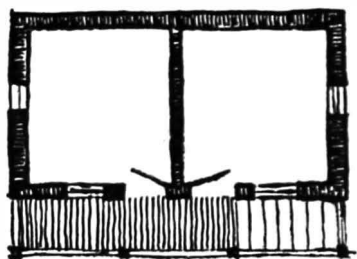
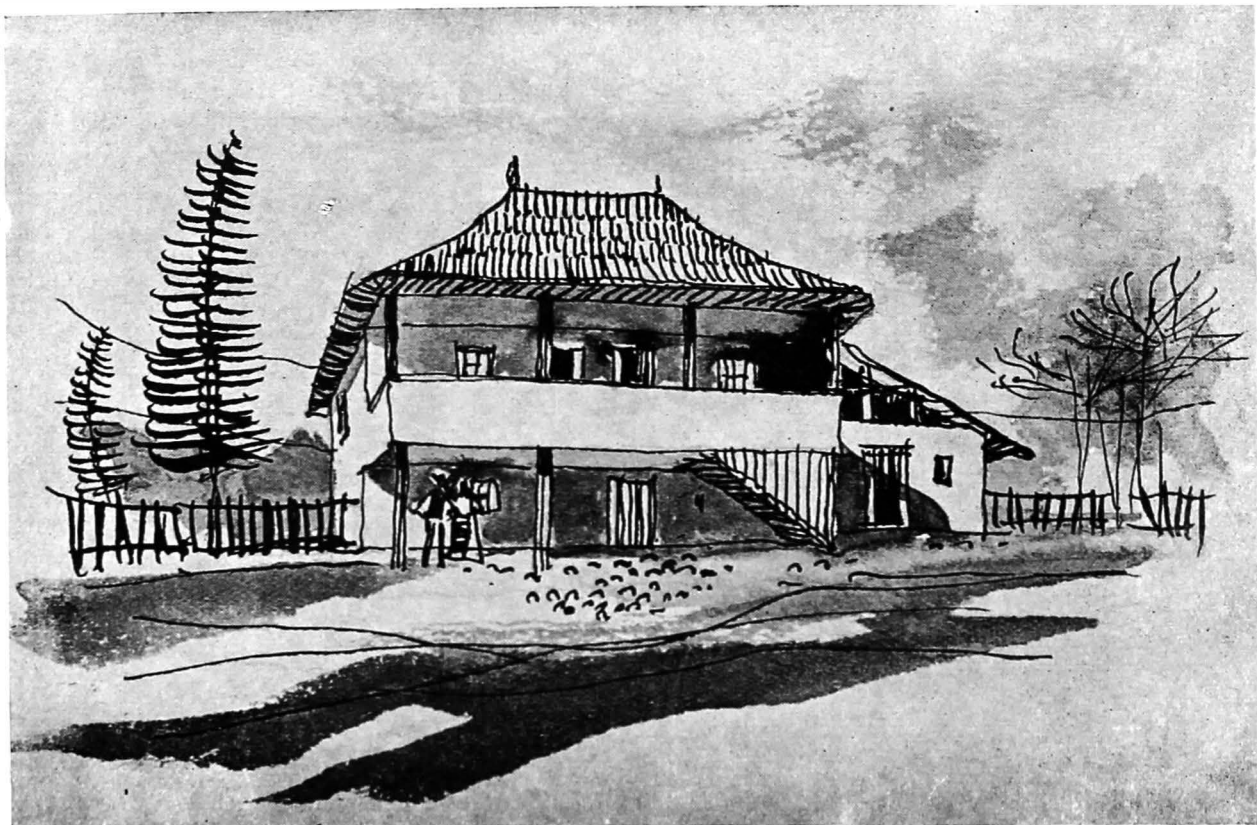

13. Gospodării risipite în Ialomicioara

de obicei sub foișor, printr-un gîrlici. Planul cu două încăperi, cu intrări separate, apare și la casele cu un singur rînd, și la cele cu etaj; cînd există etajul, intrarea la pivniță se face printr-o ușă așezată în fațadă.

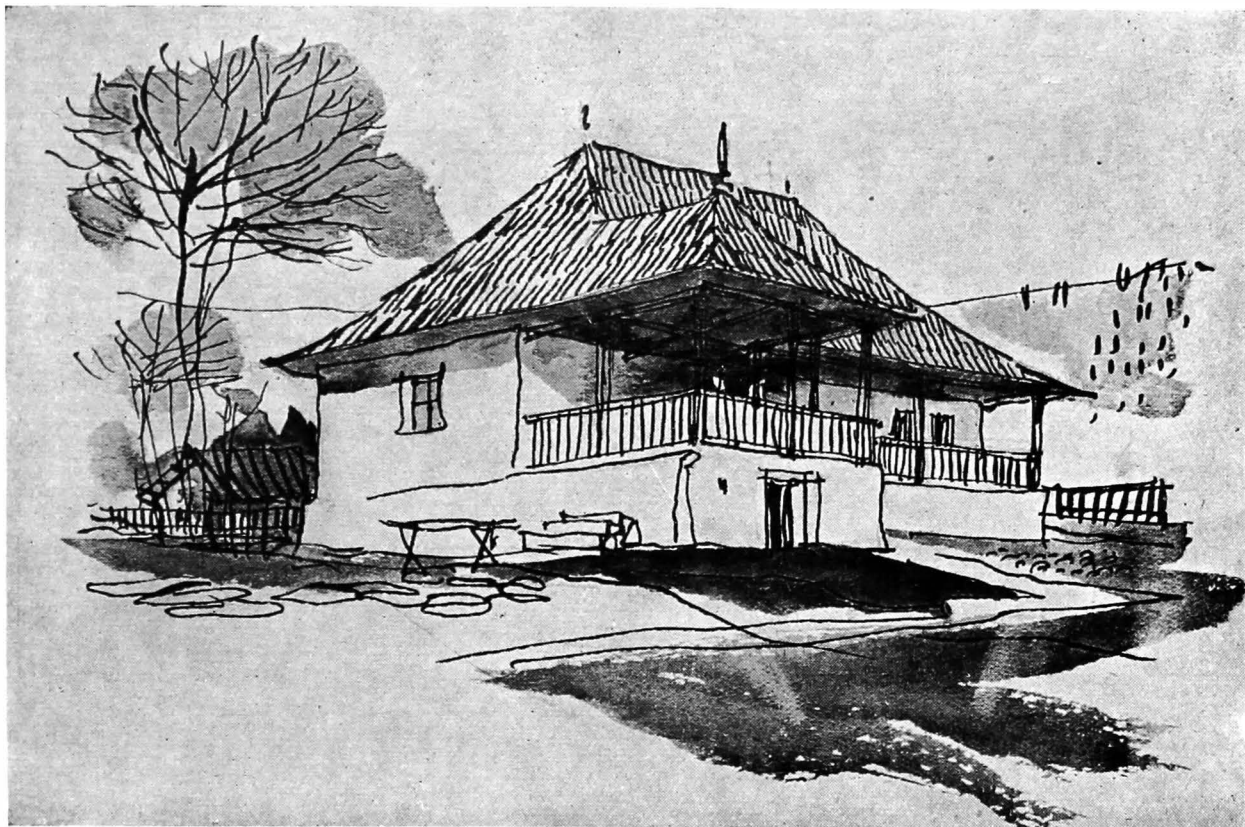
Materialul de construcție obișnuit pentru locuințele vechi era lemnul pentru rîndul de deasupra și piatra și cărămida pentru rîndul de jos. Acoperișul în patru ape, este învelit cu șindrilă, material care astăzi a fost înlocuit cu tabla. Deseori se construiesc fumare, mici deschizături practicate în acoperiș pentru luminarea podului și mai ales pentru ca fumul vetrei, urcat prin coș numai pînă în pod, să poată ieși afară. Forma fumarelor se aseamănă cu o ridicătură rotunjită; la casele noi această formă se schimbă, fumarul se înalță și se deosebește de linia acoperișului, rostul său de luminator al podului fiind mai accentuat de data aceasta.

Locuințele noi, întîlnite în subzonă, se împart în două grupe. În primul rînd, cele construite din lemn sînt legate de vechea tradiție prin multe elemente (fig. 16, 19, 20, 23, 25, 26, 29, 31, 33, și 35). Planurile de bază sînt aceleași, adică două odăi cu intrări separate, la locuințele fără foișor, și două odăi cu o singură intrare (tindă cu odaie de locuit) la casele

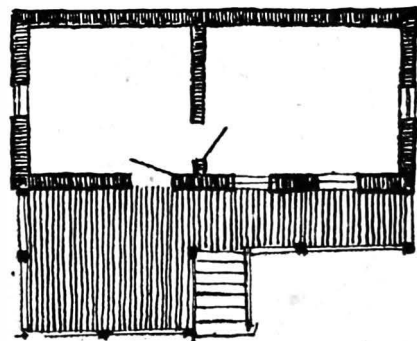

14. Casă cu două niveluri din Brănești. Etajul compus din două încăperi cu intrări separate. La parter se află pivnița. Scara de acces la etaj este liberă, nefiind apărută de zid. În dreapta, bucătăria de vară, adăugată ulterior construcției locuinței.

cu foișor. Dar aci apar mult mai des planurile dezvoltate cuprinzând 3 încăperi (tindă centrală cu odaie frumoasă și odaie de locuit în cele două părți laterale). La aceste planuri se alipesc uneori alte încăperi de locuit, construite la același nivel. Alteori se alipesc încăperi folosite ca bucătării, aflate uneori mai jos ca încăperile de locuit. La casele noi, foișorul se așază central, nu lateral, și acoperișul lui este numai în două ape; uneori, el își schimbă cu totul forma, sub el adăpostindu-se exclusiv scara de acces la etaj. Frontonul foișorului este decorat cu ornamente traforate, care capătă forme bogate, extinzându-se la balustradă, sub streșini și între stâlpii prispei. Gîrliciul și intrarea în pivniță se așază acum mai des alături de foișor; parterul continuă să se construiască, în parte, sub nivelul solului. Uneori, pivnița dispare, creîndu-se case noi cu foișor și cu un singur rînd. Temelia,

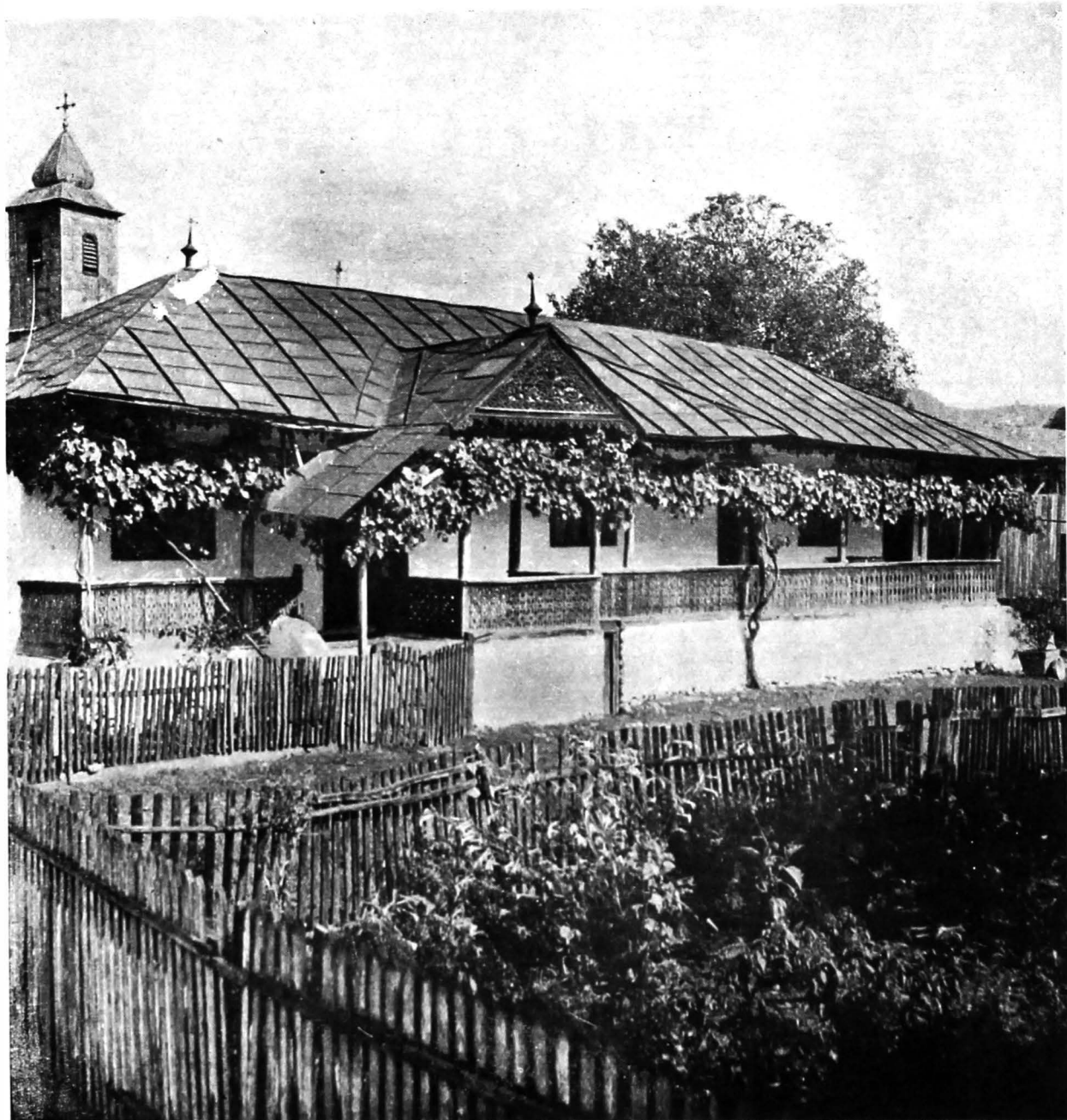
15. Casă veche cu intrarea pivniței așezată sub foișor; planul compus din tindă și odaie de locuit — Pucioasa

ca de altfel și la casele cu etaj, este de obicei construită din piatră de râu și într-o perioadă mai recentă, din cărămidă.

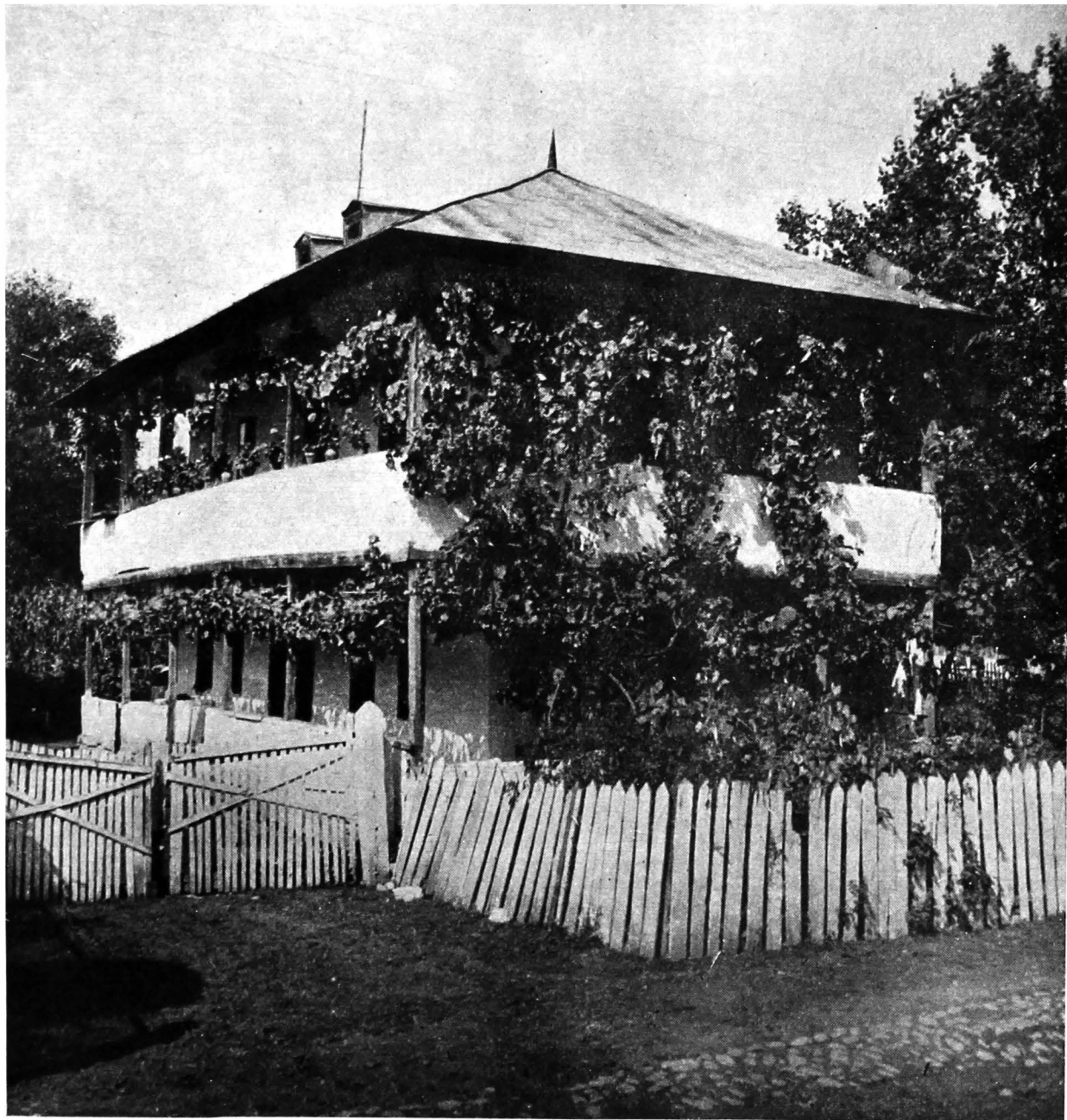
A doua grupă a locuințelor noi se depărtează de tradițiile locale; este vorba de case construite din cărămidă, cu stâlpi de cărămidă tencuită la prispă, legați prin arcade, și acoperite cu țiglă sau tablă (fig. 30). Numai planul, deși mai dezvoltat, amintește uneori tipul vechi de casă. Deseori, una din încăperile laterale ocupă și locul prispei din fața ei.

Se remarcă prezența locuințelor noi de lemn, compuse dintr-una sau două încăperi de locuit, un grajd, iar deasupra, finăria care se întinde de-a lungul întregii construcții. Aceasta este de obicei locuința celor care dispun de loc puțin pentru construcție și mijloace economice reduse.

16. Casă nouă cu plan dezvoltat ; intrarea în pivniță situată alături de foișor — Brănești

Ornamentația locuințelor construite înainte de acest secol, este săracă. Pe acoperiș, apar bolduri din tablă, avînd de obicei forma unor sfere peste care se așază o țeapă. Uneori, în special pe casele foarte vechi, se întîlnesc elemente de decor simbolice (lună, soare, stele). Principala frumusețe a caselor vechi constă în proporția elementelor ce le compun, în special la casele cu două rînduri, fie că este vorba de cele fără foișor, tipice Brăneștiului și satelor învecinate, fie că este vorba de case cu foișor, mai dese sub munte. Uneori, la aceeași casă apar două foișoare așezate lateral și care dau un aspect perfect simetric locuinței, cu scara de acces la etaj plasată între foișoare. La casele mai noi, din lemn, ca decorație este folosit traforajul, care capătă o răspîndire mereu mai mare; motivele obișnuite sînt cele geometrice,

17. Casă cu două niveluri și prispă pe trei laturi la ambele niveluri — Brănești

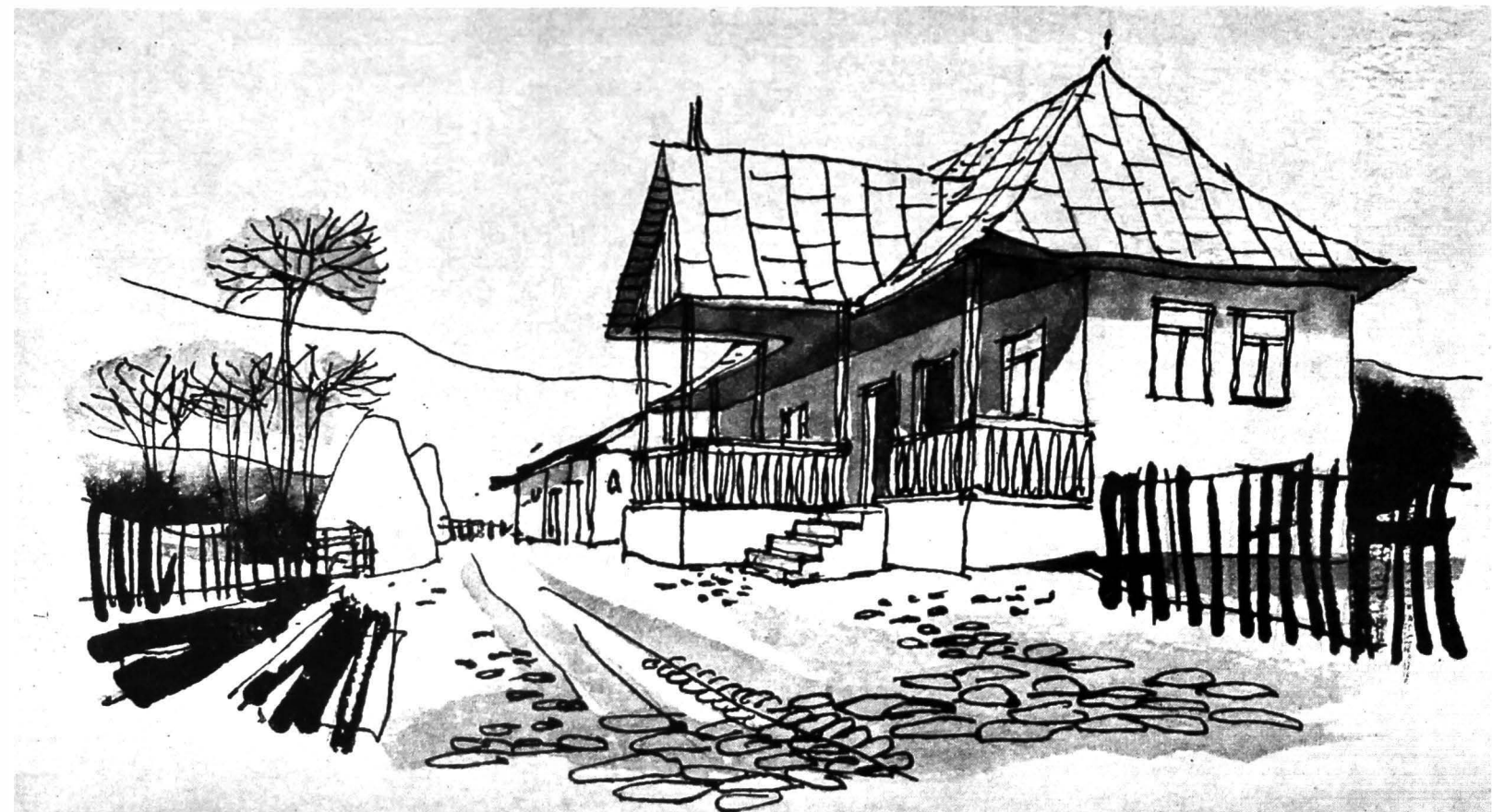
și au o valoare artistică mică. Valoarea propriu-zisă a fațadei este obținută însă prin proporționarea ușilor, ferestrelor, a stîlpilor, și prin arcadele cu forme variate, dintre stîlpii prispei. Războiul, spațiu înălțat, aflat între tavanul încăperilor și acoperiș este de obicei împărțit în suprafețe egale prin reliefuri de lemn sau ipsos, pe fiecare suprafață fiind așezat un motiv ornamental, același, colorat însă variat și care dă un aspect plăcut casei. Este vorba de un element comun arhitecturii noi din Muntenia.

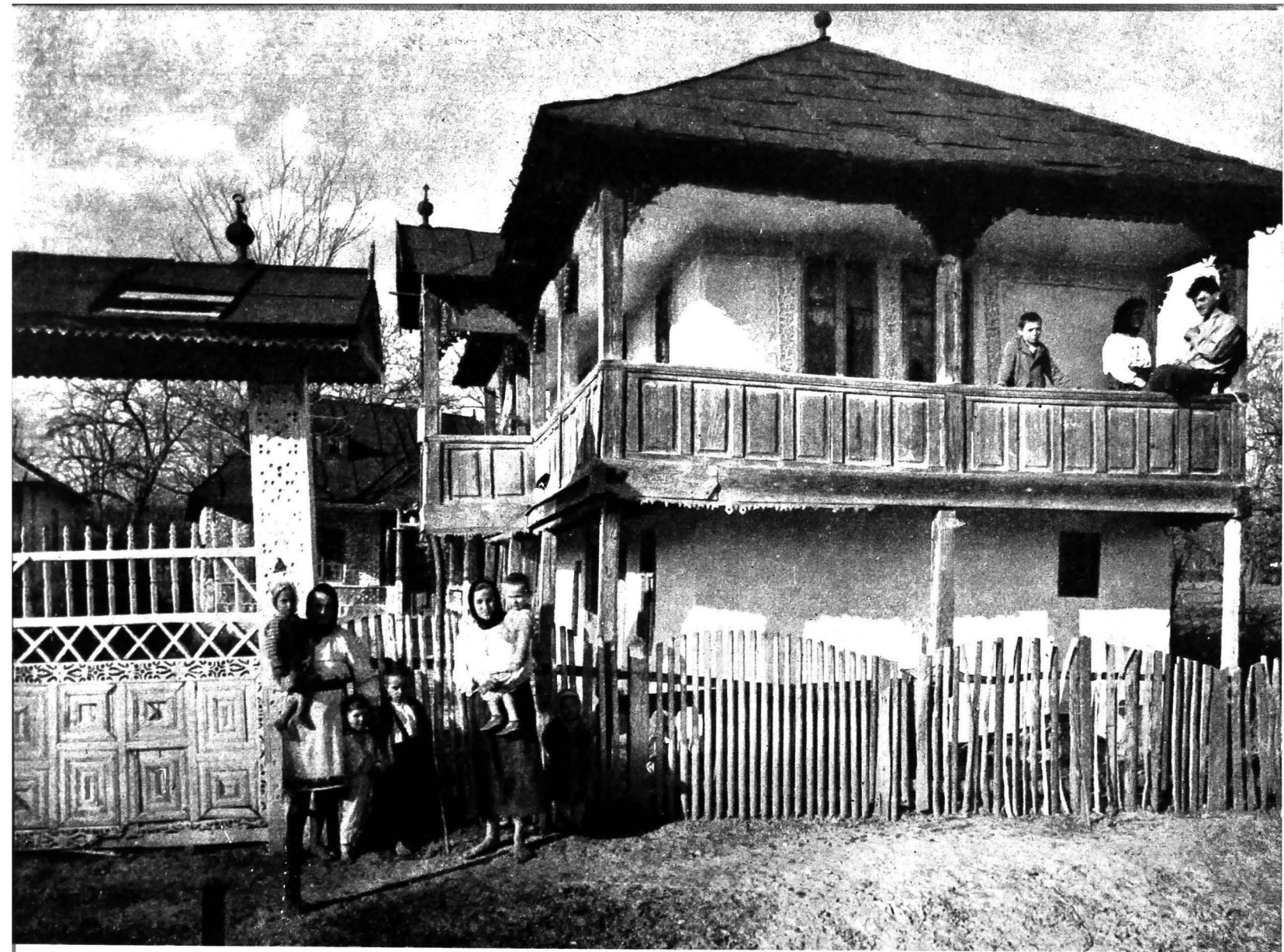
Atît locuințele vechi, cît și cele noi, sînt împodobite cu flori agățătoare, pornite de la pămînt, sau sădite pe prispă în ghivece; acestea colorează fațadele, dînd viață lemnului și pietrei din care sînt construite casele.

18. Casă veche cu foișor, construită din birne încheiate la capete — Pietroșița

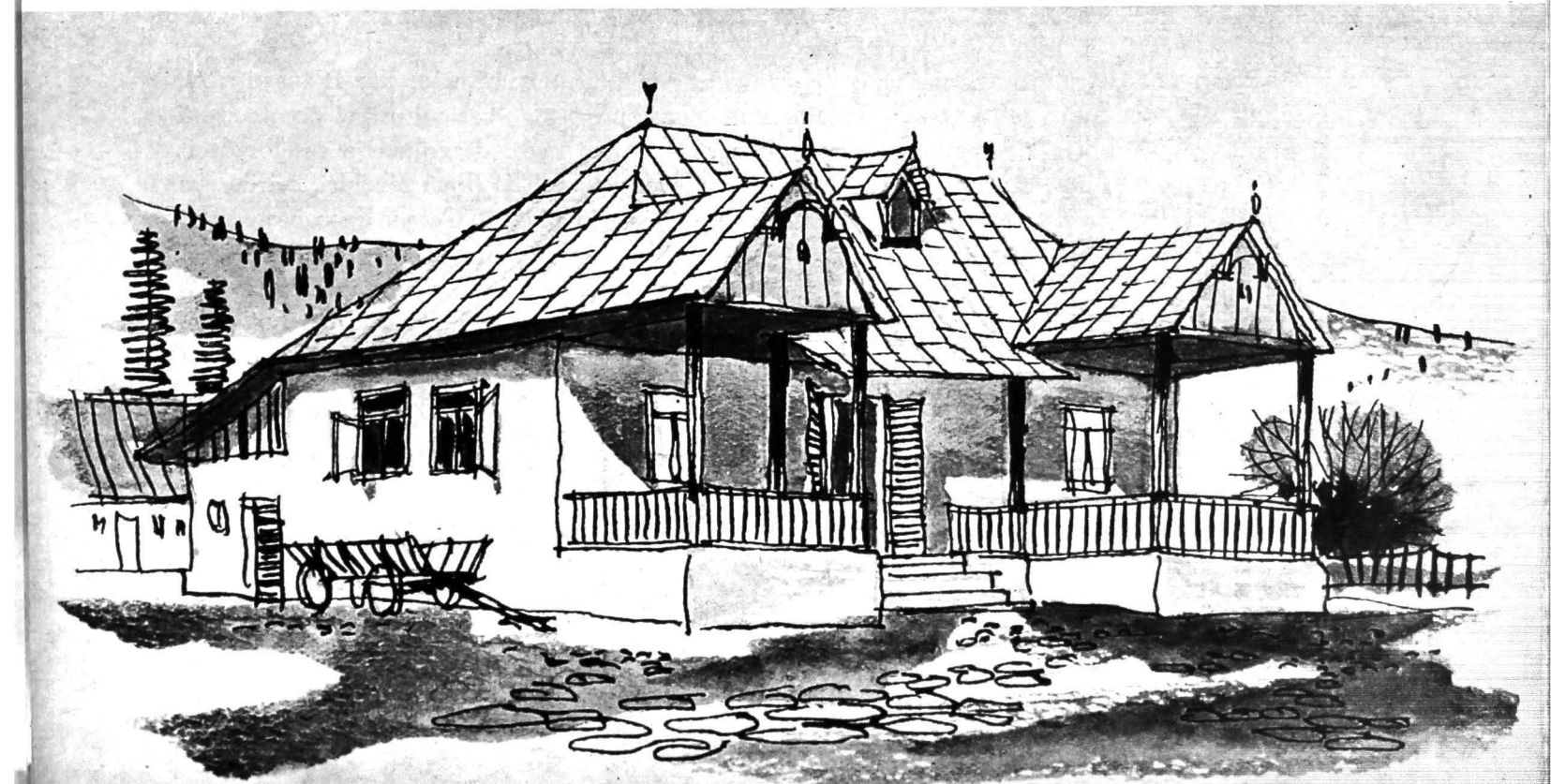
19. Casă nouă acoperită cu tablă; în fund acareturile — Pucioasa

20. Casă nouă din Doicești, cu prispa și foișorul etajului sprijinit pe stâlpi de lemn; poarta decorată cu traforuri

21. Casă nouă cu plan perfect simetric — Zărăfoaia

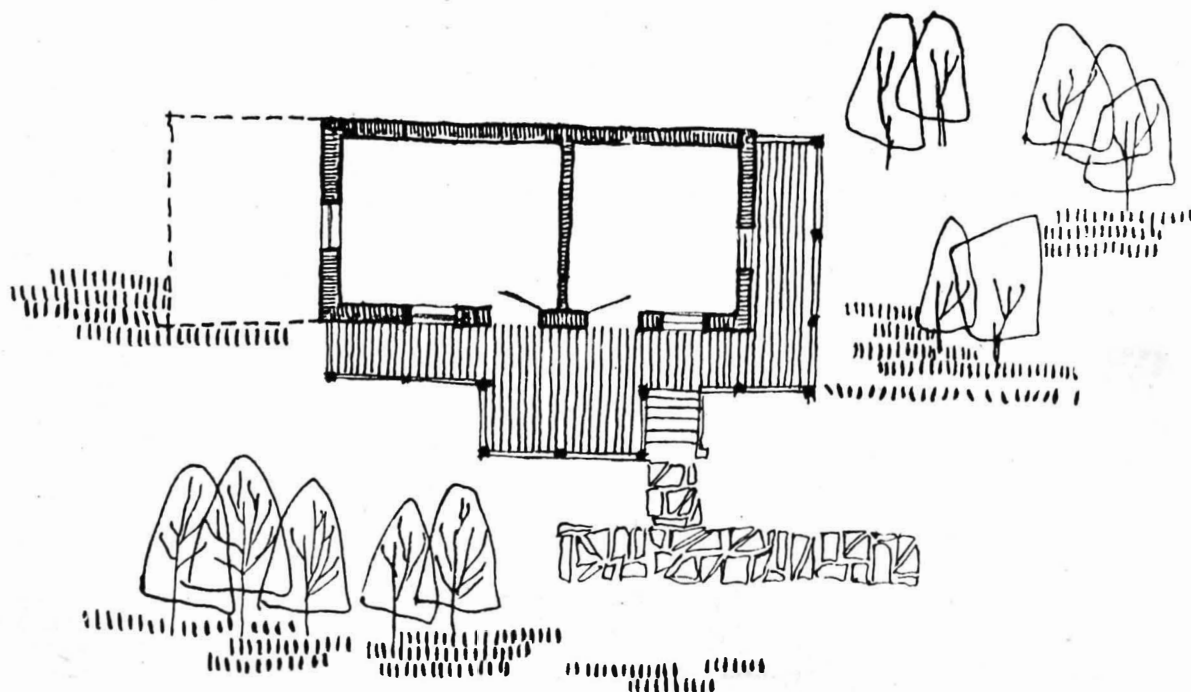

22. Casă din Brănești cu acoperișul împodobit cu bolduri metalice

Printre casele subzonei, merită o mențiune specială arhitectura celor din Brănești, Aci, posibilitățile economice mai mari ale locuitorilor — loc bun pentru agricultură și pomicultură și prezența unei fabrici de textile în sat — au permis o mai mare dezvoltare a caselor decât în satele vecine. Printre casele vechi, se întâlnește frecvent planul cu două niveluri, cel de sus compus din două încăperi cu intrări separate, și cel de jos, din pivniță. Ceea ce deosebește acest tip de tipul muscelan cu același plan, este elementul menționat și la locuințele cu două rînduri de pe valea Dîmboviței: zidul parterului care era ridicat la marginea prispei etajului nu există, astfel încît prispa etajului este ieșită în afară, ca un balcon. La o parte din casele mai noi, care au păstrat planuri asemănătoare celui prezentat acum, parterul își schimbă destinația și devine locuință; odăile celor două niveluri ajung să se suprapună și în privința construcției și în privința modului de folosire. Astfel se obține o dublă prispă, a parterului și a etajului, cărora plantele agățătoare le dau un aspect plăcut. Intrarea la etaj se face prin scări de acces așezate fie paralel cu zidul fațadei, fie lateral lipite de zid cu pornirea dinspre fațada posterioară. Scările fiind vizibile, aceste fațade au un aspect deosebit de fațadele muscelene, la care scările sînt ascunse vederii de zidul parterului.

23. Casă nouă cu foișor; alături este construită bucătăria — Pucioasa

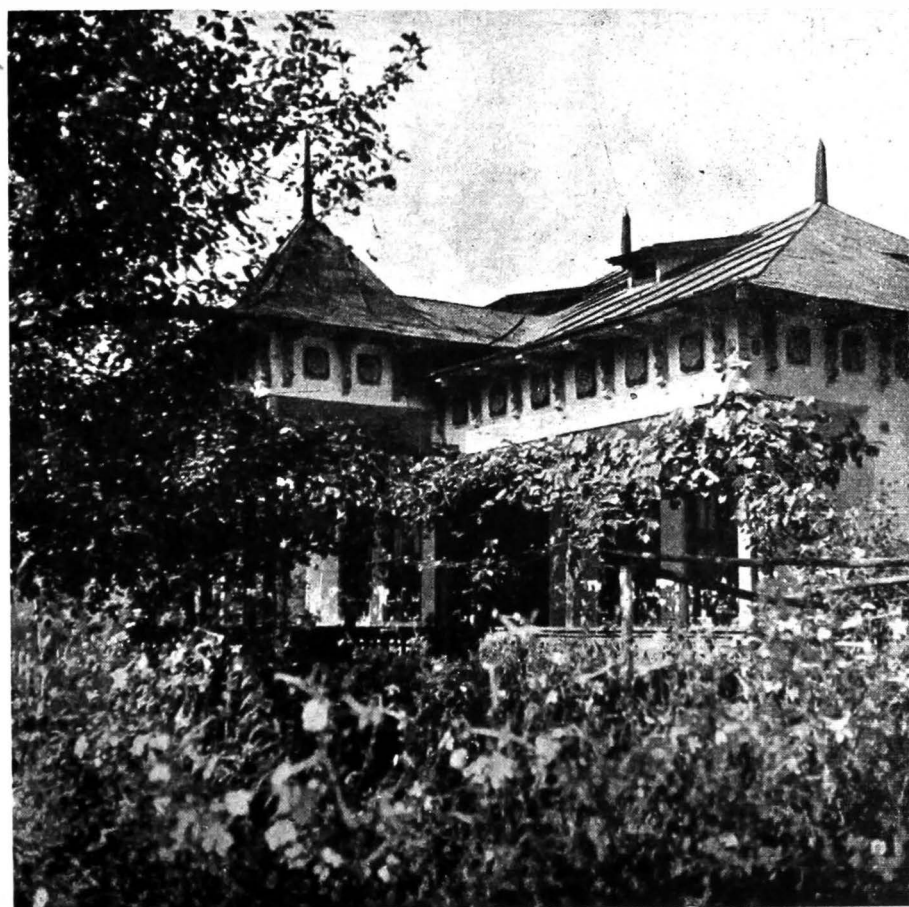
24. Casă cu plan compus din două încăperi cu intrări separate — Zărăfoaia

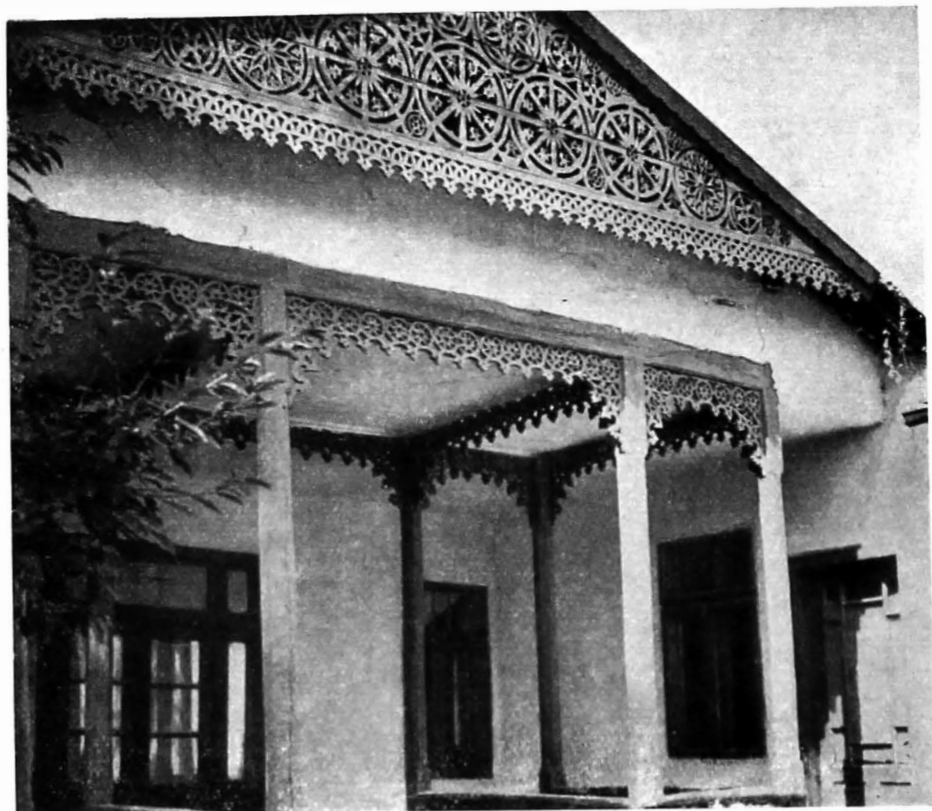
25. Casă cu foișor din Brănești; pe frontonul foișorului, decor cu traforuri

26. Casă din Glodeni,
cu prispa construită în
console

27. Casă nouă cu « răz-
boi » împărțit în pano-
uri — Poduri

28. Foișorul unei case noi, decorat cu traforuri — Pucioasa

29. Casă nouă cu foișor învelit cu două ape — Brănești

30. Casă nouă din Po-
duri, cu coloane și ar-
cade la fațadă

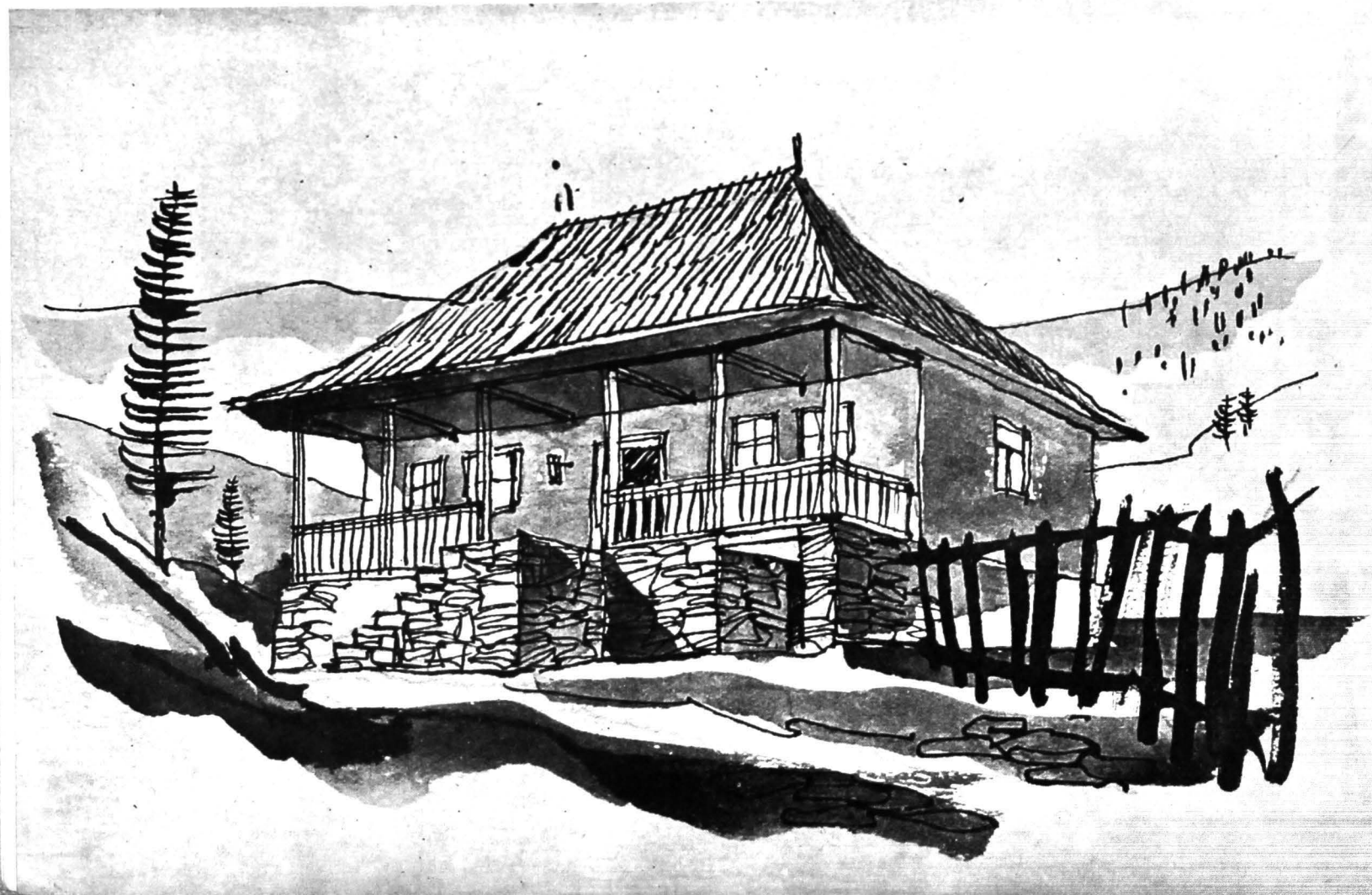
31. Casă nouă cu ba-
lustrada și frontonul
foișorului decorat cu
traforuri — Brănești

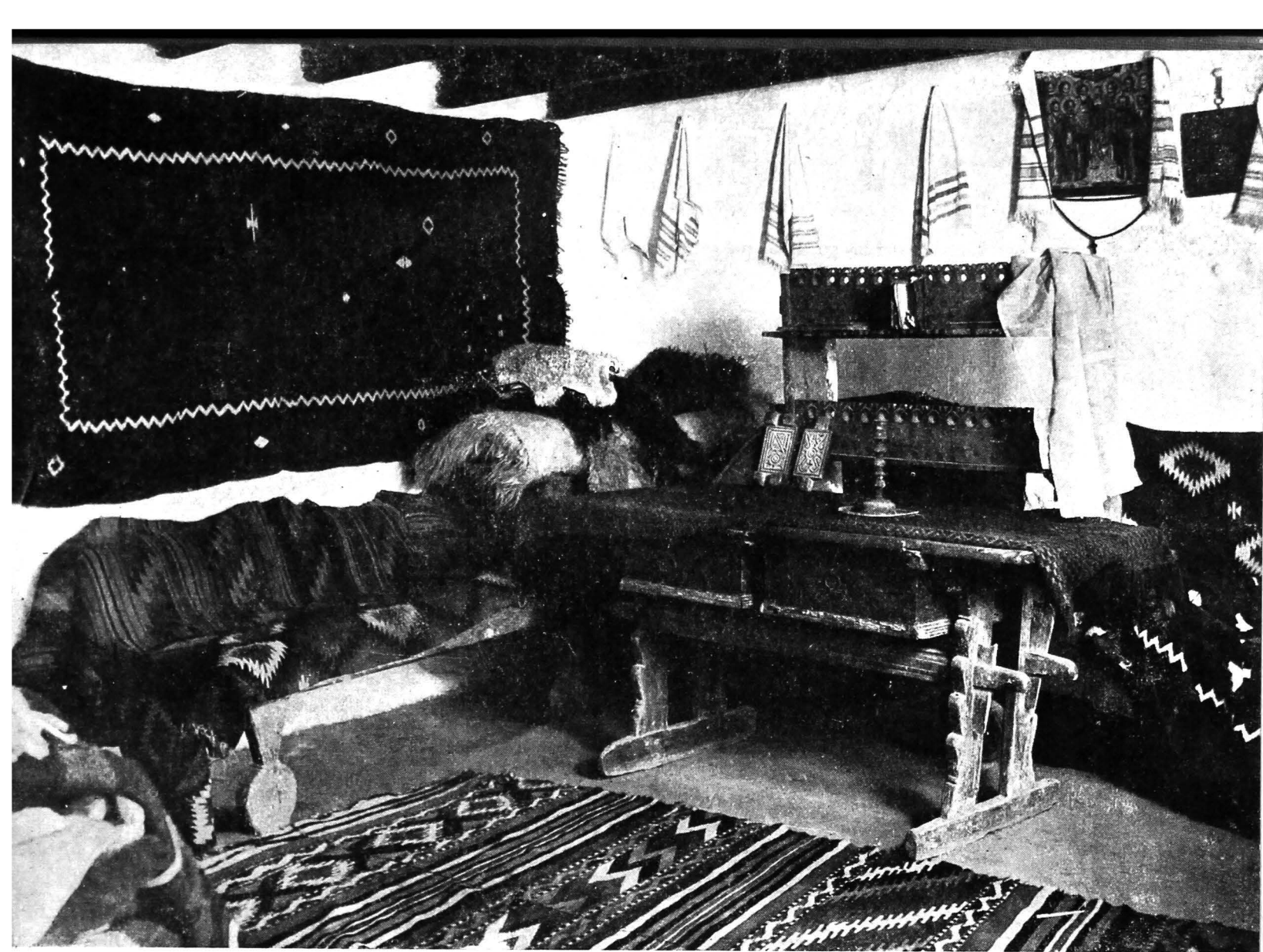

32. Casă veche din Doicești, cu stilpi crestați în forme geometrice și pereții decorați cu reliefuluri în lut. Pe acoperiș bolduri metalice

33. Casă cu două niveluri; soclul construit din piatră — Runcu

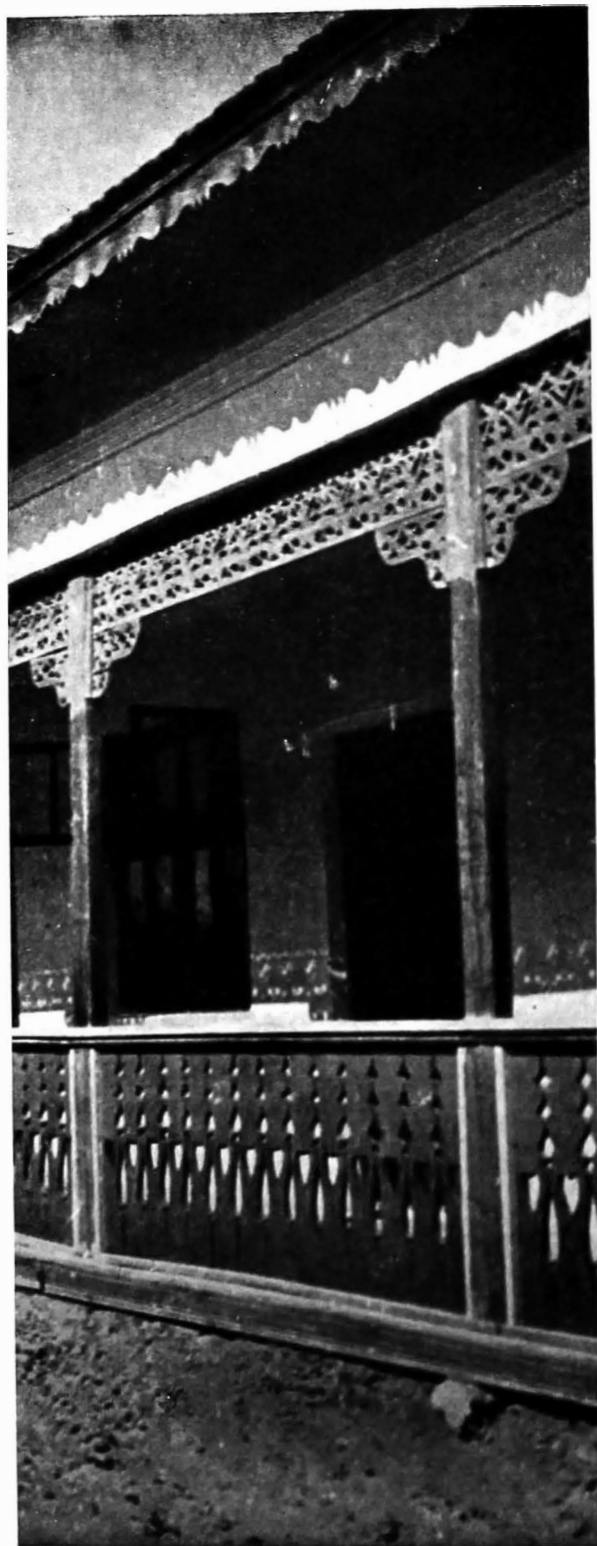

34. Interiorul unei odăi curate din Pietroșița

35. Casă cu două niveluri; accesul la etaj se face prin două scări — Runcu

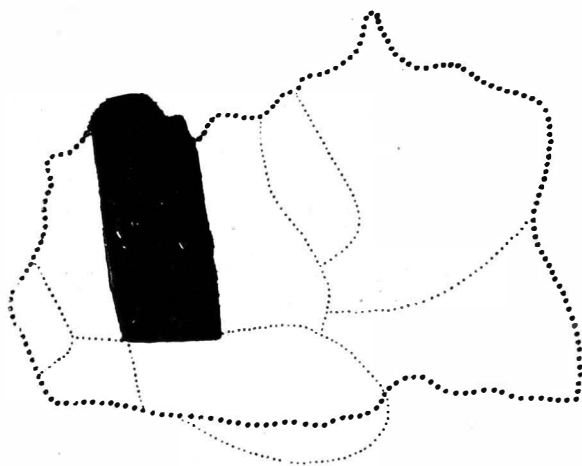

36. Detaliu de traforuri la fațada unei case noi —
Pucioasa

37. Detaliu de ornamente în lut — Doicești

3. VĂILE PRAHOVEI și DOFTANEI

De-a lungul celor două ape, apropiate între ele și curgind paralel spre sud, s-a dezvoltat o arhitectură cu multe trăsături asemănătoare, cea mai puțin interesantă din întreaga regiune a Ploieștilor.

Procesul de transformare este mult mai puternic pe valea Prahovei, unde vechea arhitectură țărănească a dispărut aproape cu totul. Cine trece astăzi pe aci și vede numeroasele întreprinderi industriale de la Brazi, Ploiești, Băicoi, Cîmpina, va fi uimit să afle că pînă în secolul trecut, densitatea locuitorilor pe kilometru pătrat era cea mai mică dintre toate văile regiunii. Locuitorii se îndeletniceau aproape în exclusivitate cu creșterea oilor, a vitelor mari și cu pomicultura. Transformările au fost determinate de dezvoltarea economică deosebită; mai întîi, Sinaia a devenit locul preferat de recreație al Bucureștenilor, turismul s-a dezvoltat puternic, întreaga vale fiind des vizitată de străini, iar casele se transformă pentru a putea primi pe vizitatori. Apoi, dezvoltarea industriilor legate de petrol sau alte produse locale, s-a petrecut repede, în special după războiul din 1916—1919, cînd valea Prahovei fiind cel mai scurt drum devine principala legătură a capitalei cu noua provincie transilvăneană. Situația socială a locuitorilor de pe Valea Doftanei, în trecut asemănătoare cu cea de pe valea Prahovei, a căpătat un caracter diferit pe măsură ce satele de pe Prahova se transformau; pe Valea Doftanei, creșterea animalelor și pomicultura au rămas încă ocupații importante. Exploatarea lemnului, altădată fără însemnătate, este făcută astăzi sistematic, pe scară largă, fără a fi ajuns să schimbe aspectul satelor în egală măsură ca pe Valea Prahovei.

Datorită condițiilor diferite de viață, vechile forme de arhitectură s-au păstrat mult mai bine în spre nord, sub munte.

În nordul văii Doftanei sau pe dealurile izolate dintre cele două văi, mai sînt întîlnite satele caracteristice pentru trecut, cu gospodăriile risipite, satele de culme, sau complexele

38. Așezare risipită la Vistieru

39. Drum de țară la Podu Corbului

40. Casă nouă cu prispă parțială și stâlpii legați prin arcade la Vistieru

41. Așezare risipită la Vistieru

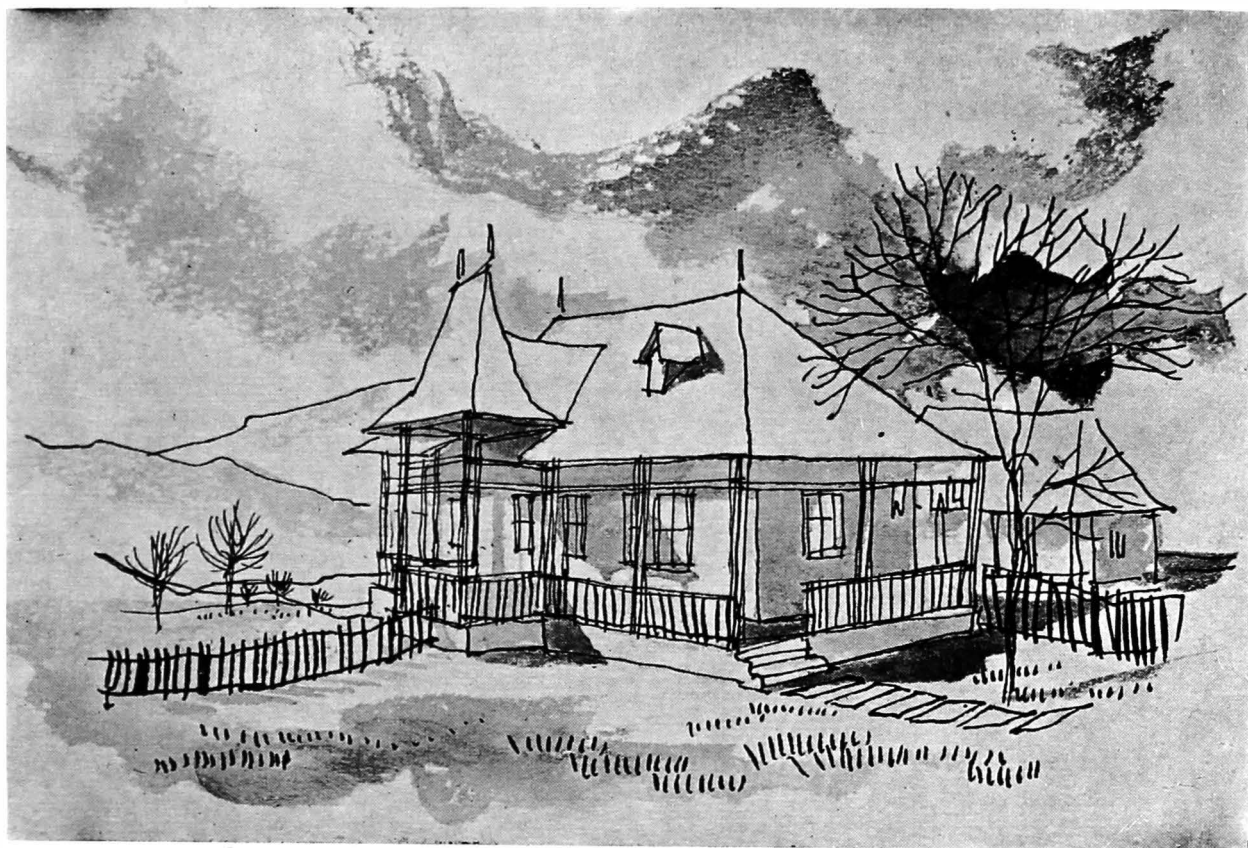

42. Casă nouă construită după plan tradițional cu trei încăperi
— Șotrile Vistierului

de cătune. Astăzi, satele situate chiar pe văi ajung de tip adunat, mari, și se transformă uneori în orașele.

Locuințele vechi, construite din birne, aveau mai totdeauna proporții modeste; casa cu două încăperi și foișor așezat lateral, cu acoperiș în trei ape, era obișnuită. Planul se compunea de obicei din tindă și încăpere de locuit. Pe valea Doftanei, căpătau o formă caracteristică, prin diferența de nivel dintre podeaua foișorului, mai înălțată ca cea a prispei; pivnița de sub casă fiind săpată adânc în pământ, nivelul prispei și al odăilor era jos și podeaua foișorului a trebuit să fie mai înălțată pentru a permite intrarea ușoară în pivniță prin gîrliciul aflat dedesubt. (fig. 50). Se întâlneau însă și planuri compuse din trei încăperi. Acestea, asemenea planurilor vechi din alte părți ale țării, erau asimetrice. Tinda centrală avea în stînga odaia de locuit folosită și ca bucătărie, mai îngustă ca încăperea din dreapta (odaia frumoasă). Această asimetrie schimba așezarea foișorului de la limita stîngă a casei, puțin mai spre centru. Locuința avea un acoperiș în patru ape, învelit cu șîță. La capetele coamei acoperișului, se așezau mai totdeauna bolduri de lemn, înlocuite mai tîrziu prin bolduri metalice. Pe foișor acoperișul era în trei ape.

Locuințele noi prezintă o mai mare variație de înfățișare; cele rezultate din tipul vechi cu foișor au acum foișorul așezat central (fig. 42, 43 și 51). Pivnița de sub casă lipsește, iar planul este compus din trei încăperi: tindă centrală cu două odăi alăturate. Acoperișul în patru ape, este mai scund decît la casele vechi, iar cel al foișorului

43. Casă nouă cu foișor cu acoperiș țuguat — Cornu

are numai două ape. Aceste case sînt construite din lemn, iar piatra este folosită la temelie, legată cu mortar de ciment.

Printre locuințele noi, cele de cărămidă și piatră, cu arcade între stîlpii prispei, reprezintă un procent însemnat (fig. 40, 45 și 52). Învelitoarea lor este de tablă sau țiglă. Trebuie menționată și apariția tipurilor cu două niveluri, ambele folosite drept locuință.

Caracteristice pentru valea Prahovei, casele influențate de modelele germane ale vilelor construite de orășeni, cu acoperișul în două ape, cu mansarde, au partea de jos din piatră și cea de sus din lemn. Tot ca un element nou, mai frecvent pe valea Prahovei, dar întîlnit și pe Valea Doftanei și spre est pînă pe Valea Drașnei, este foișorul cu acoperiș ascuțit, în patru ape, cu coama paralelă cu fațada. Uneori, el este așezat pe colțul casei. Apar cazuri de locuințe cu mai multe foișoare de acest fel (fig. 43).

Ornamentația este redusă. La casele vechi, constă în deosebi din vopsirea în alb a pereților, dar frumusețea lor se datorește proporțiilor armonioase. Uneori, stîlpii prispei au creștături geometrice, simple, în lemnul de fag folosit în special pe valea Drașnei. Pe balustrada locuințelor de lemn, fie vechi, fie noi, apar traforuri, care pe Valea Prahovei iau o dezvoltare deosebită, mai ales în jurul Comarnicului, unde acoperă o bună parte din fațadă. Pe casele din piatră se aștern culori variate, care atunci cînd sînt lucrate cu meșteșug, pot să le dea, pe lîngă elementele de arhitectură — arcade și coloane — o înfățișare plăcută.

44. Gospodărie la Trăisteni. În stînga, locuința; în fund, grajdul, adăpostul căruței, și sus finăria. Curtea este pavată cu pietre plate

45. Casă nouă acoperită cu țiglă — Șotriile Cîmpineanului

46. Casă de lemn în construcție. De căpriorii acoperișului, în vîrf, este prinsă o ramură de brad, conform unei vechi tradiții — Plaiul Cîmpinei

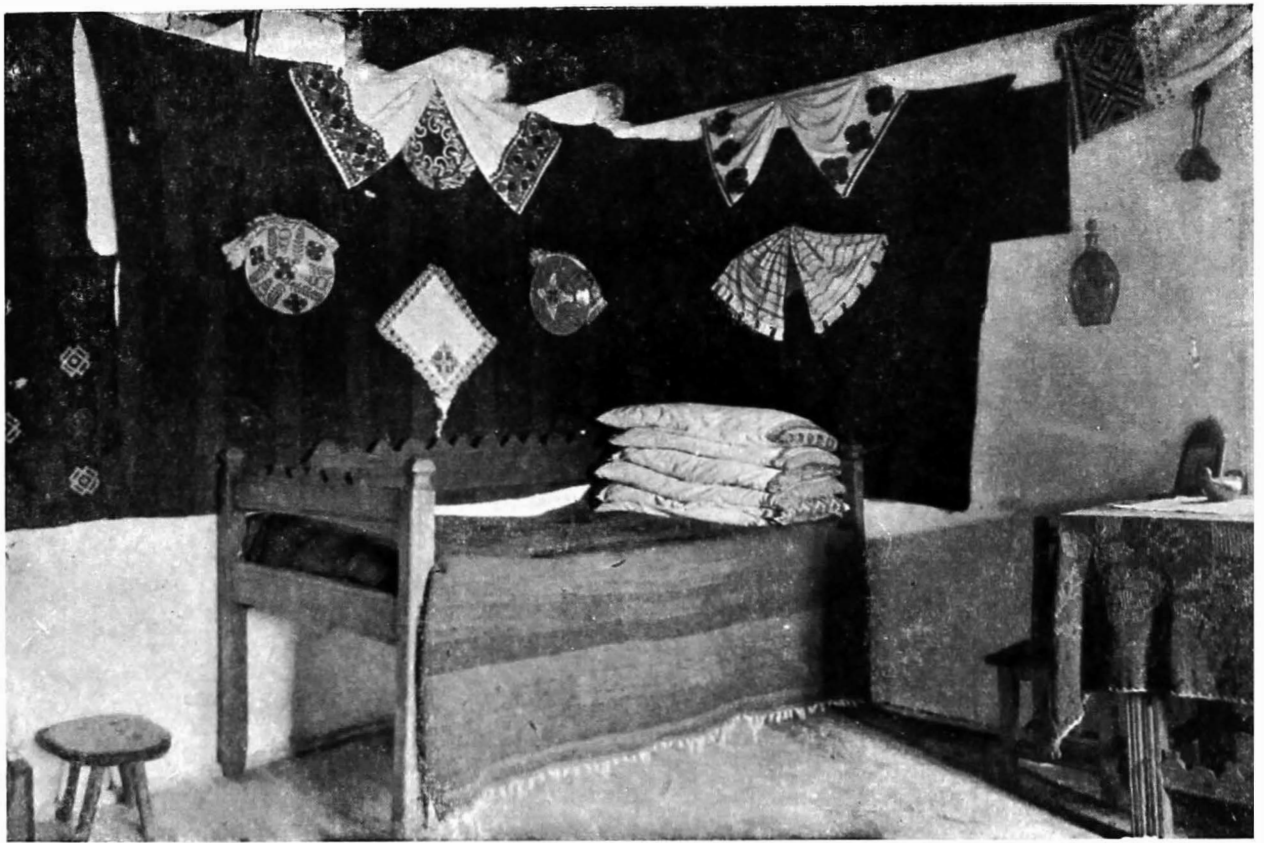

47. Casă și prăvălie — Podu Corbului

48. Casă bogat decorată din Secăria

49. Interiorul unei odăi curate din Trăisteni

50. Casă veche cu foișor; nivelul podelei foișorului este mai înalt ca al prispei pentru a permite intrarea în pivniță — Moroieni

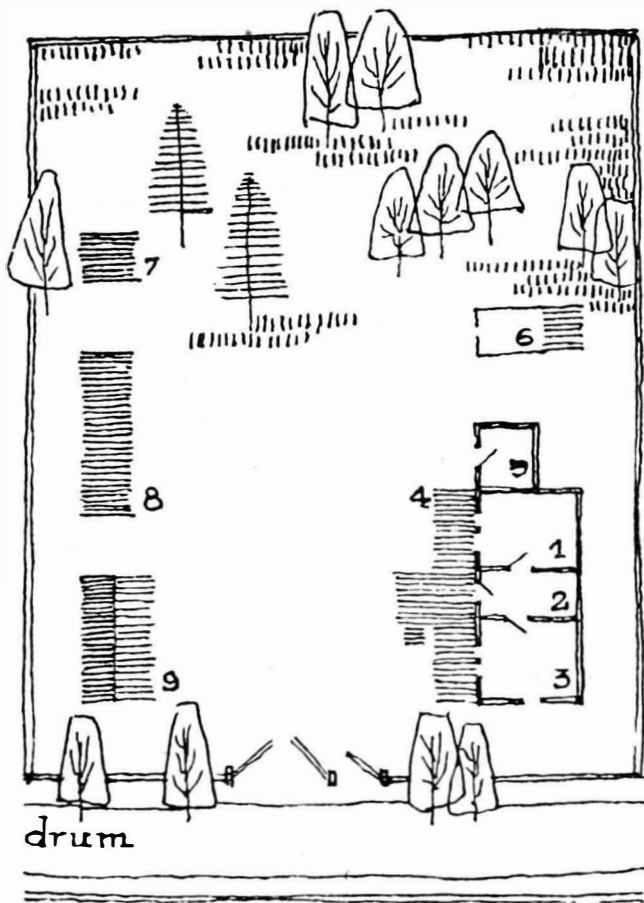

51. Casă cu plan tradițional, dar cu exteriorul transformat pentru a primi vizitatori de la orașe — Breaza

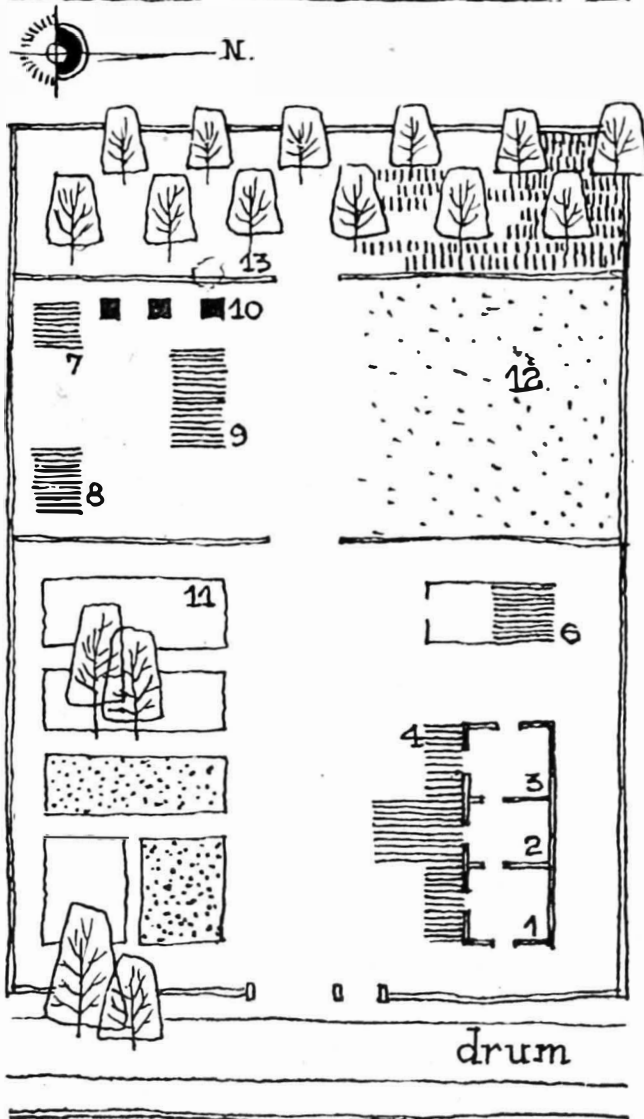

52. Casă nouă construită din paiantă — Teșila

53. GOSPODĂRIE DE MUNTE

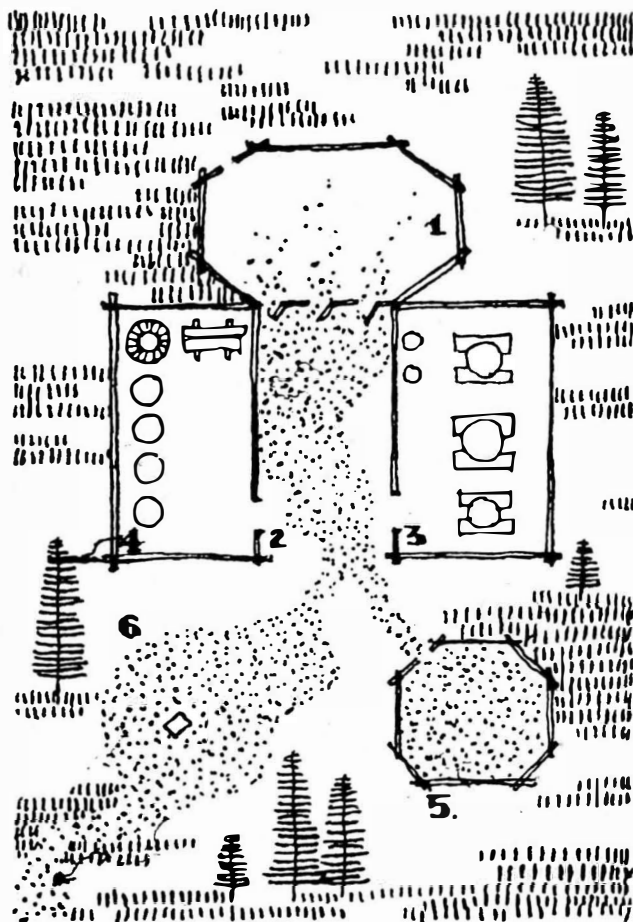

- 1 — odaie curată; 2 — tindă; 3 — odaie de locuit; 4 — prispă;
5 — cămară; 6 — coteț; 7 — baie; 8 — hambar; 9 — grajd;
10 — stup; 11 — grădină; 12 — ogor; 13 — livadă

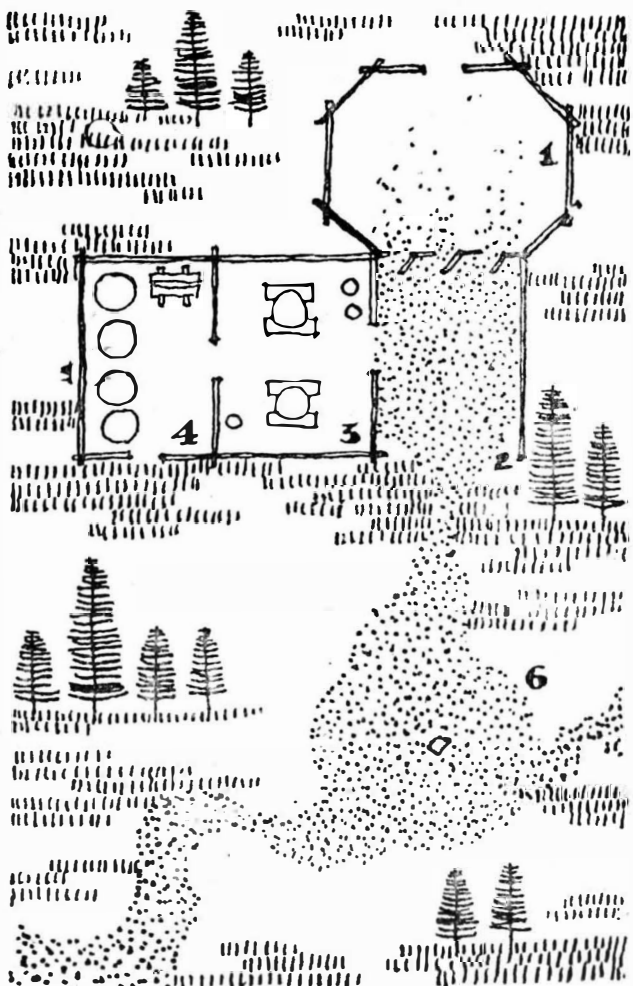

54. GOSPODĂRIE DE DEAL

55. TIPUL LOCAL DE STÎNĂ

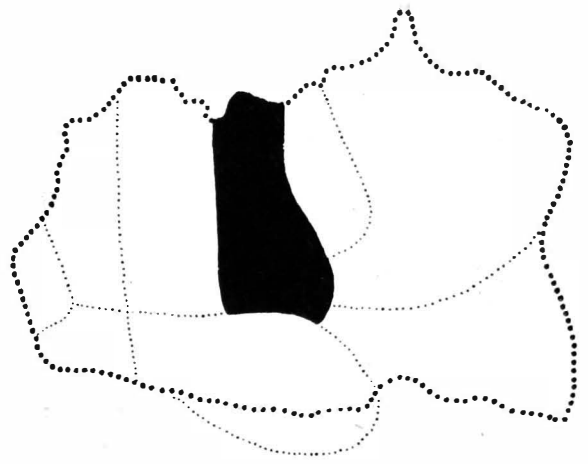
- 1 — strungă; 2 — comarnic; 3 — fiertătoare; 4 — brinzărie
5 — țarc; 6 — bătătură

56. STÎNĂ MOCĂNEASCĂ

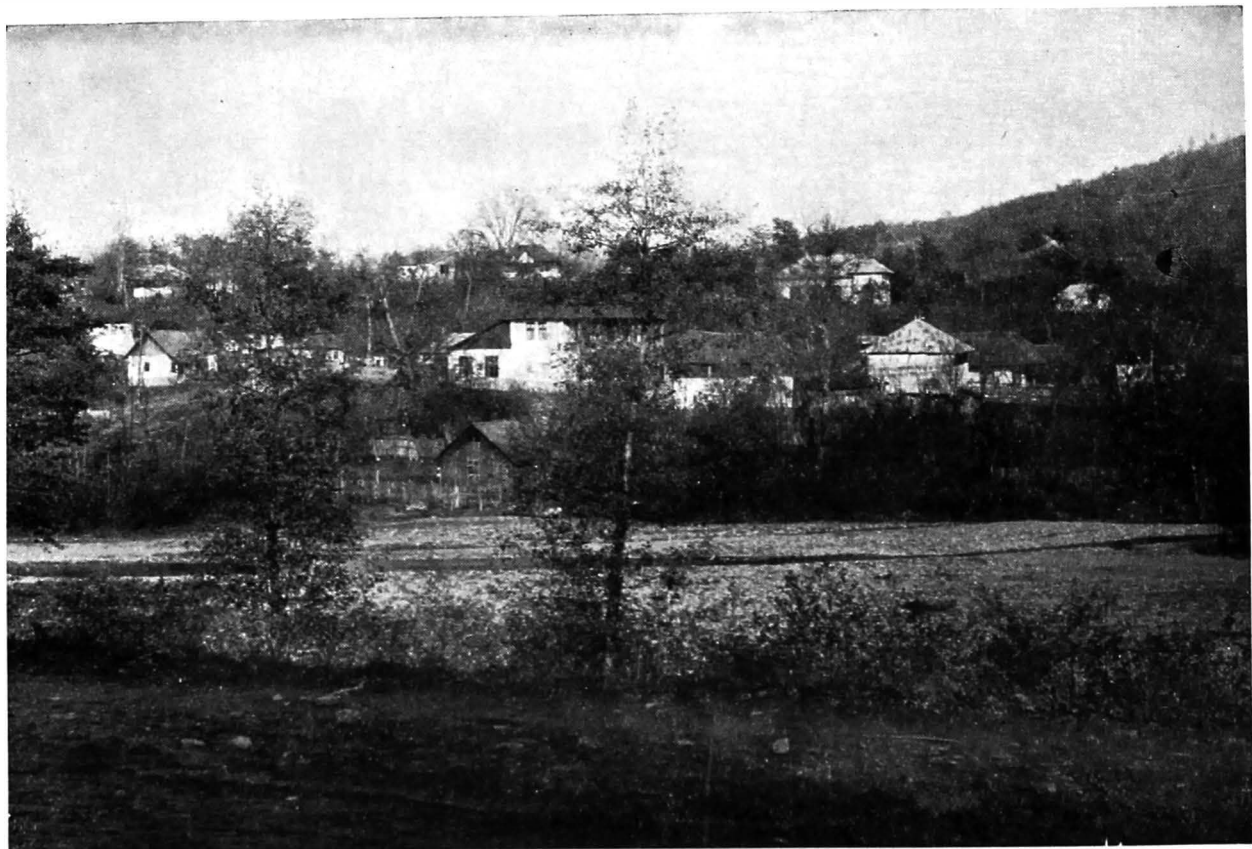
57. Gospodărie la Trăisteni

4. VĂILE TELEAJENULUI și DRAJNEI

Ca și în subzona precedentă, cele două văi care sînt studiate erau în trecut asemănătoare în ce privește aspectul de viață și arhitectura. Evoluția ulterioară, deosebită, a vieții economice, a făcut însă ca astăzi să apară caractere distincte, proprii fiecărei văi. Populate de multă vreme, așa cum reiese din materialul arheologic găsit, folosite ca trasee de legătură cu Transilvania încă de pe vremea administrației romane, densitatea locuitorilor pe kilometru pătrat a fost în aceste văi totdeauna relativ ridicată. În trecut, ocupațiile dominante erau creșterea animalelor, pomicultura și viticultura; în părțile dinspre cîmpie, cultivarea grînelor capătă o importanță sporită. Odată cu schimbarea vechii orînduiri de viață feudală, cele două văi s-au dezvoltat deosebit, pe valea Teleajenului apărînd noi ocupații legate de exploatarea petrolului, iar pe valea Drajei rămînînd vechile ocupații, care capătă însă o mai mare amploare și anume exploatarea forestieră, și mai ales viticultura, pomicultura și prepararea cîrnii conservate. Localnicii au devenit producători de țuică, fructe uscate și afumate, carne conservată, mărfuri ce se vindeau pînă departe; întreaga vale s-a îmbogățit și arhitectura a luat proporții mari, așa cum s-a întîmplat și în subzona vecină a Bîscii Cîtojdului. Pe Valea Teleajenului, condițiile materiale grele din trecut au dus dimpotrivă, frecvent, la construirea unor locuințe noi cu forme mai modeste, în special spre sudul văii. Trecînd dealurile dinspre Teleajen și urmînd cursul Drajei, concomitent cu aspectele comune se remarcă diferența dintre formele noi de arhitectură ale celor două văi; de unde casele erau mici, înghesuite de-a lungul șoselei paralele cu valea Teleajenului, ele apar pe valea Drajei frumoase, proporționate și reprezentînd tipuri bine conturate.

Formele obișnuite de așezări, care spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea erau de tipul complexului de cătune, ajung cel mai des să fie de tipul adunat, sau frecvent, de tipul înșirat de-a lungul drumului. Casele au fost atrase de drum, necesar transportului de mărfuri. Pe valea Drajei

58. Asezare pe terasele Drajei, la Ciocrac

se întâlnesc și hanuri țărănești, mari, cu bățături întinse către drum, cu grajduri pentru animale, cu fântini și, la cele mai noi, un « salon » de dans la care se adună în zilele de sărbătoare tinerii la joc.

Gospodăria cuprinde în afară de casă, în mod obișnuit, o construcție în care sînt adunate laolaltă grajdul, șura și adăpostul pentru butoaiele cu fructe sau țuică; deasupra se păstrează finul. Această construcție, ca de altfel și celelalte piese anexe ale gospodăriei, stă alături de casă sau în fața ei (fig. 65 și 66).

Dintre locuințele vechi, puține au rămas în picioare. Tipul obișnuit avea un foișor lateral, acoperit în trei ape și intrarea pivniții situată sub podeaua foișorului. Înălțimea redusă a acoperișului aduce o notă particulară acestei locuințe, în special foișoarelor, care astfel se deosebesc de foișoarele zonelor învecinate (fig. 77). Se întâlnesc, dar mai rar, și locuințe fără foișor, înălțate, cu pivniță dedesubt (fig. 62). Materialul de construcție obișnuit al caselor vechi era lemnul. Parterul caselor cu două niveluri era însă construit din piatră. Planul etajului la locuințele cu foișor era compus variat; cînd exista foișorul de tip vechi, așezat lateral, intrarea era de asemenea laterală și dădea în tindă, de unde se trecea apoi în camera de locuit. În cazul tipului de casă fără foișor, planul era compus din două odăi de locuit cu intrări separate. Existau și planuri mai dezvoltate, formate din tindă și două încăperi laterale, la care foișorul, deși așezat lateral, nu stătea totuși chiar în marginea casei, cum apare în planurile compuse numai din două încăperi (fig. 77). Prin împărțirea încăperilor laterale ale casei cu trei încăperi, a rezultat planul cu cinci încăperi, o tindă centrală și cîte două încăperi de fiecare parte a ei. Acest din urmă tip de locuință era folosit în special de cei mai avuți.

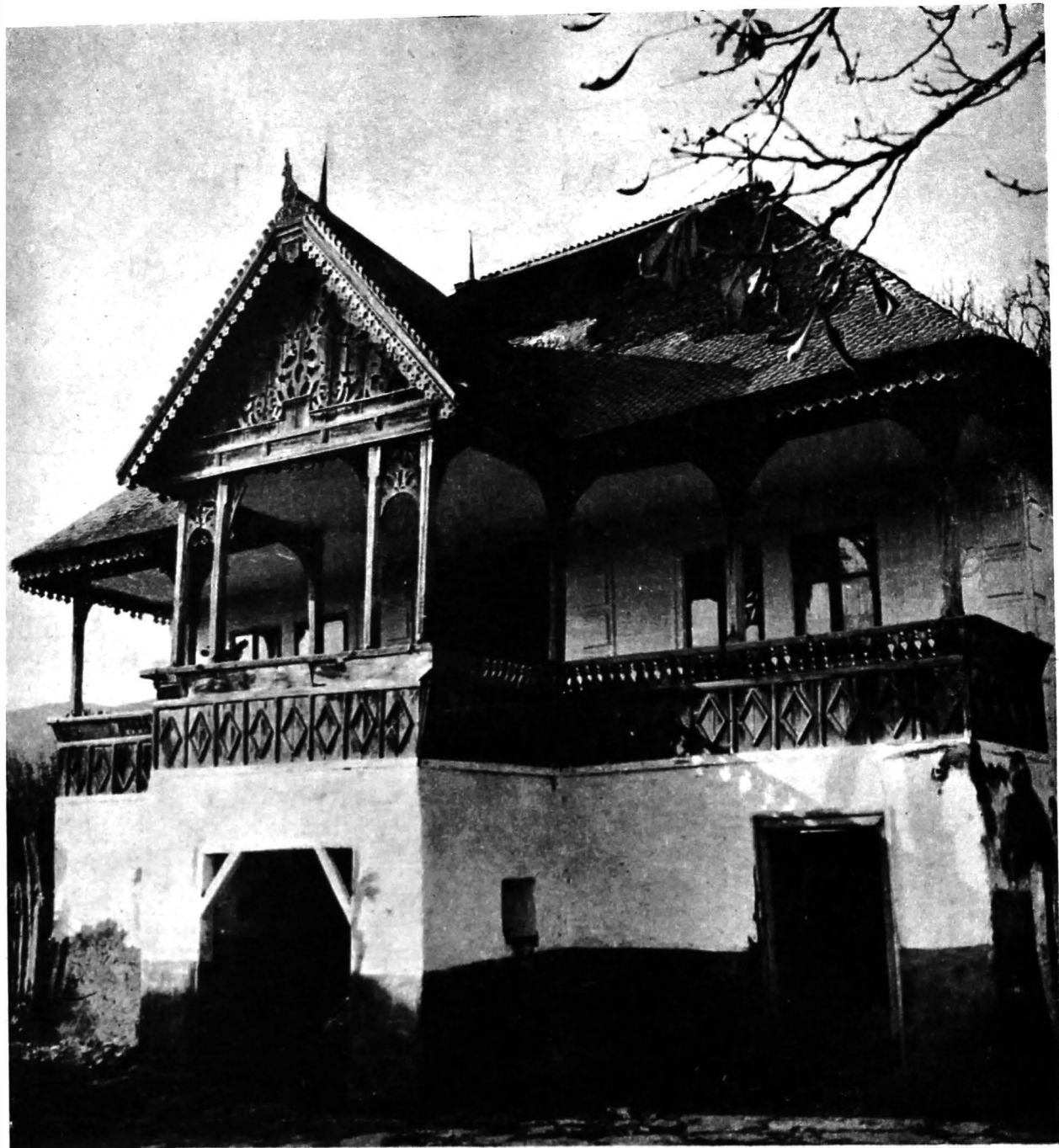
59. Casă nouă cu foișor și prispă în fațadă — Homoricu

Un astfel de plan are casa de boier din Vălenii de Munte, astăzi casa muzeu Nicolae Iorga. Aceasta din urmă, are intrarea așezată lateral, și este închisă cu o ușă de lemn. Pe aci se ajunge la etaj, cu ajutorul scării ce dă într-o prispă lată și mărginită de stâlpi de lemn. Capitelurile stâlpilor, frumos lucrate, amintesc arhitectura religioasă bisericească în piatră. Parterul cuprinde pivnița încăpătoare și gîrliciul.

Tot în Vălenii de Munte exista o casă veche, boierească, cu foișor (astăzi dărîmată), într-un totu asemănătoare cu cele obișnuite locale, despre care tradiția spune că ar fi locuit într-însa Mihai Viteazul. Locuința este reprodusă într-un tablou aflat în casa Iorga. Prezența caselor boierești de același tip cu cele țărănești este de altfel un fenomen obișnuit pentru întreaga regiune Ploiești.

Interesantă este reapariția unui element care, de la Argeșel pînă aici, nu mai apăruse ca fenomen important; este vorba de prezența zidului parterului așezat în dreptul balustradei prispei etajului. Casele fără foișor capătă astfel aspectul caselor din Muscel, care se menține ca fenomen însemnat, în continuare, pînă pe apa Buzăului, pe alocurea devenind chiar dominant.

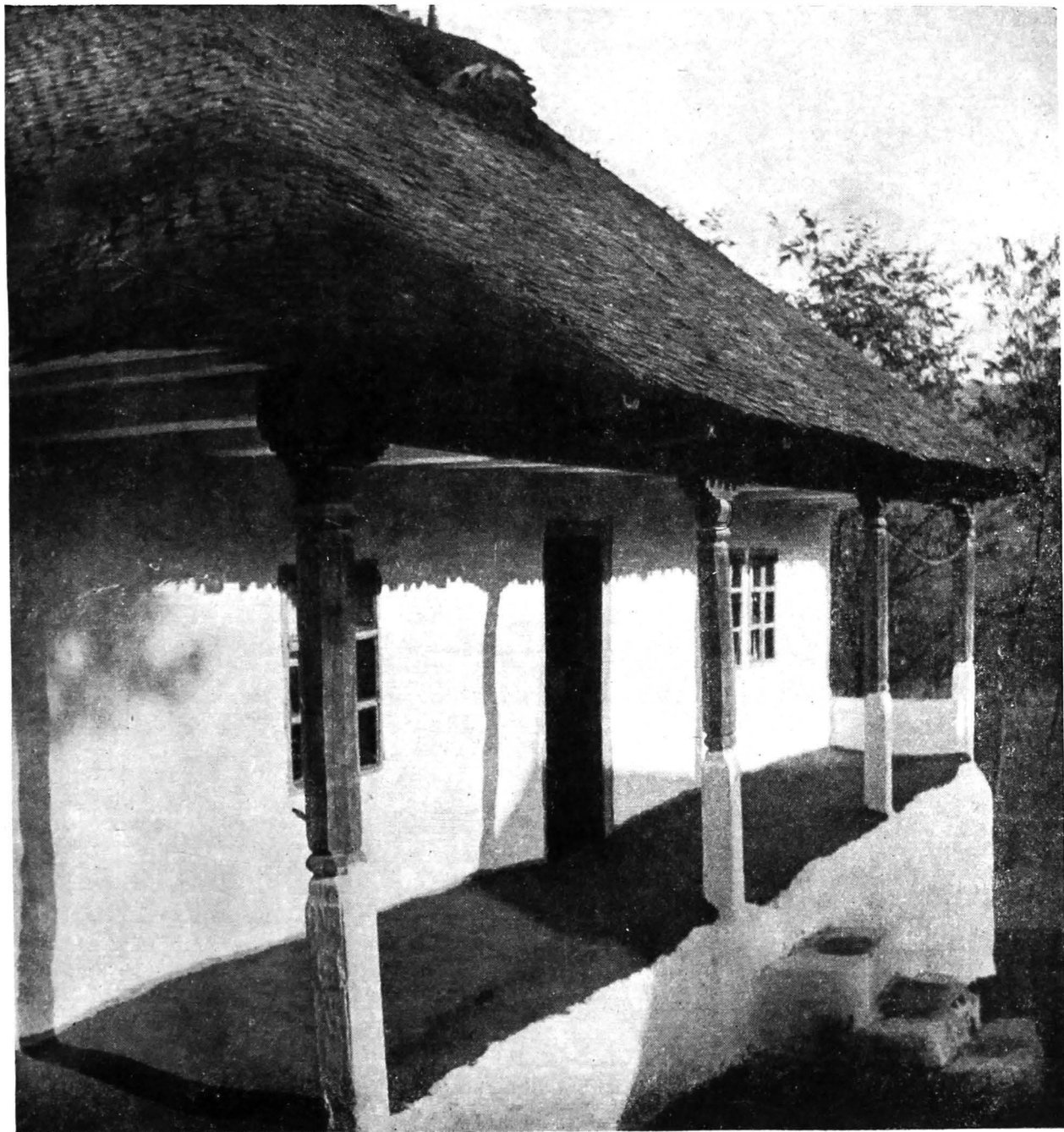
Casele noi, legate de vechea tradiție, au dat naștere în special pe valea Drajnei la locuințe de dimensiuni mari, bine adaptate necesităților de viață ale locuitorilor, și cu fațade interesante (fig. 60, 67, 69, 71, 72, 75, 76, 78, 85 și 86). Cele cu foișor rămîn cele mai frecvente, acest element fiind însă așezat perfect central. Sub, el se menține intrarea pivniței, a cărei prezență este observată mai ales pe valea Drajnei, unde funcția ei a rămas importantă, datorită ocupațiilor locuitorilor. Planul etajului format de obicei din tindă cu două încăperi laterale suferă uneori o modificare față de planul caselor vechi, prin

60. Casă nouă, înaltă, cu foișor: partea superioară a balustradei stă aplecată în afară — Drajna de Sus

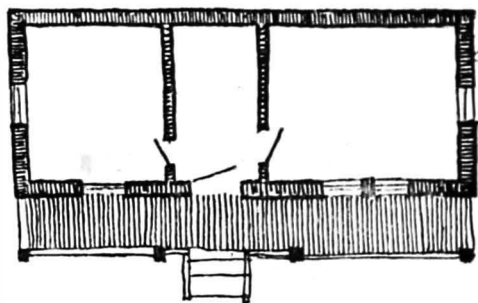
înglobarea unei porțiuni din prispă într-una din încăperile laterale, astfel încât prispa se întinde numai în fața a două odăi. La casele fără foișor, prispa poate fi închisă cu geamuri (fig. 82 și 86).

Se întâlnesc și tipuri noi, străine de tradiția locală, așa cum sînt locuințele de cărămidă, acoperite cu țiglă sau tablă, cu stîlpi, coloane și arcade în fațadă. Planul nu mai este tot atît de riguros tipizat și dă naștere la numeroase variante. Aceste case au, ca și pe valea Prahovei sau Doftanei, foișorul cu acoperiș caracteristic țuguiat, cu coama paralelă cu fațada, foișor ce capătă uneori aspectul unor turnulețe (fig. 73 și 74).

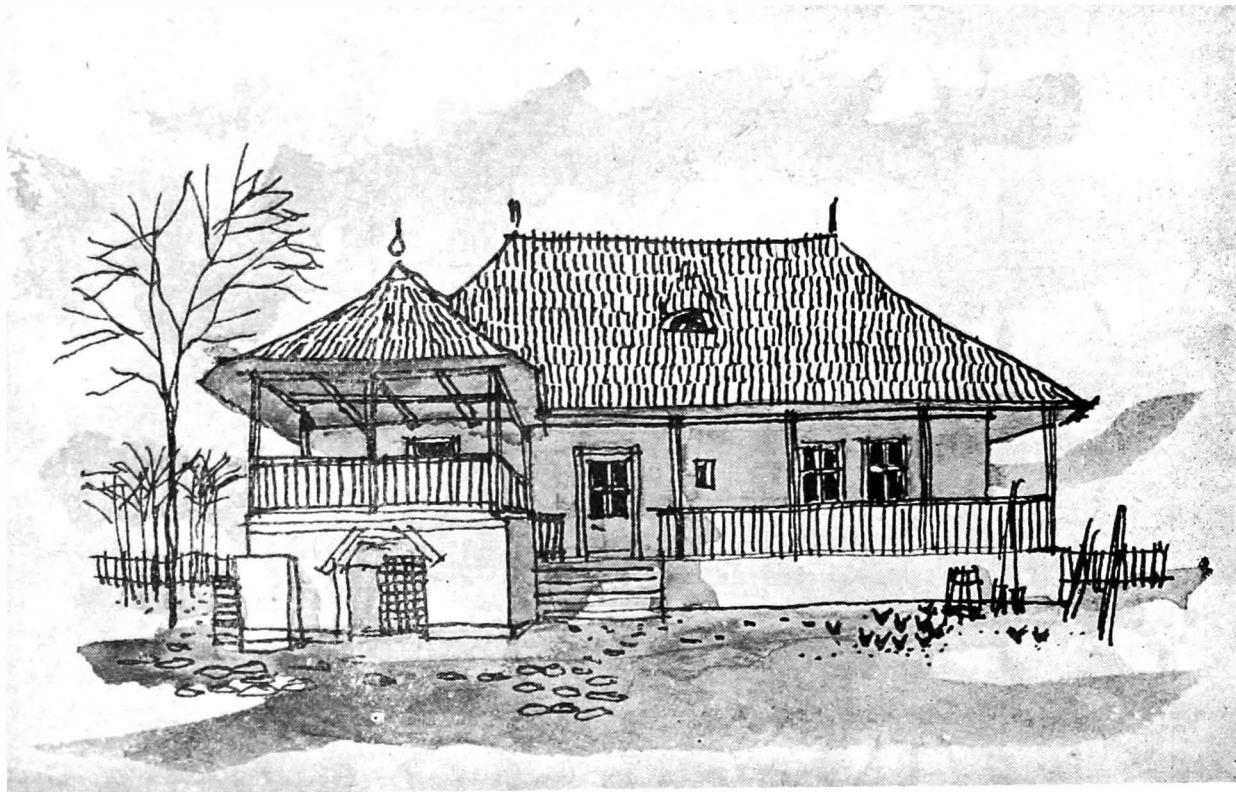
61. Prispa unei case vechi, cu stâlpi crestați simplu, în forme geometrice — Drajna de sus

La locuințele vechi, principalele elemente decorative, deși nu prea frecvente sînt creșturile stîlpilor foișorului și ai prispei. Ele au, ca și în alte părți ale țării, motive dominant geometrice, așezate mai ales la capătul superior al stîlpului, imediat sub cosoroabă, sau, mai rar, la nivelul superior al balustradei. Trebuie să amintim siluetele interesante pe care meșterii le dau acestor stâlpi prin subțierea lor către partea superioară (fig. 61). Frumusețea caselor constă, ca și în alte părți ale regiunii, în proporțiile armonioase ale construcției. La casele noi, apare traforajul folosit, ca și pe valea Prahovei, pînă la exagerare, mai ales la cele construite după 1930 (fig. 60, 70, 76, 81 și 83). Acest procedeu decorativ capătă forme

62. Casă veche cu intrarea pivniței așezată lateral — Drajna de Jos

complicate și apare în special pe fațadă și pe frontonul foișoarelor noi cu acoperiș în două ape. Tot pe frontoanele foișoarelor, în special pe valea Drajnei, sînt schițate siluete traforate, probabil de origine orășenească, reprezentînd două animale ce stau față în față (cai, sirene, balauri) (fig. 71 și 81). Cîteodată, lemnul traforat este vopsit în mai multe culori vii, care urmăresc să sublinieze desenul. La capetele coamei acoperișului, se așează deseori bolduri metalice, cu formă obișnuită sferică (numite și « bășici »); uneori, sfera susține diferite alte elemente, țepi, cruci, stele. Casele noi de cărămidă sînt uneori decorate cu motive geometrice sau prin zugrăvirea pereților în mai multe culori, așa fel, încît să iasă în evidență linia ferestrelor, a ușilor, marginea balustradei și linia arcadelor dintre coloane. Acest procedeu se folosește mai ales pe Teleajen.

63. Casă veche din Vălenii de Munte; intrarea pivniței situată sub foișorul a cărui podea este mai înaltă decît a prispei

64. Casă nouă cu foișor — Homoriciu

65. Grajd și finărie —
Drajna de Sus

66. Grajd, finărie și
șopron — Drajna de Sus

67. Casă cu balustrada împărțită regulat în panouri egale, subliniate prin variații de culoare — Drajna de Jos

68. Casă nouă cu acoperiș țuguiat peste foișor — Drajna de Jos

69. Casă de vechime mijlocie, acoperită cu șiță și decorată cu traforuri — Drajna de Sus

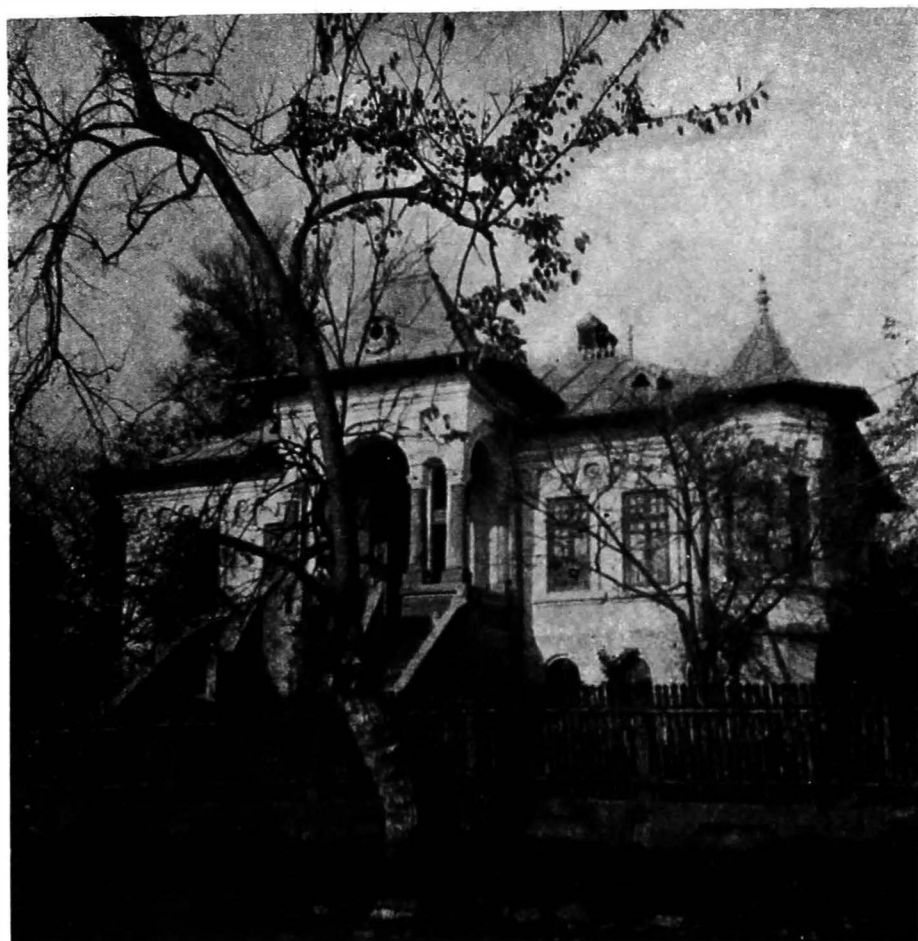
70. Detaliu de traforuri

71. Casă de vechime mijlocie. Intrarea la pivniță închisă cu grătar de șipci — Drajna de Jos

72. Casă nouă de zid, acoperită cu țiglă — Drajna de Sus

73. Casă nouă cu plan
străin de cele locale, și
acoperișuri țuguiate —
Drajna de Sus

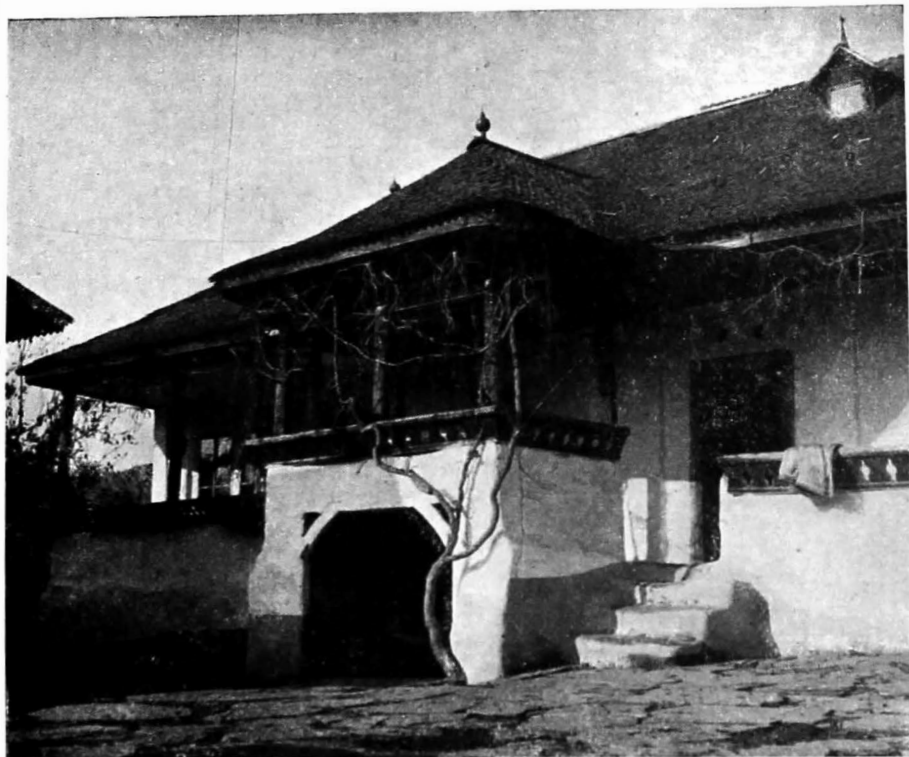
74. Casă nouă cu aco-
perișuri țuguiate și de-
corație în tencuială cu
motive în relief —
Drajna de Sus

75. Casă de vechime mijlocie acoperită cu șisă și decorată cu cinci bolduri — Drajna de Sus

76. Casă de vechime mijlocie cu bolduri ascuțite și decor în traforaj — Drajna de Sus

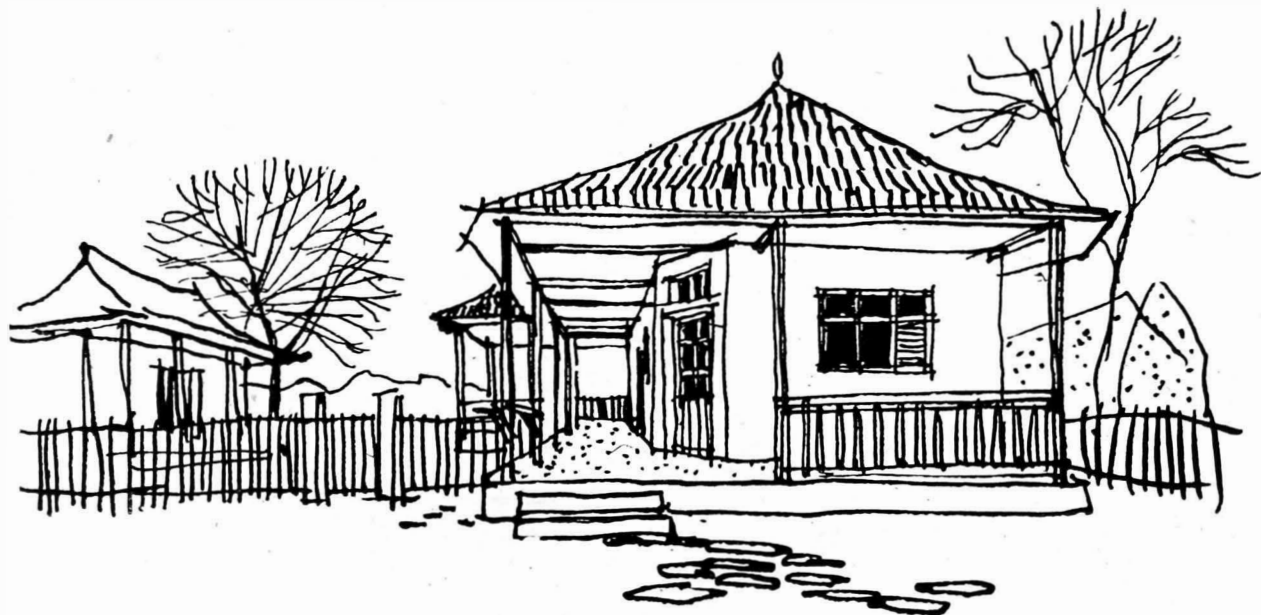

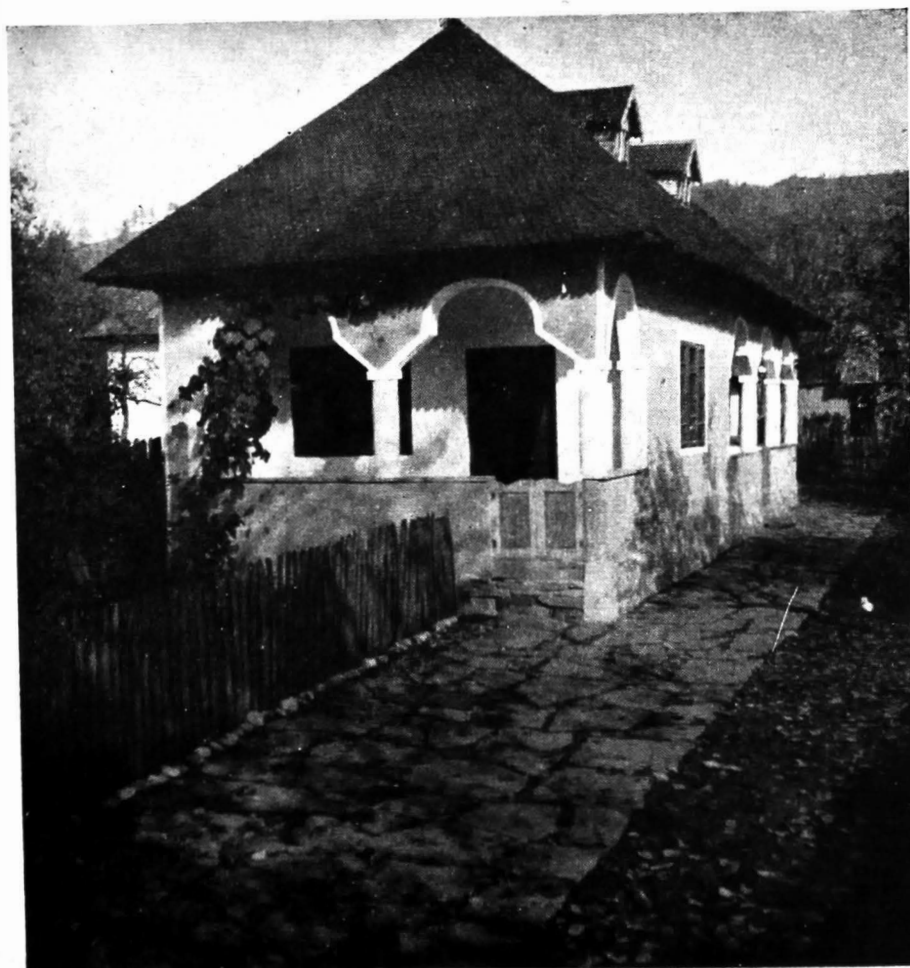
77. Casă veche cu foișor; se remarcă linia joasă a acoperișului; curtea pavată cu pietre plate — Drajna de Sus

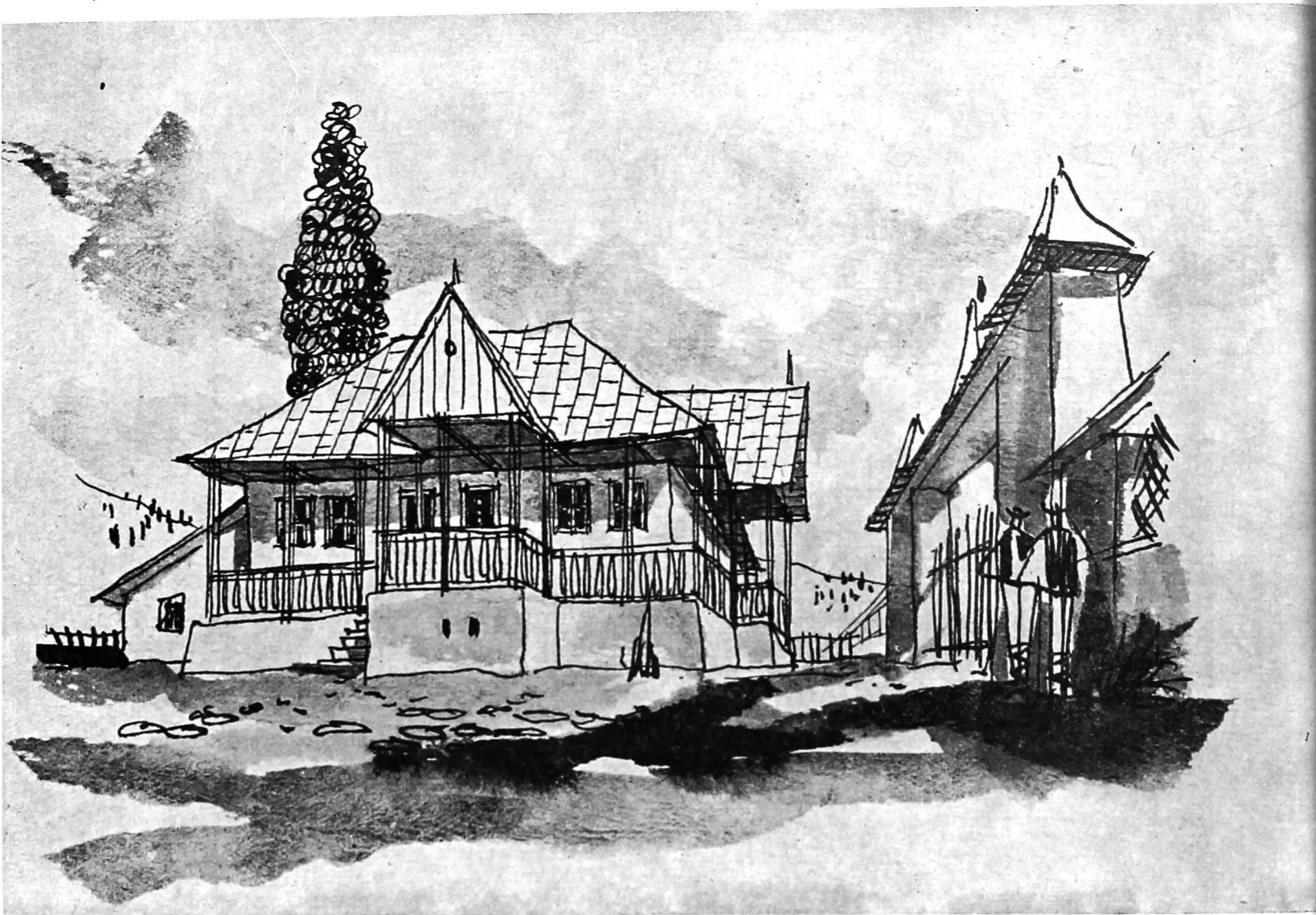
78. Casă de vechime mijlocie cu acaret lipit de casă — Drajna de Sus

79. Casă cu prăvălie spre stradă — Drajna de Sus

80. Casă nouă cu plan străin de cele tradiționale — Drajna de Sus

85. Casă de vechime mijocie, cu gard masiv spre stradă și poartă de zid acoperită cu șifă — Drajna de Sus
 Sus — vedere din curte, Jos — vedere dinspre stradă

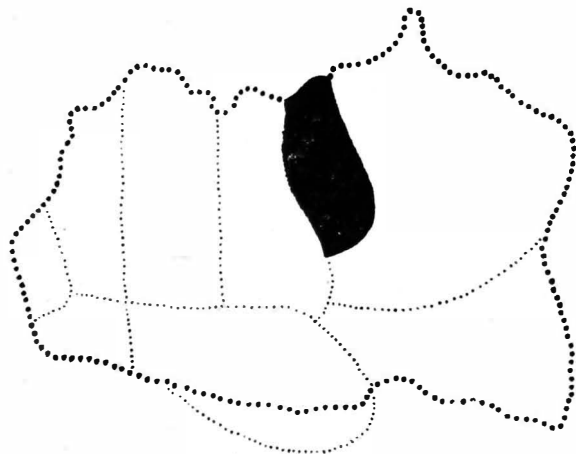

86. Casă de vechime mijlocie cu prispă închisă cu geamuri — Drajna de Sus
 Sus — vedere din curte. Jos — vedere dinspre stradă

87. Vedere interioară a unei prispe la o casă nouă din Ciocrac

5. VALEA BÎSCEI- CHIOJDULUI

De la est de valea Drajnei, trecînd peste valea Bîscei Chiojdului și atingînd apa Buzăului, se întinde o altă subzonă, cu trăsături asemănătoare celor de pe valea Drajnei. Aci se întindea în trecut județul Secueni; numele îi vine probabil de la populația fie romînească, fie în parte ungurească, strămutată din ținuturile secuiești, pentru care drumul de pe valea Buzăului constituia o cale ușoară de pătrundere. Urmele existenței acestei populații se recunosc, cu greu, în ceramică și în decorația porților vechi, astăzi aproape dispărute. Arhitectura locală este cea obișnuită a zonei de munte și deal din regiunea Ploiești.

Ocupațiile principale sînt pomicultura, de care se leagă producția fructelor, uscate, afumate, sau a băuturilor alcoolice, creșterea animalelor și în sfîrșit prepararea produselor de carne conservată. Agricultură, practică pe mici locuri pînă sus spre munte, are o dezvoltare redusă. De mare importanță pentru venitul ținutului sînt preparatele de fructe și carne, care au îmbogățit sate întregi, dînd locuitorilor posibilitatea de a construi locuințe de bună calitate. Situația Chiojdurilor este concludentă în această privință, construcțiile locale reprezentînd forma cea mai bine realizată din subzonă, tot așa cum Brăneștii erau punctul de interes pentru subzona nordică a Ialomiței.

Tipul obișnuit de așezare la sfîrșitul secolului al XVIII-lea era complexul de cătune; un secol mai tîrziu, partea de munte a subzonei continuă să păstreze forma complexului de cătune ca formă dominantă. În partea dealurilor, unde populația a crescut mai repede, apar între cătune case, iar în partea cea mai sudică, cătunele sînt legate între ele prin construcții numeroase, căpătînd astfel înfățișarea unor sate ramificate. Astăzi, deși se mențin în parte vechile forme, se întîlnesc și sate de tipul adunat. Datorită reliefului accidentat, satele s-au dezvoltat în locuri variate, mai ales în apropierea apei Buzăului; astfel locuitorii și-au așezat gospodăriile

88. Așezare răsfirată din Valea Cățiașului

oriunde exista o bucată de teren potrivită, iar casele pot fi zărite uneori pe funduri de văi, alteori pe coaste de deal, sau mai rar, izolate pe culmile dealurilor (fig. 88 și 92). Drumurile de acces, grele, erau pînă nu de mult rudimentare, căruțele împrumutînd adesea albia rîurilor pentru circulație, unde, deși zguduite de trecerea peste bolovani, erau totuși ferite de împotmolirea în noroi. Este lesne de înțeles că la vreme de ploaie, acest fel de drum devenea (împracticabil și oamenii rămîneau izolați. Această izolare, a permis păstrarea caracterului arhaic al zonei și explică numărul redus de elemente străine care au pătruns în construcțiile locale.

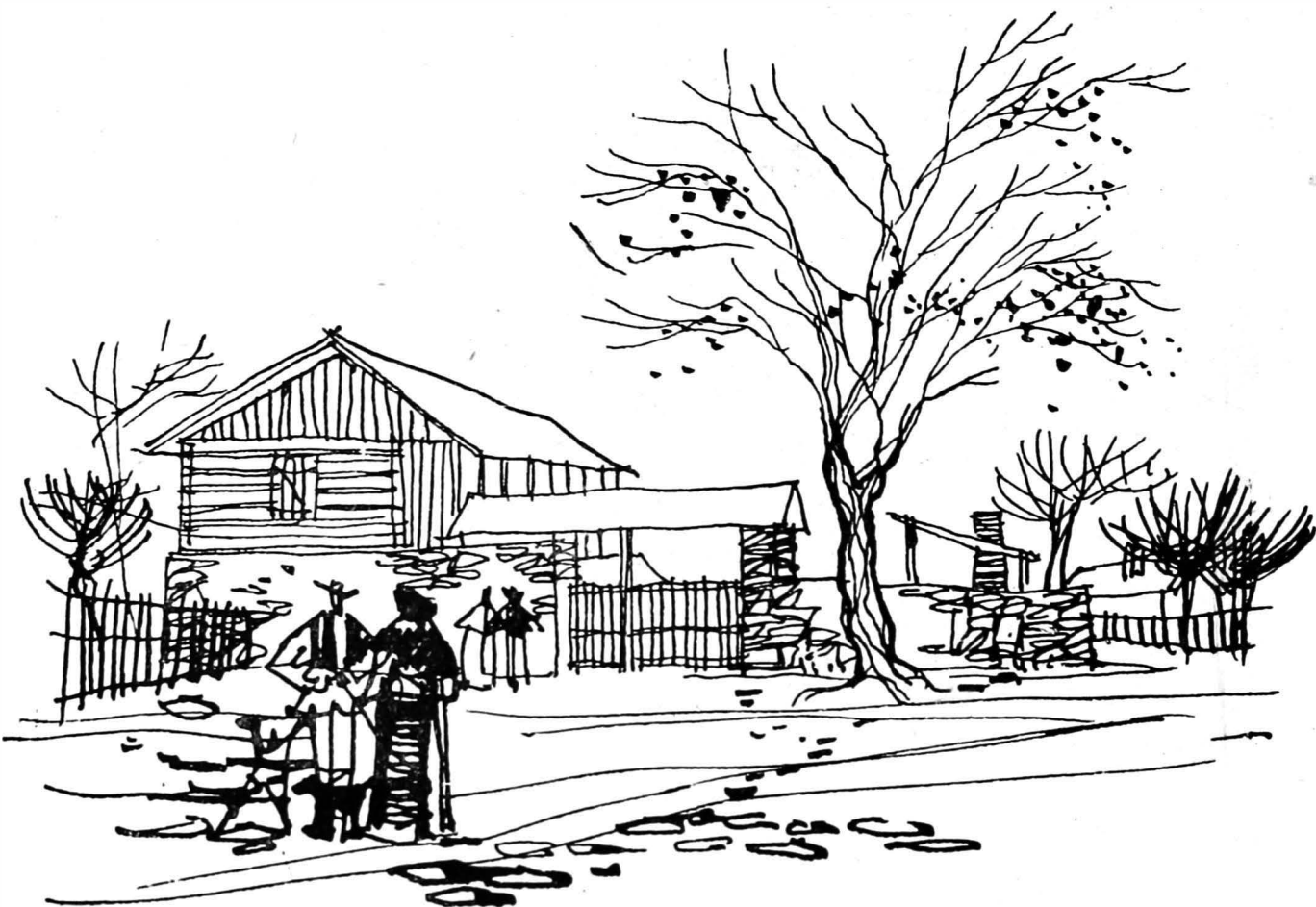
Dacă pe valea Drajei, atît printre locuințele vechi cît și printre cele noi, dominau casele cu foișor, în această parte situația se schimbă, proporția cea mai mare fiind reprezentată de case fără foișor (fig. 91, 95, 98, 100, 102, 106 și 107). Dar, fie că au foișor fie că nu, cele mai numeroase și mai bine construite sînt cele cu două niveluri.

Etajul locuințelor vechi este compus din două încăperi de dimensiuni aproximativ egale, ambele locuite. În fața lor se află o prispă prin care se face intrarea. Fiecare încăpere are de

89. Gospodărie singuratică așezată sub un deal — Valea Cățiașului

obicei intrare proprie, iar între odăi nu există comunicație interioară. La casele mai noi, planul etajului este modificat în parte prin înglobarea unui spațiu din prispă într-una din încăperile laterale, astfel încât prispa este micșorată. Și în acest caz, intrarea se face în mod obișnuit prin două uși, una pentru fiecare odaie. Casele noi folosesc și planul mai evoluat, compus din trei încăperi, tindă centrală cu două încăperi laterale. Rîndul de jos ia diferite forme, avînd fie o singură încăpere — pivnița — caracteristică pentru casele vechi, construite pînă spre sfîrșitul secolului trecut, fie două sau mai multe încăperi. Deseori, parterul repetă planul etajului, în ce privește împărțirea și dimensiunile încăperilor, dar nu și modul lor de folosință. La locuințele noi, parterul este frecvent împărțit în două, o încăpere folosită ca odaie de locuit și bucătărie și a doua ca pivniță, numai rareori ambele fiind odăi de locuit. Tipul de casă prezentat are în special la construcțiile vechi cu parterul format din pivniță, aspectul casei muscelene, dar cu dimensiuni mai reduse. La casele mai noi, construite în acest secol, lipsește uneori zidul parterului de sub marginea exterioară a prispei. Spre deosebire de casa muscelenă veche și chiar de cea veche locală,

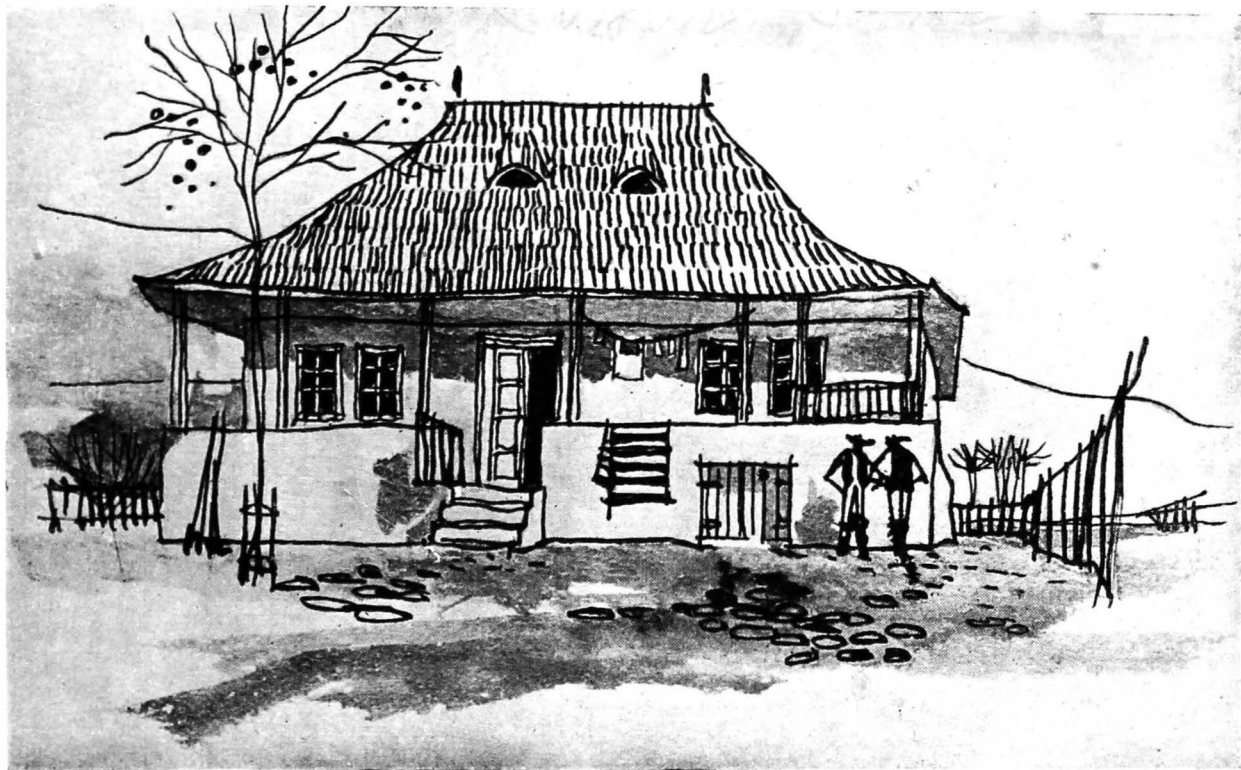
90. Poarta și acareturile unei gospodării. La stînga grajdul, cu parterul lucrat în piatră și etajul în lemn — Chiojd

scara de acces la etaj nu este cuprinsă în interior, ci este alipită casei pe una din laturi (fig. 89 și 91).

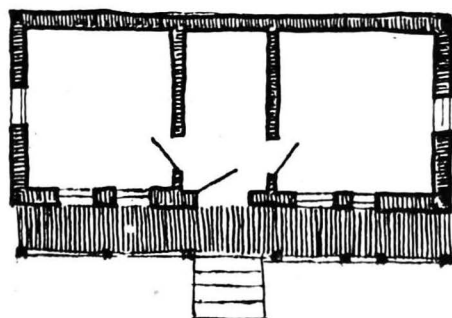
Exemplul cel mai bine încheiat al casei vechi cu foișor, este locuința din Chiojdul Mic, a cărei copie a fost construită în Muzeul Satului din București (fig. 96). Ea reprezintă tipul curat al casei vechi, cu foișor înalt, la același nivel cu prispa, și cu acoperiș în trei ape; el stă în stînga locuinței, iar accesul la etaj se face printr-o scară alipită foișorului. Planul etajului poate avea două sau trei încăperi și o singură intrare, iar la parterul folosit ca pivniță, intrarea se face prin gîrliciul de sub foișor. Materialul de construcție este lemnul pentru etaj și piatra pentru parter. Intrarea gîrliciului are ușa alcătuită din șipci de lemn încrucișate în unghi drept, între care se află spații goale ce permit aerului să pătrundă spre pivniță.

Caracterul propriu al tipului nou de casă cu foișor se datorește foișorului, situat în mijlocul fațadei și avînd deseori destinația schimbată, întrucît apără scara de acces la etaj așezată acum sub el. În acest caz, intrarea în pivniță stă alături de foișor și nu sub el (fig. 93, 94 și 99). Acoperișul lui are acum numai două ape și dimensiunile sînt mai mici. Planul etajului ia deseori alte forme ca la casa veche, datorită faptului că una din încăperile laterale, atît la planurile cu două încăperi cît și la cele cu trei, ocupă spațiul de prispă în fața ei (fig. 93 și 94).

Între apa Draanei și a Buzăului apare, ca element caracteristic foișoarelor și prispelor, banca, așezată lingă balustradă, care, ușor aplecată în afară, oferă un reazem mai comod.

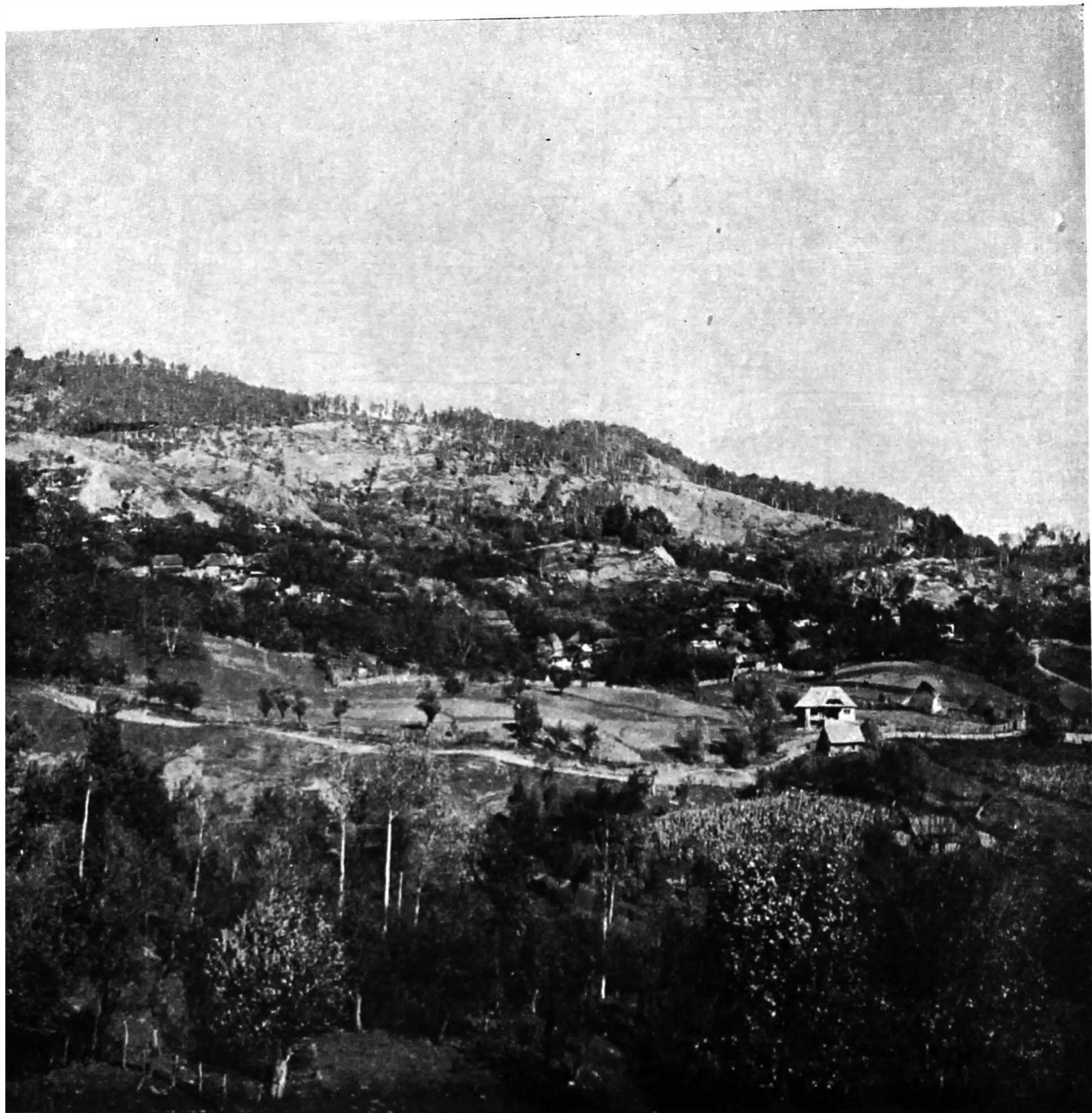

91. Casă de vechime mijlocie
cu trei încăperi — Lera

Etajul caselor, de obicei lucrat din lemn, este tencuit și în interior și la exterior; cărămida este mai rar folosită. Rîndul de jos al casei, pivnița, este construită din piatră de rîu, cîteodată în alternanță cu rînduri de cărămidă. În satele dinspre munte, piatra de carieră, tăiată regulat în blocuri mari, constituie materialul din care se construiesc nu numai casele, ci și gardurile; blocuri mari, înalte de peste 2 m și groase de 30—40 cm, așezate în picioare, formează stîlpii porților (fig. 106).

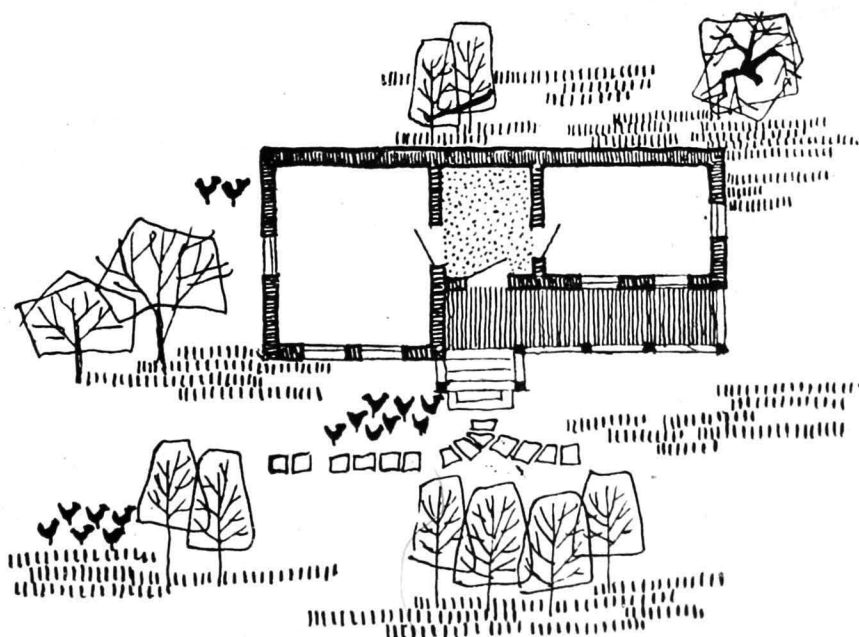
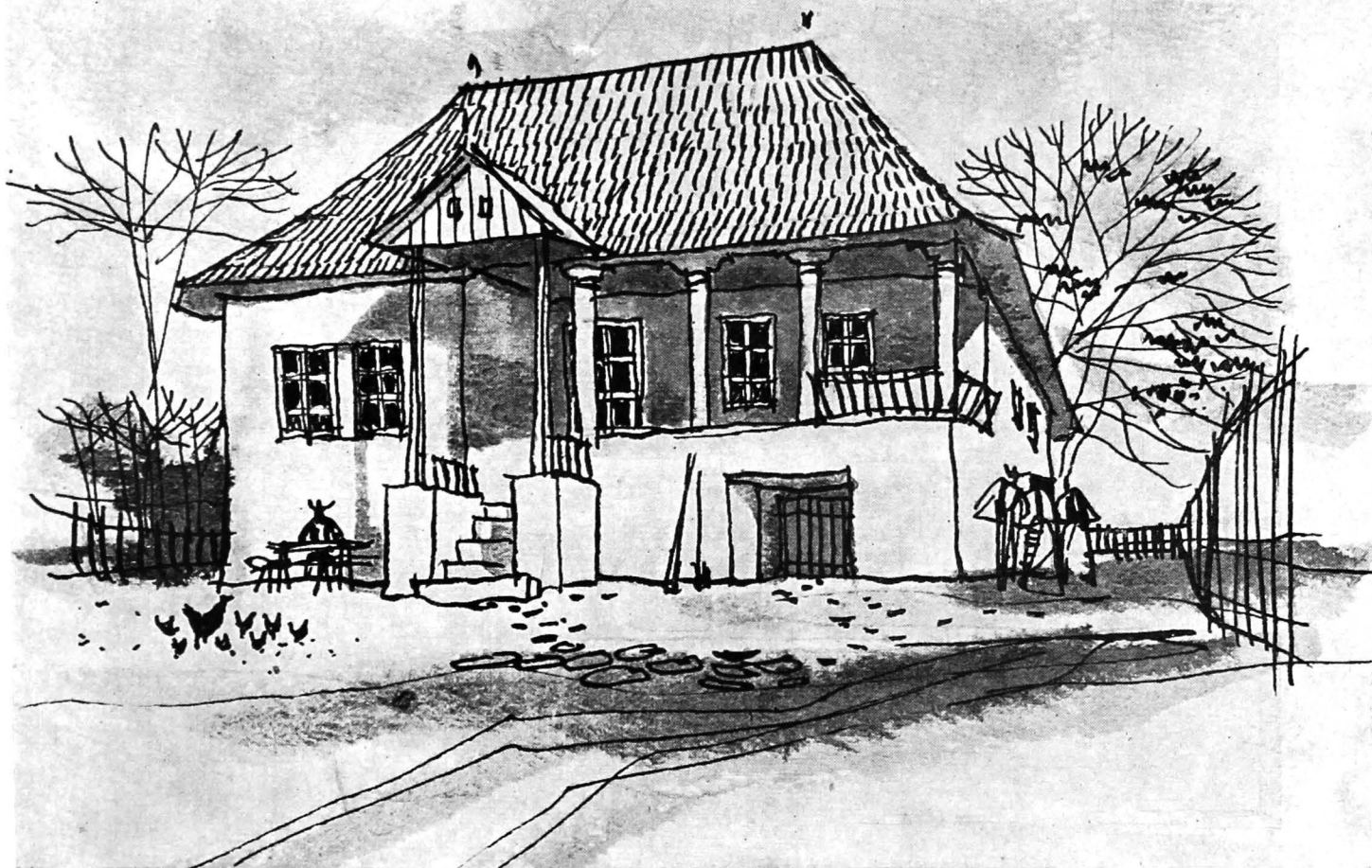
Ornamentația caselor vechi se regăsește și aici în creștăturile de pe stîlpii prispei sau foișorului, sau uneori în lucrătura de pe grinzile tavanului, în deosebi al foișorului (fig. 105). Și porțile vechi erau împodobite cu creștături valoroase, în special în satele de pe apa Bisei, amintind porțile din sudul Transilvaniei. Șitele pentru acoperișuri, tăiate cu îngrijire, au dimensiuni mici, astfel încît pe o singură casă numărul lor se ridică la 40—70 mii de bucăți. Decorația nouă în lemn utilizează traforajul, mai ușor de lucrat și mai ieftin. Balustrada prispei și frontonul foișoarelor în două ape sînt mai bogate în astfel de elemente traforate, care pot apărea însă și pe coama acoperișurilor, reprezentînd motive geometrice ce se repetă. Boldurile de ceramică, lucrate în satele apropiate de olari, sînt caracteristice acestei subzone. De formă rotundă sau alungită, aceste bolduri, colorate în verde, cafeniu sau albastrui închis, sînt așezate la capetele coamei acoperișului înlocuind țepile obișnuite de lemn sau de tablă. Este remarcabil efectul varului, alb, curat, strălucitor, așternut peste pereții tencuiți ai caselor, contrastînd cu lemnul aparent al stîlpilor fațadei și grinzilor tavanului rămas netencuit.

92. Așezare întinsă de-a lungul drumului — Cătiașu de Sus

Produsele abundente, rezultate din podgorii nu încap numai în pivnițele locuințelor cu două rînduri, și de aceea sînt necesare adăposturi pentru butoaiele mari, în care fermentează fructele sau în care se păstrează țuica (fig. 104 și 108). Aceste adăposturi grupează însă la un loc, pe lîngă încăperea pentru depozitat butoaiele, grajdul și șura, iar deasupra lor se întinde finăria. Modul de construcție al acaretului are forme speciale. Acoperișul, în două ape, este învelit cu scînduri lungi, în așa fel, încît două astfel de șiruri să acopere o întreagă apă a acoperișului. Pereții sînt construiți din trunchiuri subțiri de brad, necioplite, rămase rotunde, care se așază orizontal și se încheie la capete, deseori fără să mai fie nevoie de cuie.

Casele noi, străine de tradiția locală, fără etaj, acoperite cu țiglă, sînt mai puține decît în oricare altă parte a regiunii Ploiești și se întîlnesc în special pe drumul principal ce merge paralel cu Bisca, îndesindu-se spre partea sudică a subzonei, unde se face contactul cu valea Buzăului.

93. Casă nouă cu prispă
parțială și foișor ce adă-
postește scara — Starchiojd

94. Casă veche din Chiojd,
reprodusă în Muzeul Sa-
tului din București; curtea
curată, podită cu pietre
plate

95. Casă veche de tip
muscelan — Chiojd

96. Casă nouă acoperită cu
șită, cu prispă parțială și
scară de acces la etaj situ-
ată sub foisor; caracteristică
pentru Chiojd

97. Casă nouă cu foisor
acoperit în două ape; lipi-
tă de casă, bucătăria —
Valea Cățiașului

98. Casă de vechime mijlocie, cu plan compus din două încăperi legate între ele — Chiojd

99. Casă nouă cu prispa închisă cu geamuri — Chiojd

100. Casă nouă cu pris-
pă parțială ; lipit de casă,
adăpostul animalelor —
Cățiașu de Sus

101. Casă nouă cu bu-
cătăria lipită de casă —
Poienițele

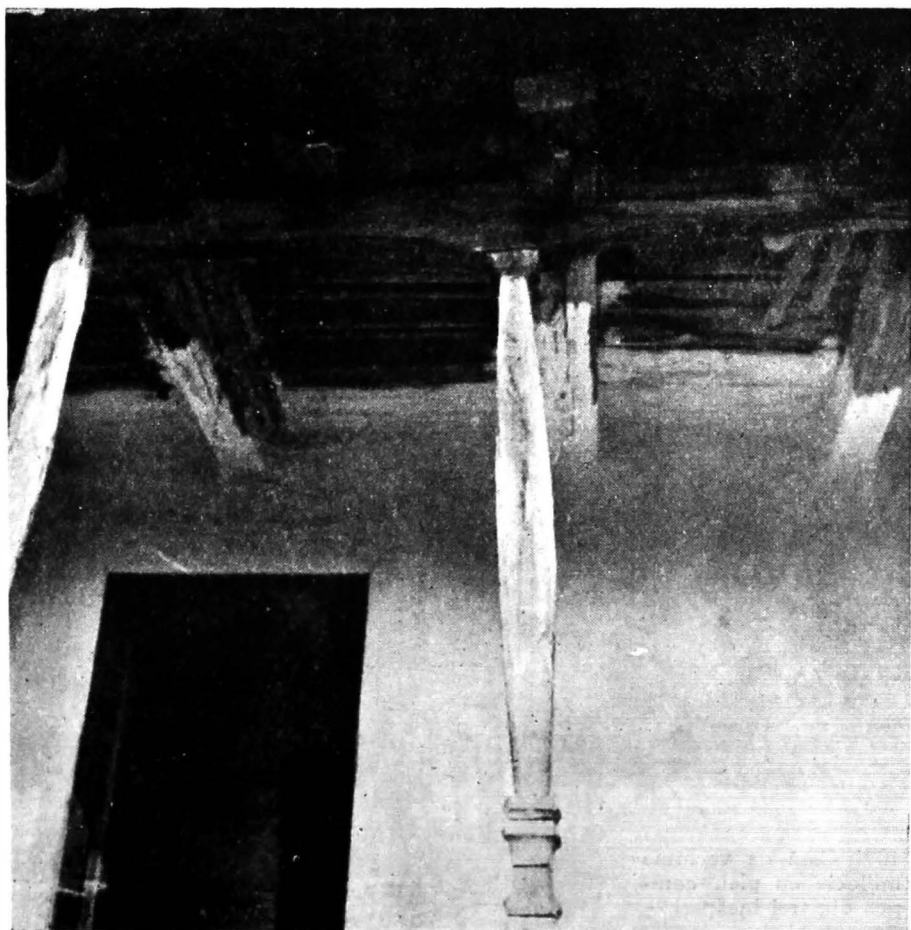

102. Casă veche cu pris-
pă parțială — Poienițele

103. Casă veche cu plan
compus din două încă-
peri cu intrări separate;
pe culmea acoperișului
un bold de ceramică —
Poienițele

104. Grajd construit din birne subțiri, rotunde, de brad; la mijloc, butoiul în care fermentează prunele; deasupra, finăria — Curmătura

105. Imbinări de grinzi și stilp, la prispa unei case vechi — Curmătura

106. Casă nouă cu
parterul construit din
piatră — Curmătura

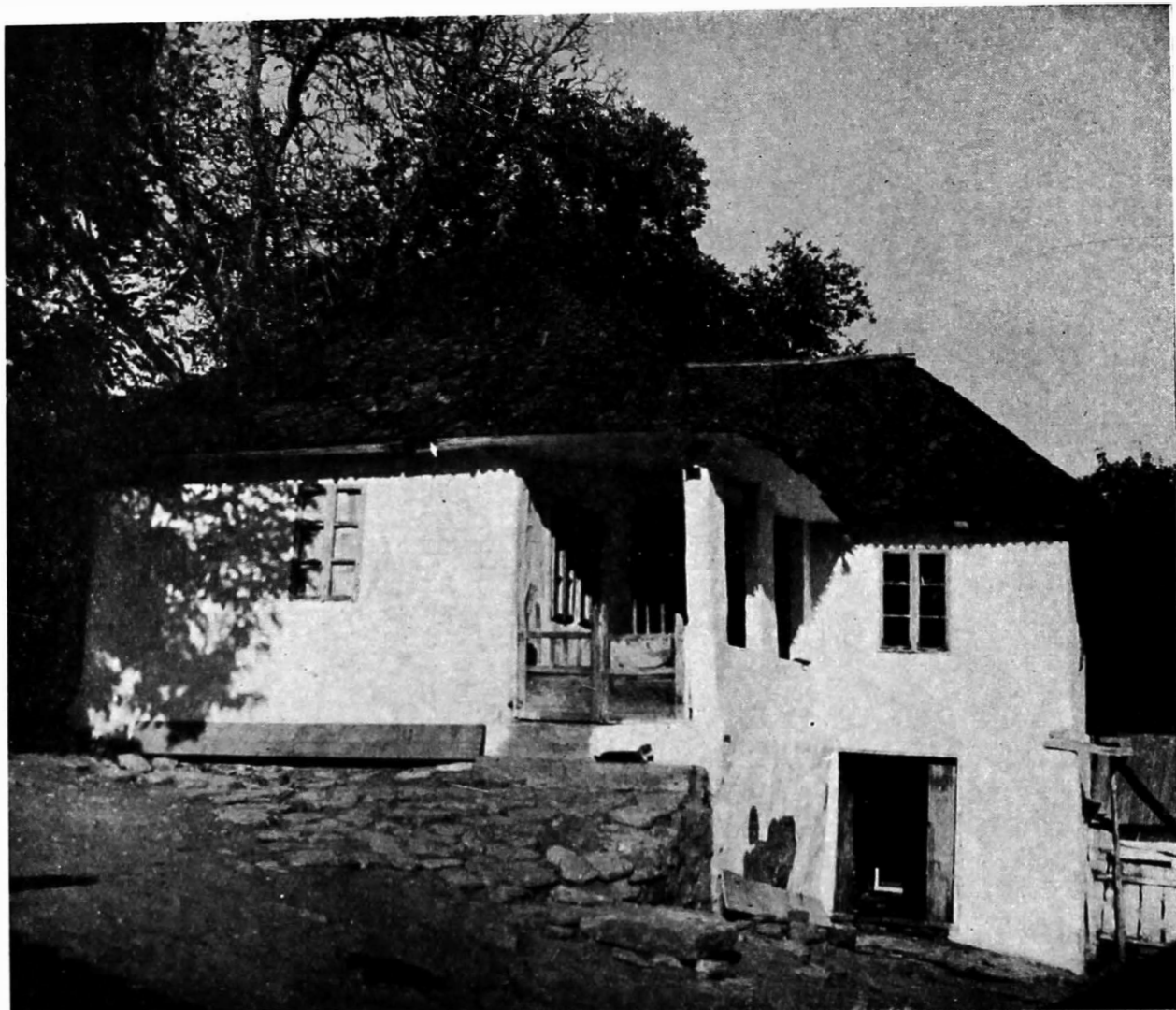
107. Casă de vechime
mijlocie cu plan com-
pus din trei încăperi —
Cătina

108. Grajd construit din
brad subțire, îmbinat la
capete — Curmătura

109. Casă veche cu
balustrada prispei aple-
cată în afară — Corbu

110. Casă de vechime mijlocie cu plan în unghi — Chiojd

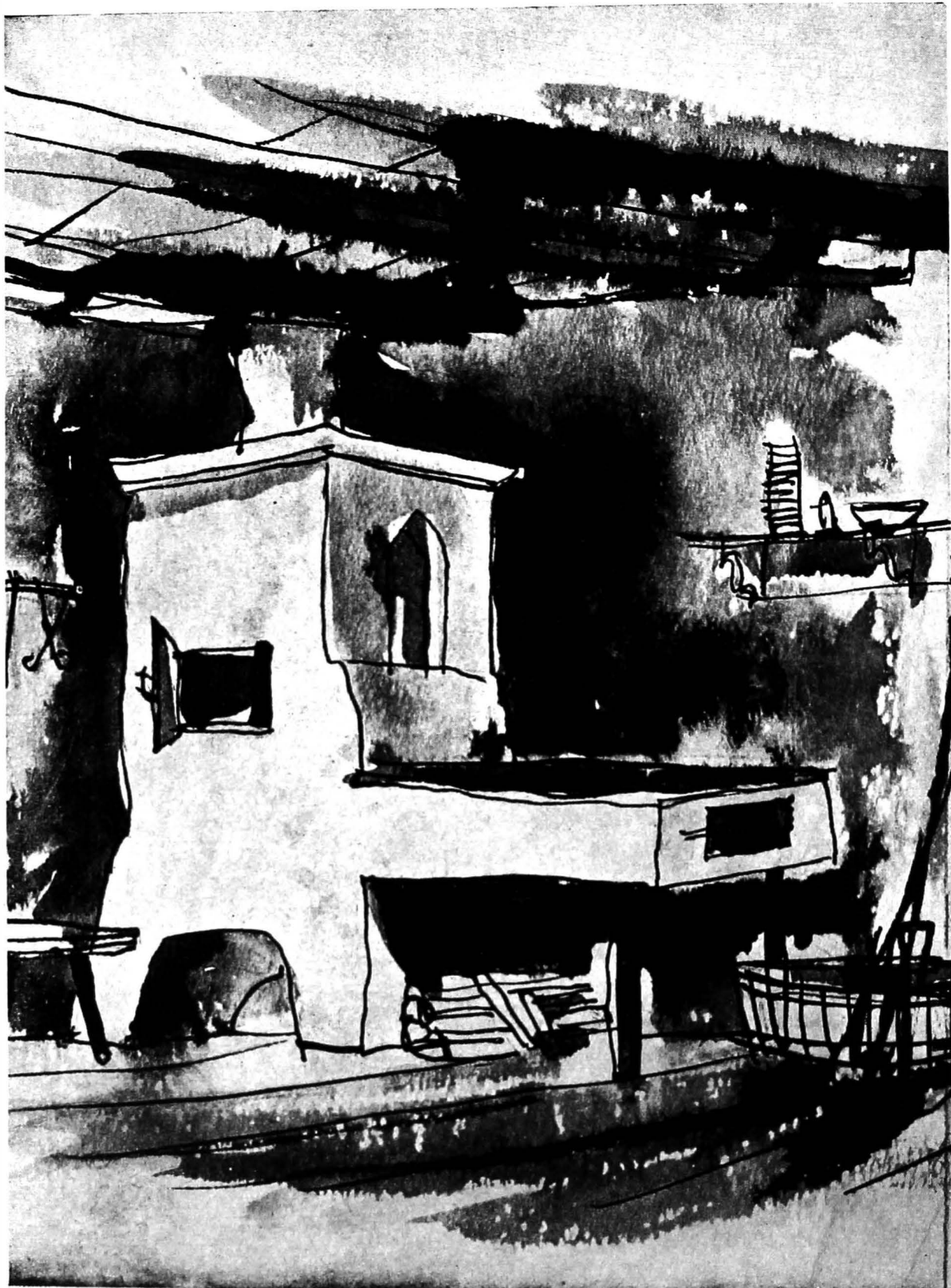

111. Casă veche construită din lemn, acoperită cu șită — Curmătura

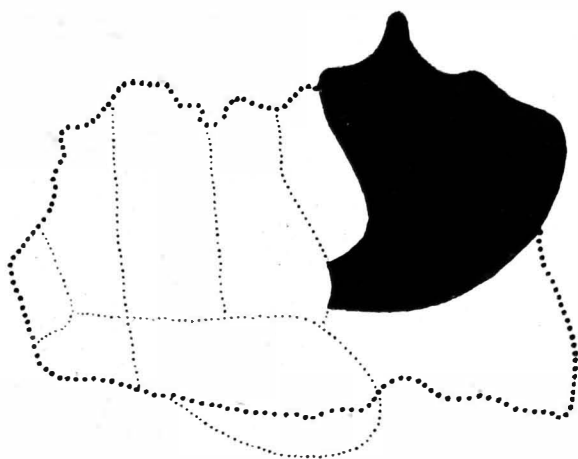
112. Odaie curată. Interiorul unei case din Chiojd

113. Odaie de locuit, colțul sobei — Chiojd

114. Interiorul unei odăi
de locuit cu sobă și plită
Calvini!

6. VĂILE BUZĂULUI și RÎMNICULUI

Cu cît ne depărtăm de apa Biscei și ne apropiem de valea Buzăului și apoi de a Rîmnicului, aspectul obișnuit al arhitecturii începe să se schimbe, această ultimă subzonă de munte și deal a regiunii Ploiești fiind loc de contact între arhitectura sudică și cea moldovenească. Apropierea și influența arhitecturii de tip moldovenesc se simte și la est, spre Rîmnic, și la nord, în locurile de contact cu Țara Vrancei.

În afara drumurilor ce urcă de-a lungul văii Buzăului, de cel care trece pe valea Slănicului și a Cîlnăului și de cel paralel cu valea Rîmnicului, această subzonă este lipsită de căi de acces. Drumurile transversale sînt încă mai dificile. Astfel, satele au rămas izolate și ferite de influențe străine. Forma obișnuită de așezare la sfîrșitul secolului al XVIII-lea era complexul de cătune, care rămîne dominantă pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în afara părților apropiate de Rîmnicul Sărat, unde se trece la tipul de sat adunat.

Ocupațiile au fost cele obișnuite: pomicultura, creșterea animalelor și, de o mare importanță, lucrul în exploatările forestiere, care vreme îndelungată au pustiit munții Buzăului. Totuși, mijloacele locale de trai fiind insuficiente, localnicii emigrau pentru munci agricole. Orașul Buzău era vestit tîrg de oameni unde țărani, veniți dinspre munte în mare număr, se tocmeau pentru plecarea la munci agricole pe întreg Bărăganul. Sărăcia a influențat desigur felul construcțiilor; casele mari, înalte, frumoase, care de la valea Drajnei încoace se întîlneau în mod obișnuit, sînt rare, iar casa cu etaj apare doar sporadic.

Fiind o zonă de tranziție, se constată în egală măsură prezența tipurilor întîlnite în celelalte subzone și a celor moldovenești. Astfel apare casa veche cu foișor, de proporții mai mici însă, cu rîndul de jos săpat adînc în pămînt, cu planul compus dintr-o singură încăpere folosită ca pivniță, și etajul format din două încăperi, tindă și odaie de locuit (fig. 116). Acoperișul,

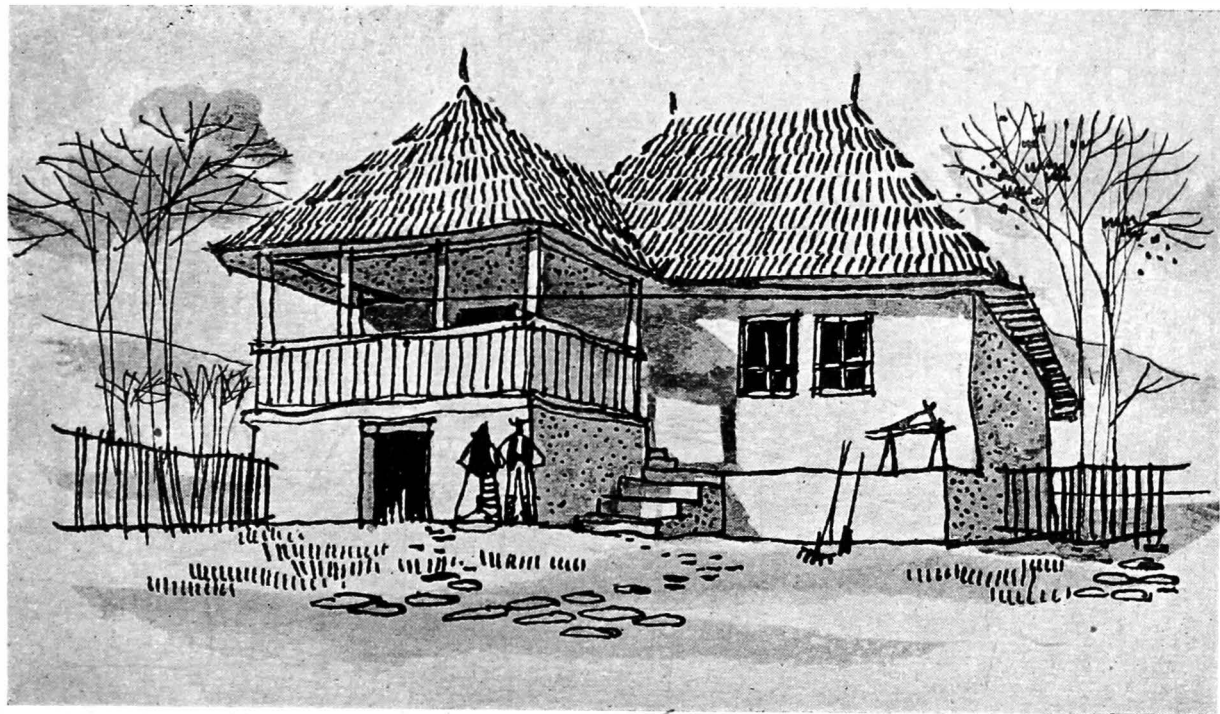

115. Așezare risipită de munte, la Neculele

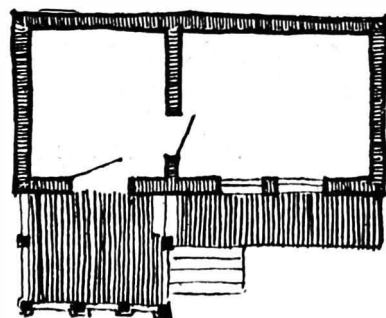
în patru ape, este acoperit cu șindrilă. Apar și case fără foișor, tot cu pivniță dedesubt, cu planul etajului compus din două încăperi nelegate între ele, sau cu trei încăperi, tindă centrală și două odăi laterale. Ambele tipuri folosesc în construcție lemnul tencuit și un soclu de piatră, fără să mai constituie însă realizări interesante ca pe valea Bîsnei.

Casa nouă, legată de tipul descris mai sus, construită tot din lemn, folosește încă foișorul așezat lateral și planul compus din două încăperi, tindă și odaie de locuit; pivnița dispare. Sub influența caselor noi de cărămidă, între stîlpii prispei sau ai foișorului apar arcade semi-circulare sau trilobate, realizate din șipci peste care se așterne o tencuială.

Casa de tip moldovenesc, cu atît mai des întîlnită cu cît ne apropiem de Rîmnic, nu are etaj (fig. 127 și 128). Pereții sînt lucrați din birne încheiate la capete, așezate orizontal. Acoperișul, în patru ape, mai înalt la construcțiile vechi decît la cele noi, este învelit cu șindrilă. Prisma, mai ales la construcțiile vechi, nu este mărginită de balustradă și formează un simplu briu de lut care apără casa, înconjurînd-o. Planul obișnuit este compus la casele vechi din tindă și odaie de locuit și se transformă în planul cu tindă centrală și două încăperi alăturate. Încăperile laterale au rosturi diferite, una fiind odaia de locuit în care oamenii dorm, gătesc, mănîncă, iar cea de a doua «odaia frumoasă» de podoabă, în care sînt adunate obiectele cele

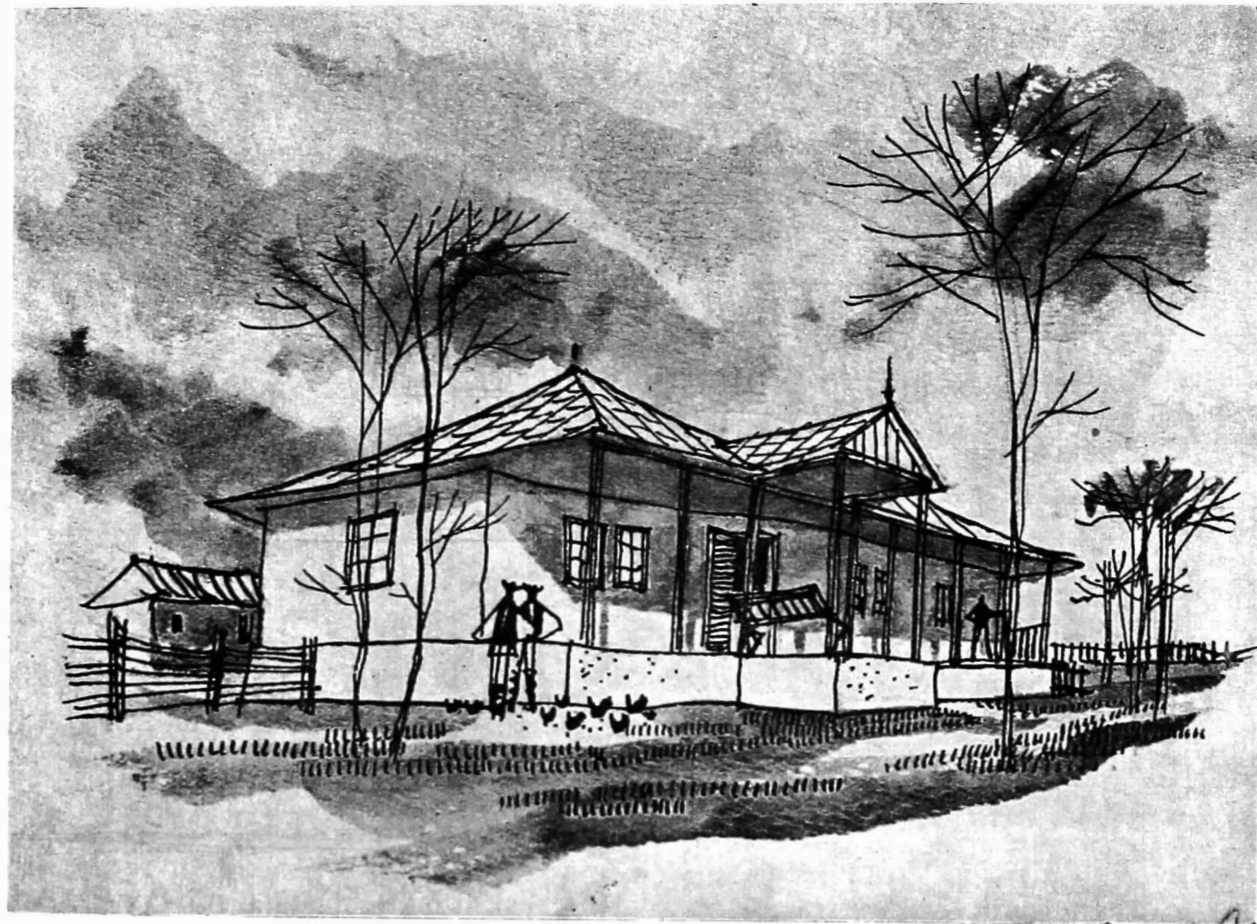
116. Casă veche cu foișor și în-
trare în pivniță sub foișor — Mlăjet

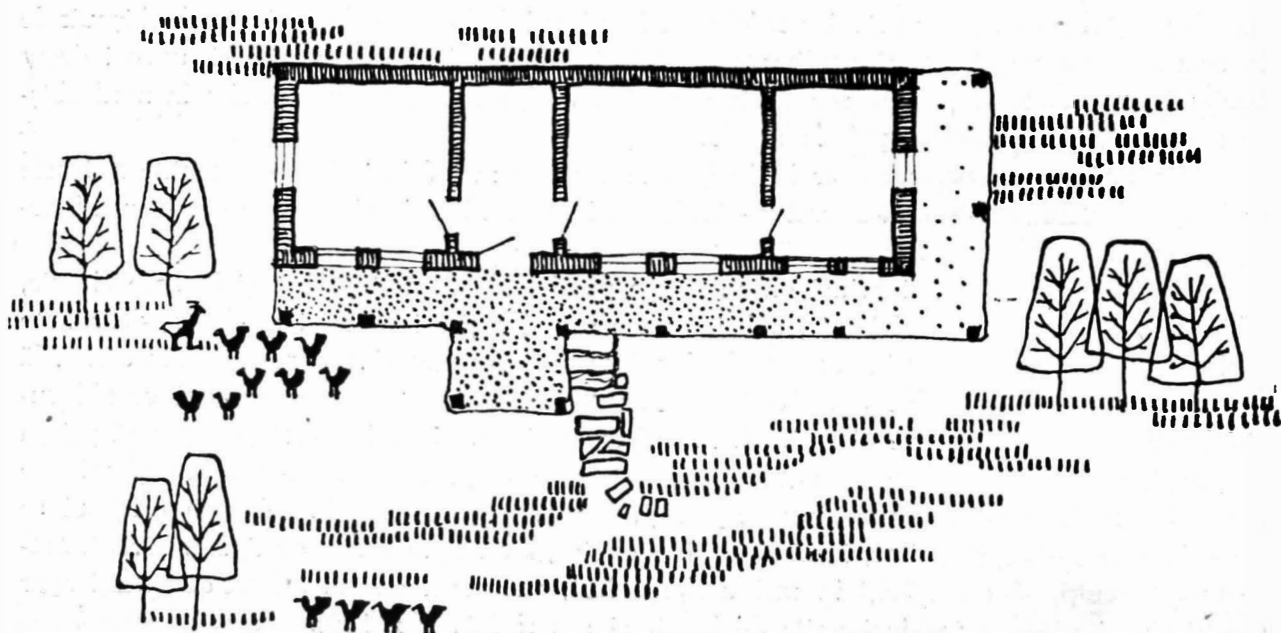
mai de preț ale casei și care rămâne nelocuită. La planul de bază se adaugă în mod obișnuit fie în spate, fie lateral, încăperi suplimentare, folosite drept cămări, depozite și uneori drept bucătărie. În satele aflate sub munte, în apropiere de Țara Vrancei, pereții sînt în mod obișnuit tencuiți, însă numai parțial, la fațadă.

Ornamentația construcțiilor în lemn este săracă; mai folosit la construcțiile noi este traforajul. Culoarea obișnuită a caselor, albul, este înlocuită însă în cîteva sate din jurul Nehoiașului cu albastrul aprins.

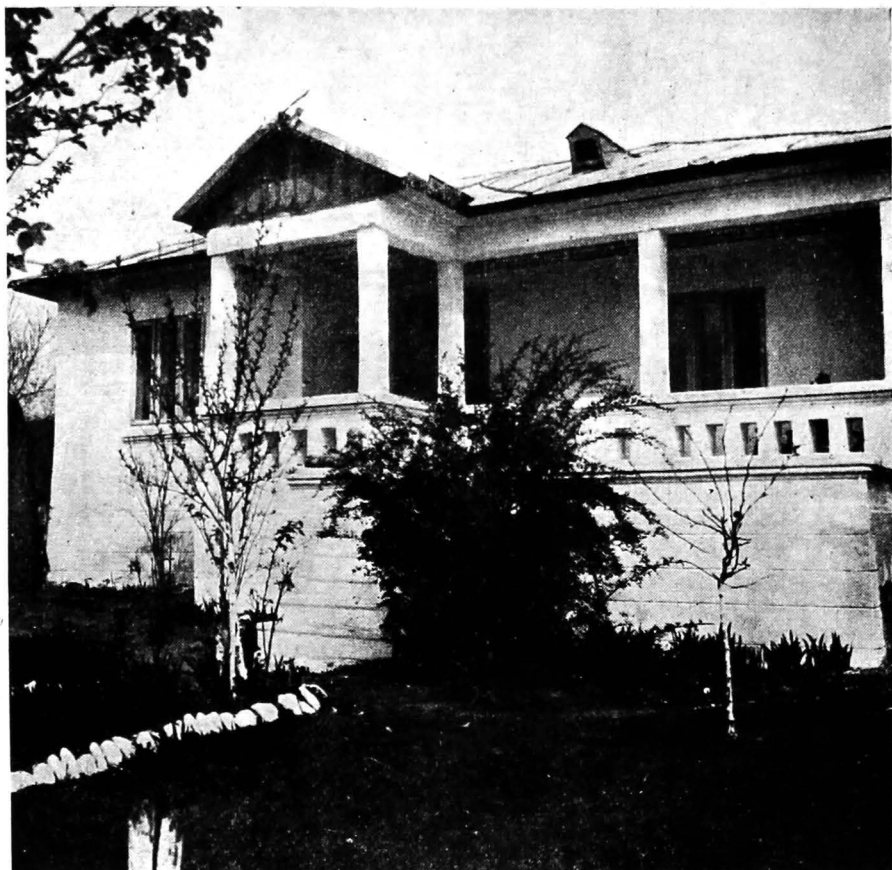
De-a lungul drumului principal, ce merge paralel cu valea Buzăului, și în spre cîmpie, în jurul orașelor Buzău și Rîmnic, sub influența orașelor și a industriei moderne, dezvoltate acolo, au apărut un număr important de locuințe noi. Acestea sînt construite din cărămidă și acoperite cu țiglă sau tablă (fig. 118, 119, 122 și 126). Înfățișarea lor este comună cu a locuințelor de același tip din restul regiunii. Planul are trei sau patru încăperi și păstrează prispa obișnuită, țărănească. În fațadă, apare prispa cu arcade în plin cintru sau trilobate și coloane sau stîlpi de forme și secțiuni diverse: pătrați, hexagonali, octogonali. Influența orașului se simte în prezența capitulurilor, imitînd ordine clasice, lucrate în ipsos, cu tipare. Pereții, totdeauna tencuiți, sînt zugrăviți în mai multe culori, vii, contrastante. Printre casele noi apar uneori tipuri care au jos încăperile de locuit și sus fînăria (fig. 120).

117. Casă de vechime mijlocie cu plan alungit — Pătirlagele

118. Casă nouă de zid
cu plan asemănător ce-
lor locale — Robești

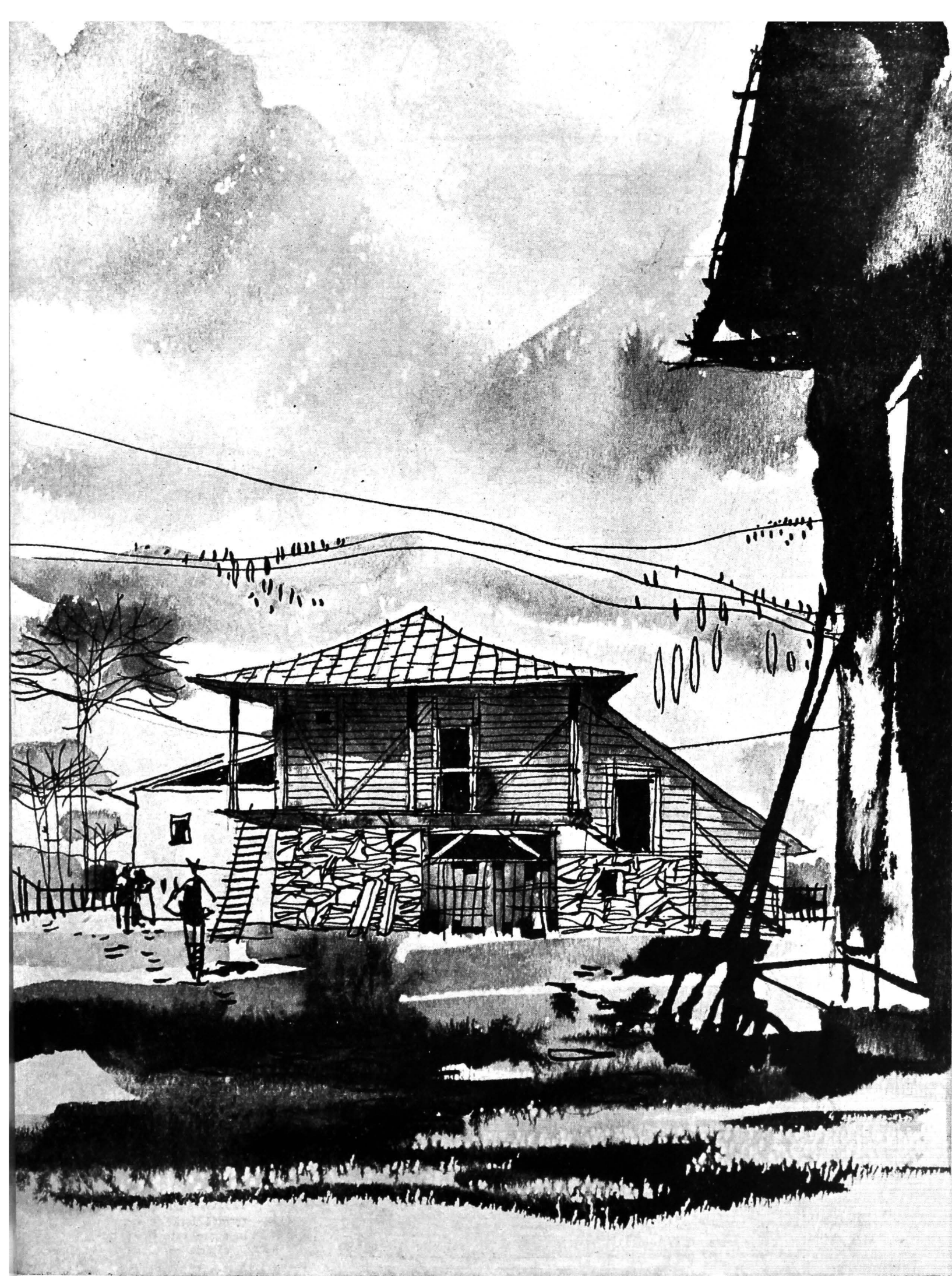

119. Casă acoperită cu
tablă, cu intrare situată
sub foisor — Pîrscov

120. Casă din Stănileşti

121. Acaret din Gura Aninoasei

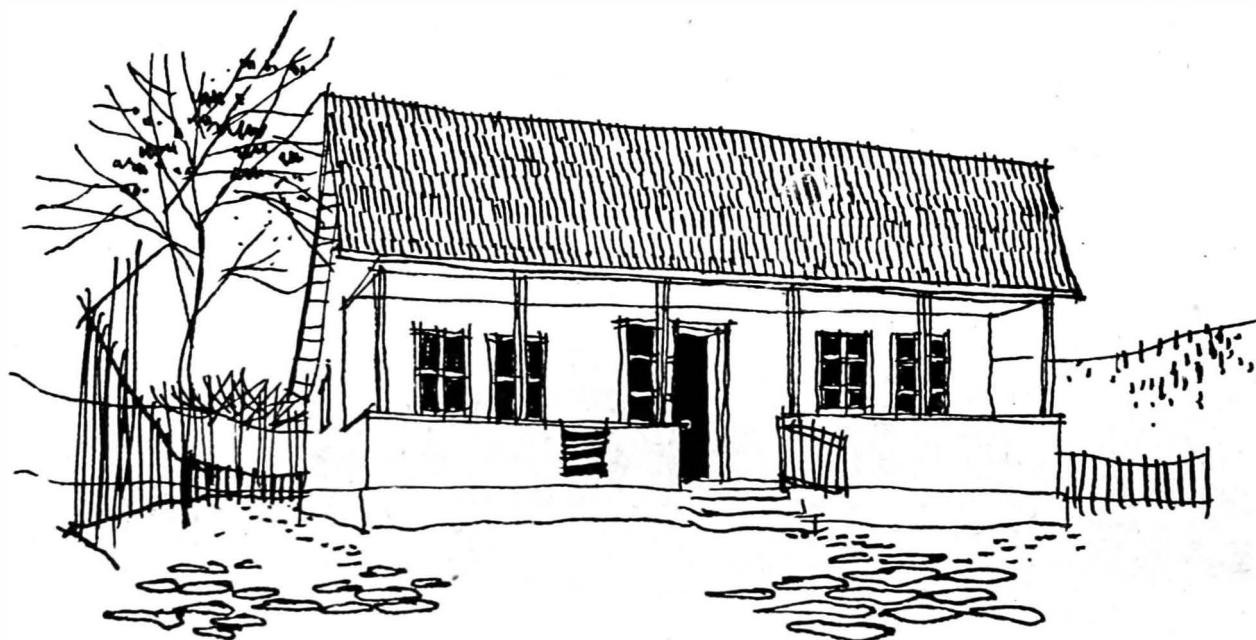
122. Casă nouă, cu două niveluri, ambele cu arcade — Cojanu

123. Casă cu ușa intrării retrasă față de fațadă; în spate este lipită bucătăria — Cojanu

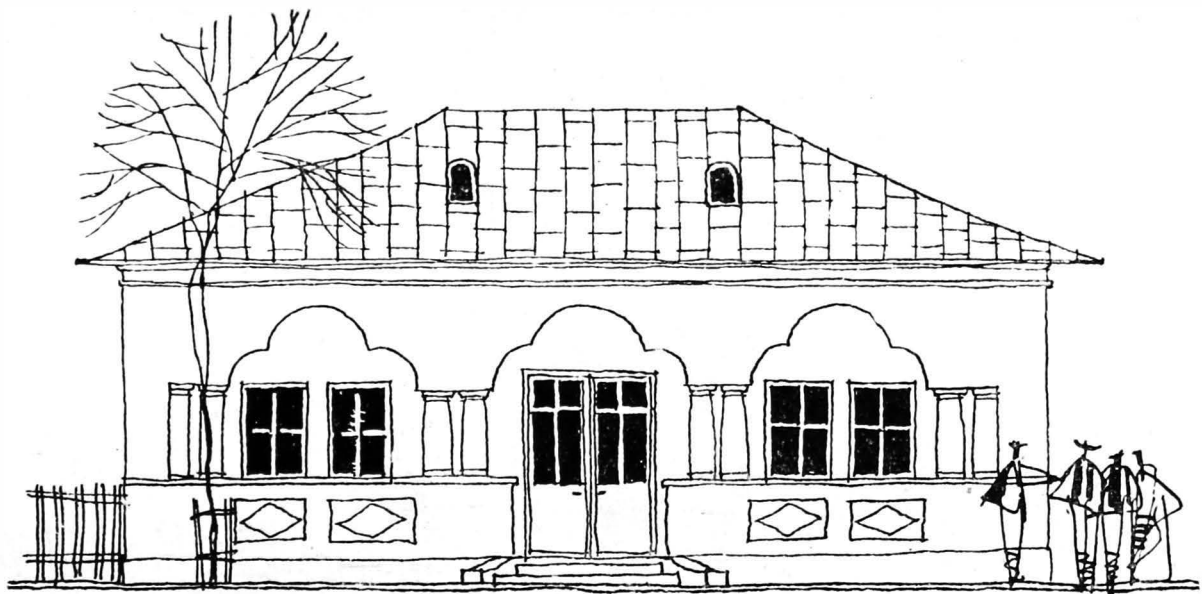
124. Casă nouă construită după plan tradițional — Trestia

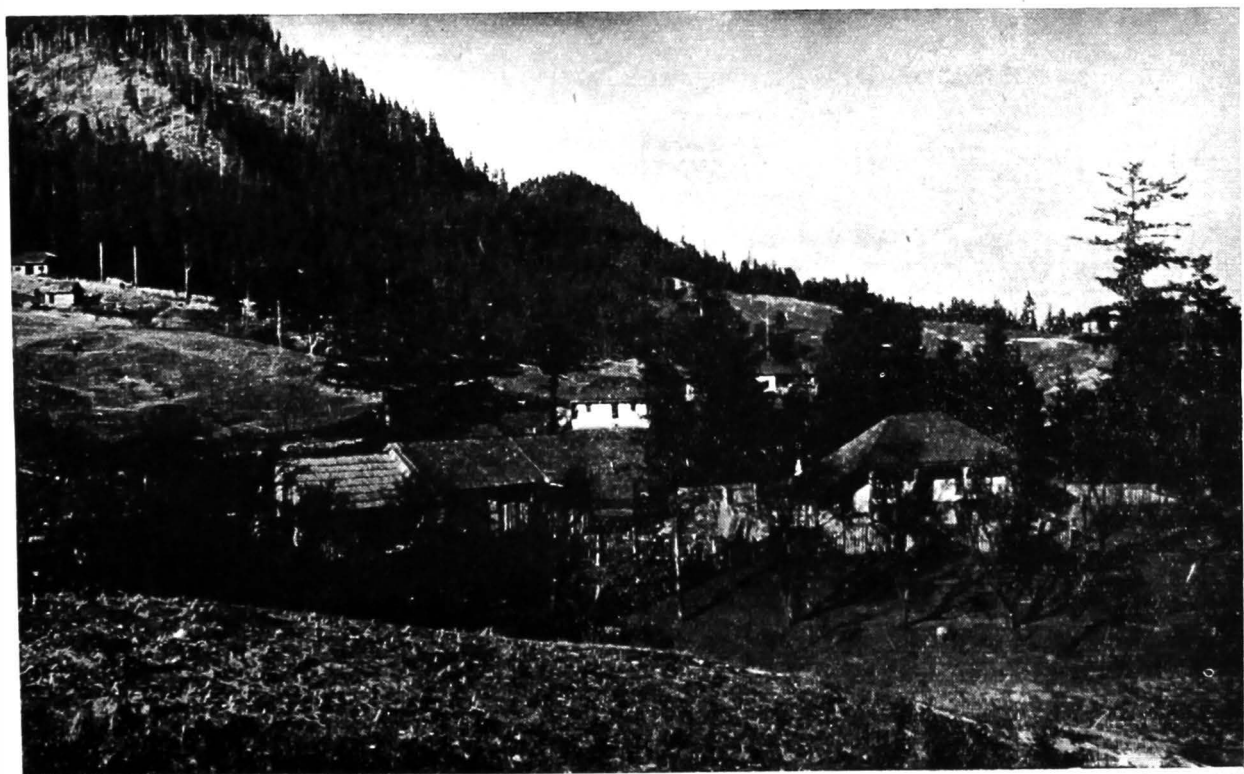
125. Casă nouă cu acoperiș în două ape — Pîrscov

126. Casă cu două încăperi și bucatărie lipită de ea; întreaga înfățișare a casei este caracteristic moldovenească — Neculele

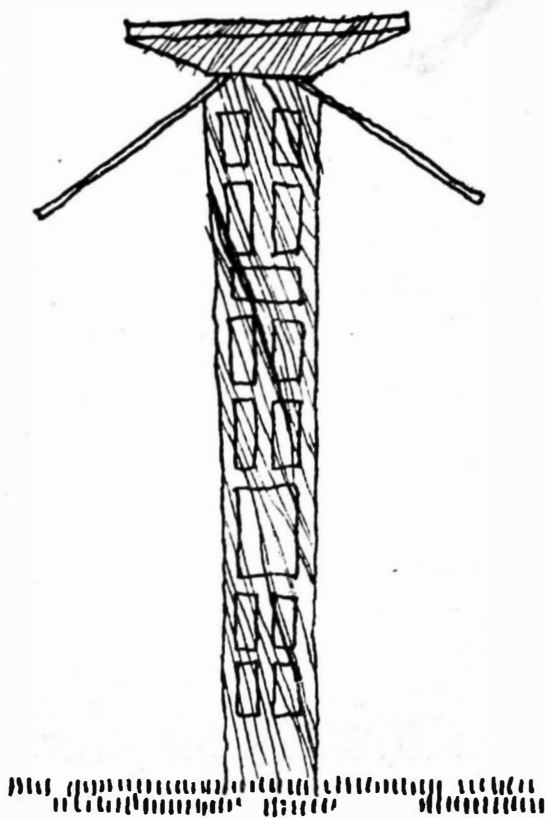
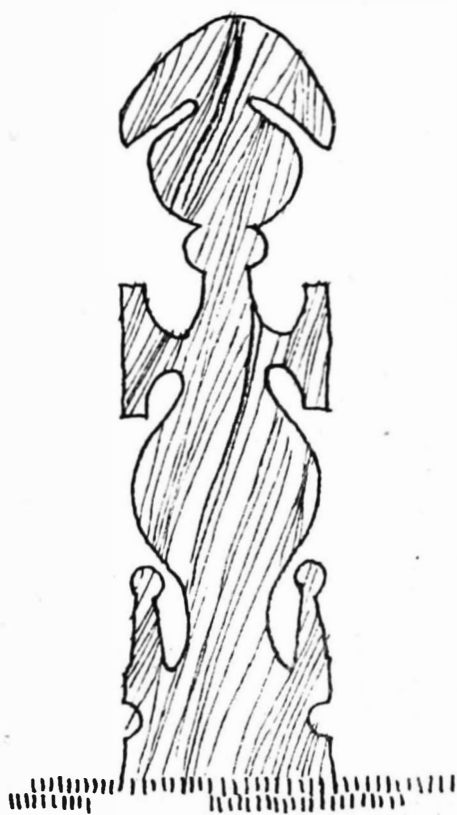
127. Casă nouă de zid, cu arcade trilobate între coloanele duble ale prispei — Pîrscov

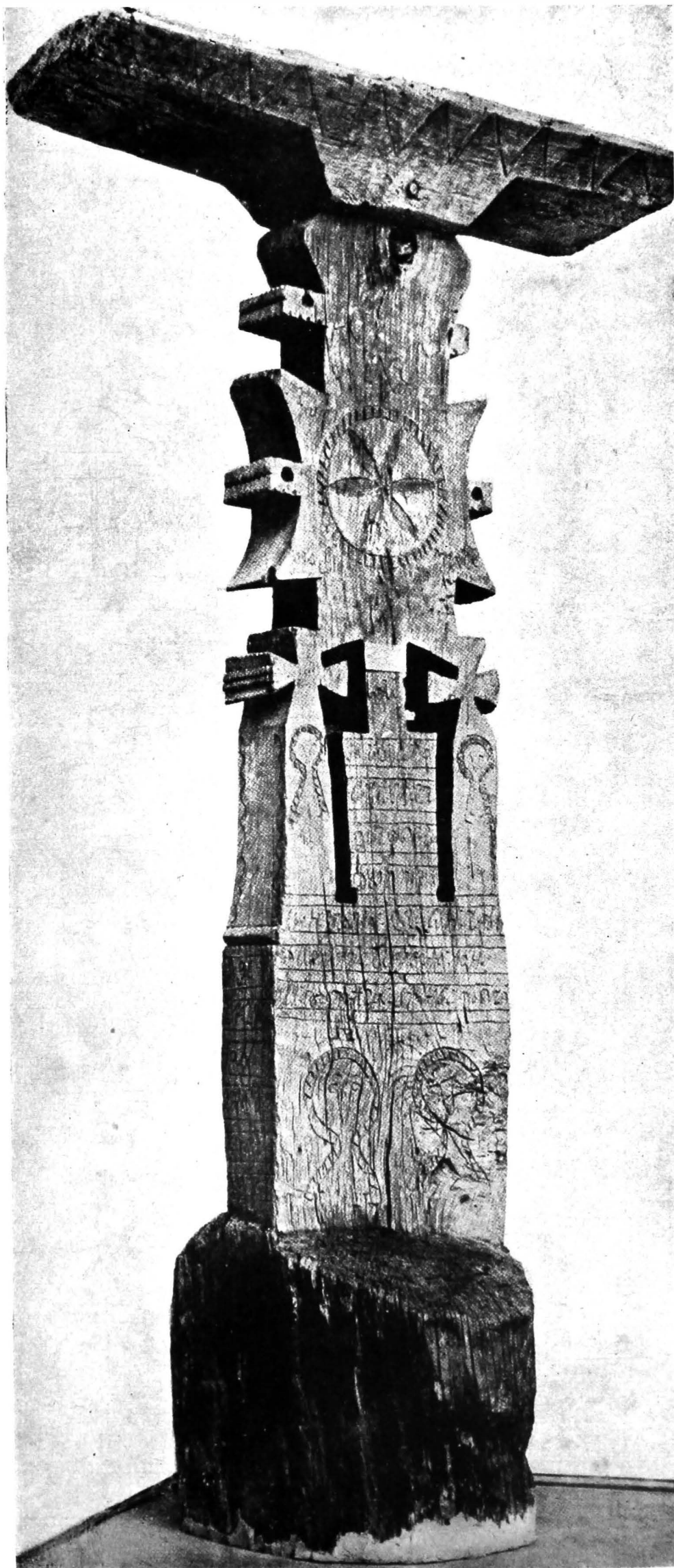

128. Așezare risipită de munte, la Neculele

129. Troițe din apropiere de Rimnicul Sărat, construite din lemn

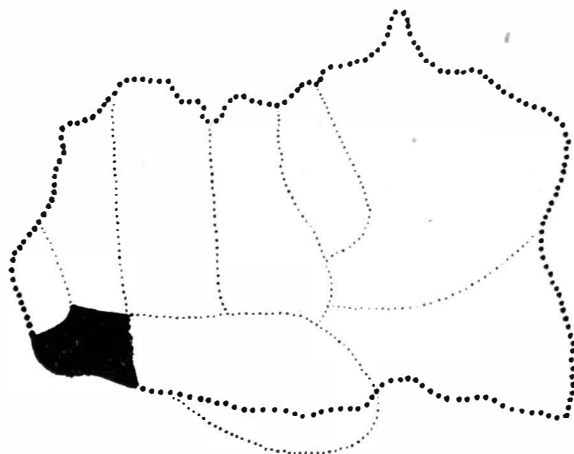
130. Troiță de lemn, cu inscripții
și portrete de sfinți — Lera

131. Casă nouă cu foișor
și soclu cuprinzînd pivnița
— Trestieni

CÎMPIA

II

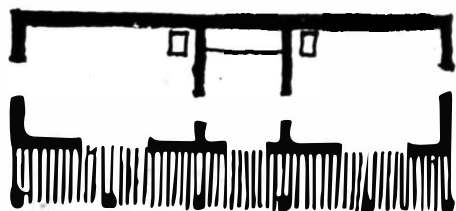
7. CÎMPIA SUBCOLINARĂ DIN SUDUL TÎRGOVIȘTEI

La sud de Tîrgoviște, brăzdată de apele Dîmboviței și ale Ialomiței, se întinde prima subzonă a cîmpiei. Ocupația principală a localnicilor este agricultura, fapt care se simte în compunerea caselor, prin înlocuirea pivniței pentru păstrarea fructelor, caracteristică podgorenilor, cu pătulele pentru depozitarea grîului și porumbului. Valoarea arhitecturii acestei subzone este mai redusă decît a celei de a doua subzone a cîmpiei, unde construcțiile au forme mai bine închegate. Mai mult ca oriunde, proporția caselor noi, construite după 1920, este foarte mare, așa încît de-abia s-au mai putut înregistra cîteva exemplare de case construite spre sfîrșitul secolului trecut, care să permită cunoașterea aspectului arhitecturii vechi locale.

Așezările erau, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, de tipul complexului de cătune, în special în jurul Tîrgoviștei, spre sud gospodăriile fiind încă mai răslețite. Cu aproximativ o sută de ani mai tîrziu, satele iau forme adunate, ceea ce dovedește puternica transformare menționată mai sus.

Gospodăriile au astăzi mai totdeauna un pătule, deseori construit laolaltă cu grajdul animalelor, o șură pentru adăpostul căruței și a uneltelor agricole. Caracteristic acestor construcții este «aplecătorul», partea aflată lateral sau în spate, sub prelungirea aripilor acoperișului. Prin prelungirea aripilor iau naștere noi adăposturi, în care sînt ținute fie uneltele, fie animalele. La nivelul superior al construcțiilor anexe este așezat pătulele și uneori fînăria, intrarea făcîndu-se cu ajutorul unei scări puse în dreptul unei uși, care iese în afară față de planul construcției. În raport cu locuința, orientată de obicei către sud, pătulele și celelalte acareturi de mai mică importanță, cotețe, porumbare, sînt alăturate sau opuse.

Planurile obișnuite zonei de dealuri de pe valea Dîmboviței, dispar. Este vorba în special de casa cu două rînduri, cu pivniță dedesubt și de cea cu plan compus din două încăperi

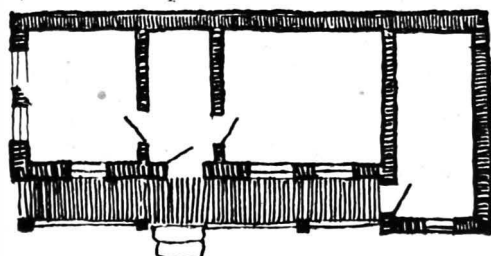
132. Casă de vechime mijlocie acoperită cu tablă

alăturate, fiecare cu intrare proprie. Planul obișnuit caselor vechi cu foișor, compus din tindă și odaie de locuit, se menține în puține cazuri; foișorul este însă mai scund, are podeaua aproape la nivelul solului și apare frecvent numai în partea nordică a subzonei (fig. 143).

Casele tipice sînt cele cu legătură interioară între încăperi. Planul compus din tindă și odaie de locuit, cu prispă, este astăzi foarte rar din cauza dispariției caselor vechi. În schimb, planul derivat din acesta, compus din trei încăperi, (tindă centrală, odaie de locuit și odaie frumoasă) este frecvent (fig. 134). Și aci se observă asimetria datorită dimensiunilor diferite ale celor două încăperi laterale, odaia de locuit fiind mai îngustă. Mai târziu, se adaugă o a patra încăpere folosită de obicei ca bucătărie, în care oamenii însă și dorm (fig. 133 și 135). Aceasta este construită mai jos ca celelalte încăperi, și este învelită sub o prelungire a aripii laterale a acoperișului, numită aplecător, ce coboară foarte jos, dînd astfel o siluetă caracteristică acestor case. Este vorba de silueta obișnuită caselor de cîmpie ale Munteniei.

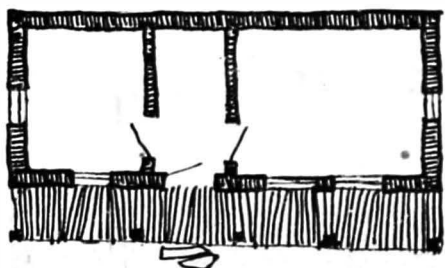

133. Casă de vechime mijlocie cu
celar în partea dreaptă — Moara

Între încăperea construită sub aplecător și încăperea vecină ei, există legătură interioară. Spre deosebire de zona vecină a cîmpiei din regiunea Ploiești, aci aplecătorul ocupă rareori spațiul de prispă din fața lui.

Aceste tipuri de locuințe vor fi descrise mai amănunțit în studiul asupra subzonei următoare. Tinda are la casele vechi, în partea din fund, o vatră mare, așezată sub un horn lat și adînc, ce urcă în sus, pînă dincolo de acoperiș. Cele două încăperi laterale sînt încălzite de sobe oarbe, alimentate prin vatra din tindă. Materialul de construcție este lemnul, mai rar în formă de birne, mai des folosit la un loc cu lutul, amestecat cu paie și îndesat între două șiruri subțiri de șipci (fig. 139). Învelitoarea, de paie sau coceni de porumb în trecut, a fost înlocuită cu una de tablă sau țiglă, șindrila fiind folosită în mai mică măsură. Casele construite în ultimii douăzeci de ani, cu pereți mai ales din cărămidă, au aproape totdeauna planul local obișnuit, compus din patru încăperi, una

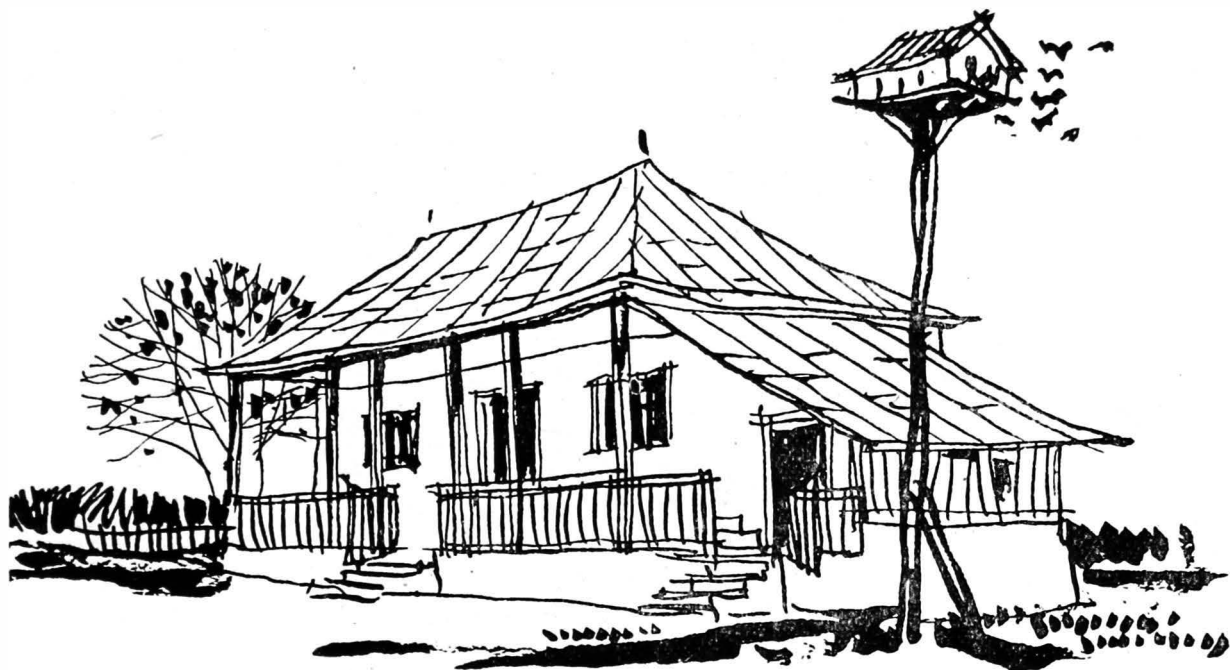

134. Casă veche acoperită cu paie; planul este compus din trei încăperi; în tinda centrală este situată vatra — Moara

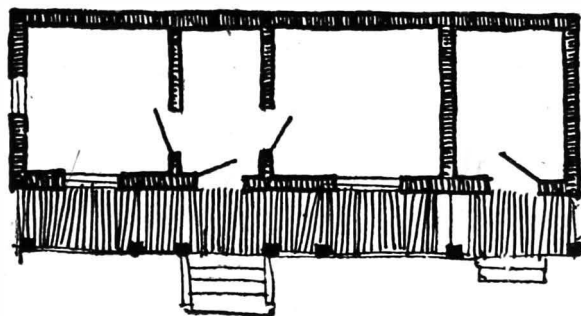
din ele fiind construită sub aplecător. Se folosesc însă și planuri noi, străine de tradiția locală (fig. 137 și 151).

Prispa caselor noi este înaltă, mărginită la temelie de scânduri sau o bordură de beton și deasupra de balustradă. Ea se deosebește astfel de prispa caselor vechi, care era un simplu postament de pământ bătut, ce înconjura casa. Prispa poate apare și în forme reduse, limitându-se la o porțiune numai a fațadei și semănând cu un foișor așezat în fața intrării. Stâlpii prispelor, înainte vreme de lemn, sînt construiți astăzi din cărămidă tencuită și susțin capiteli de ipsos lucrate în tipare, în forme dintre cele mai variate. Balustrada este deseori și ea masivă, din cărămizi tencuite, peste care se pot așeza ornamente în relief, tot din ipsos.

Decorația diferă după materialul din care este construită casa. Crestăturile, caracteristice arhitecturii vechi, sînt extrem de rare; în schimb se întîlnesc ceva mai des stâlpii dați la strung.

135. Casă de vechime mijlocie, cu
bucătăria lipită de casă, dar construită
mai jos — Brătești

Trafoajul intervine în ornamentația fațadelor, mai ales la casele construite din lemn și paiantă, așezat la streășină sau între stîlpii prispei, imitînd arcade. Pereții, totdeauna tencuiți, cu lut la casele vechi, cu var, ciment și nisip la cele noi, sînt zugrăviți. Altădată, albul era culoarea dominantă, dar astăzi sînt mai folosite alte culori, care, mai ales la casele de cărămidă, împes- trițează fațadele. Decorul cu reliefuri de lut sau ipsos are o mare dezvoltare. Meșterii din Dra- gomirești sînt renumiți prin priceperea cu care folosesc acest procedeu, împodobind nu numai casele proprii, ci și pe cele din satele vecine. Motivele decorative de ipsos ca și capitellurile de ipsos sînt lucrate de obicei de meșterii ipsosari din Tîrgoviște, care își desfășoară activitatea și în alte părți ale regiunii. Policioarele așezate între stîlpii casei sînt caracteristice pentru această parte de țară. Ele apar cîteodată în două-trei șiruri suprapuse, susținînd ghivecele cu flori, care înveselesc fațada (fig. 144, 146 și 148).

136. Casă nouă cu foișor central; spre fund este lipită bucătăria — Văcărești

137. Casă cu plan străin celor locale și cu acoperiș în două ape — Băjești

138. Casă veche cu plan asimetric, compus din trei încăperi; în stînga odaia de locuit, mai îngustă decît cea curată din dreapta; acoperișul este fixat cu prăjini de lemn — Văcărești

139. Casă în construcție; între cele două șiruri de șipci se îndeasă lutul amestecat cu paie — Băjești

140. Casă din Dragomirești

141. Casă din Dragomirești

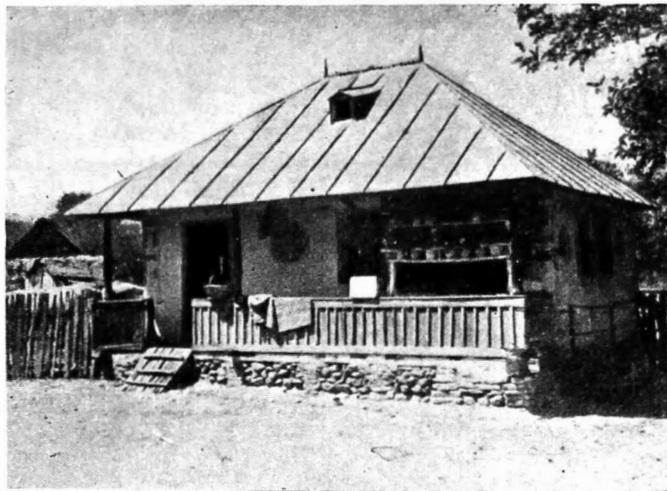

142. Casă din Dragomirești

143. Casă din Dragomirești

144. Casă din Dragomirești

145. Casă din Dragomirești

146. Casă din Dragomirești

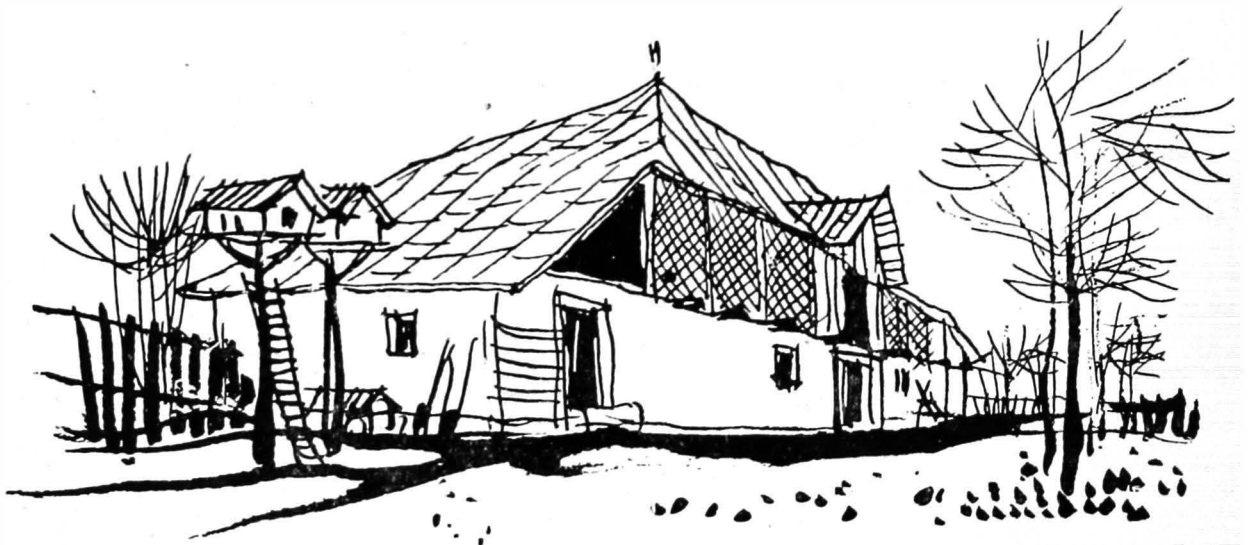

147. Casă din Dragomirești

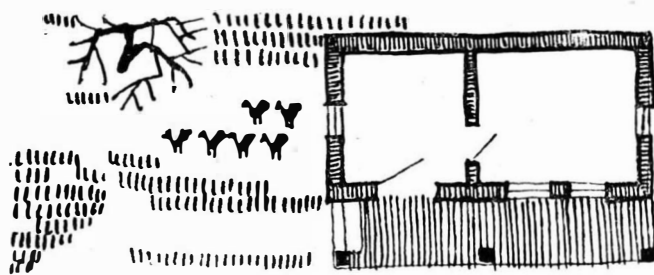
148. Casă nouă și grajd cu finărie deasupra — Băjești

149. Acaret: la mijloc grajdul și finăria; lateral, adăposturi pentru animale și unelte — Văcărești

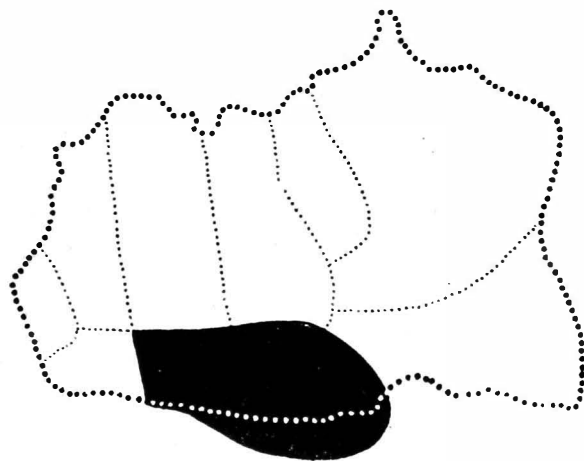
150. Casă de vechime mijlocie
— Dragomirești

151. Casă nouă și
acareturi — Băjești

152. Casă de vechime mijlocie cu mici arcade de lemn între stîlpii prispei — Brătești

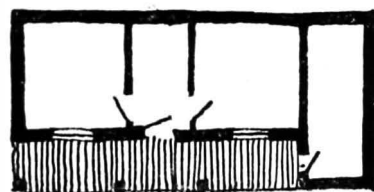
8. VALEA IALOMITEI (Cursul mijlociu)

La est de prima subzonă a câmpiei, mergînd spre Urziceni, în sud pînă la lacurile Snagov și Căldărușani, iar în nord pînă sub dealuri, se întinde a doua subzonă a câmpiei, deosebită prin condițiile de mediu și, în același timp, prin arhitectura ei, de restul regiunii Ploiești. Caractere naturale asemănătoare apar și mai spre sud, dar studiul se referă numai la această parte, întrucît după Snagov și Căldărușani, influența Bucureștilor devine copleșitoare și schimbă numeroase aspecte, fie sociale, fie ale arhitecturii, și chiar natura.

Puternic împădurită cu esențe de fag și stejar — astăzi în parte înlocuit cu salcîmul — cu pămînt roditor, ape curgătoare bogate și în același timp multe lacuri, această zonă are o arhitectură locală ce poartă pecetea mediului natural. Populată din preistorie, probabil fără întrerupere pînă astăzi, ținutul de pe cursul mijlociu al văii Ialomitei a atras pe oameni din mai multe cauze. În primul rînd, pădurea și apele ofereau un bun adăpost împotriva oricăror incursiuni, locurile ascunse și ușor de apărut ce se găseau în această parte și, mai devală spre sud, pînă dincolo de București, fiind folosite de domni și boieri, care au ridicat cetăți și mănăstiri fortificate pe insule. În același timp, posibilitățile de hrană erau numeroase și variate, agricultura, pescuitul, vînătoarea, apicultura, practicîndu-se pretutindeni. Aceste resurse au fost folosite pînă în zilele noastre, dar pe lîngă ele au apărut altele noi. Importanța agriculturii a crescut continuu, în timp ce apicultura, practică în stupi primitivi și răspîndită înainte vreme, are astăzi o importantă scăzută. În sfîrșit, în raport cu dezvoltarea orașelor mari apropiate, București și Ploiești, s-a dezvoltat în unele sate grădinaritul, ocupație care a ridicat bunăstarea materială. Existînd o piață de desfacere asigurată, pe lîngă aceste îndeletniciri s-au putut dezvolta și meșteșugurile, ca spre exemplu împletitul rogojinilor, topitul teiului, producerea de unelte de lemn, olăria. Așezarea pe un drum important a

153. Casă acoperită cu coceni de porumb,
cu plan compus din patru încăperi; lateral
stă celarul — Poenarii Burchii

permis în câteva sate să se dezvolte căraușia. Bunăstarea localnicilor este însă un fenomen recent, manifestat de abia în acest secol și corespunde cu schimbarea vechiului sistem economic. Deși existau posibilități numeroase de hrană, oamenii erau în trecut mai curînd săraci, cei mai mulți neavînd pămînt înainte de 1864. Schimbarea apărută în timpurile mai noi, asupra căreia s-a mai stăruit, a adus modificări în creațiile de arhitectură ale zonei.

Tipul de sat obișnuit la sfîrșitul secolului al XVIII-lea era cel compus din grupuri mici de case, cu tendință de adunare. Un veac mai tîrziu satele se adunaseră, formînd fie așezări închegate de formă poligonală, fie cu un punct central și ramificații de-a lungul drumurilor. Tendința de alungire pe lîngă drumuri s-a accentuat, iar după împrăștierea din 1922 au apărut o serie de formații noi, cu gospodării înșirate de-a lungul drumului, cu curți înguste, care obligă casele să stea cu latura mică spre stradă. În lungul apelor, rîuri sau bălți, casele se pot înșira pe maluri, uneori apropiindu-se atît de mult de apă încît, în cazul unei prăbușiri a malului, satul era distrus, așa cum s-a întîmplat spre exemplu cu satul Herasca, așezat pe malul Ialomiței.

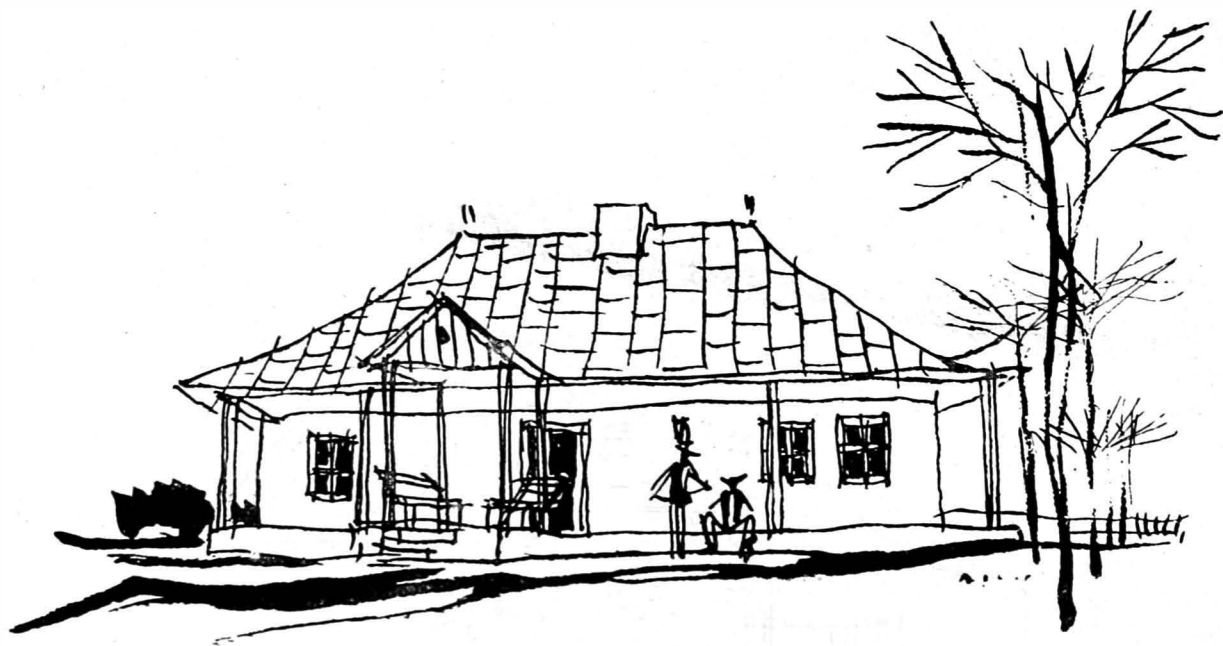
Un alt tip de sat, astăzi dispărut, amintește așezările din anumite părți ale cîmpiei oltene, fiind format dintr-o aglomerare de bordeie săpate în pămînt. Pentru a nu fi găsite de cei care strîngeau dările, sătenii alegeau pentru construirea bordeielor locurile cele mai ferite, ascunse prin păduri. În același timp, aceste sate se mutau din cînd în cînd, fie pentru a se ascunde

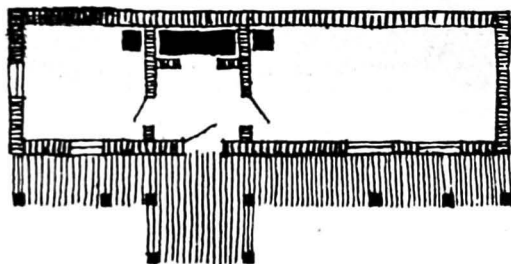
154. Casă veche acoperită cu paie — Periș

155. Casă veche acoperită cu stuf; stîlpii prispei sînt împodobiți prin crestături cu motive geometrice — Periș

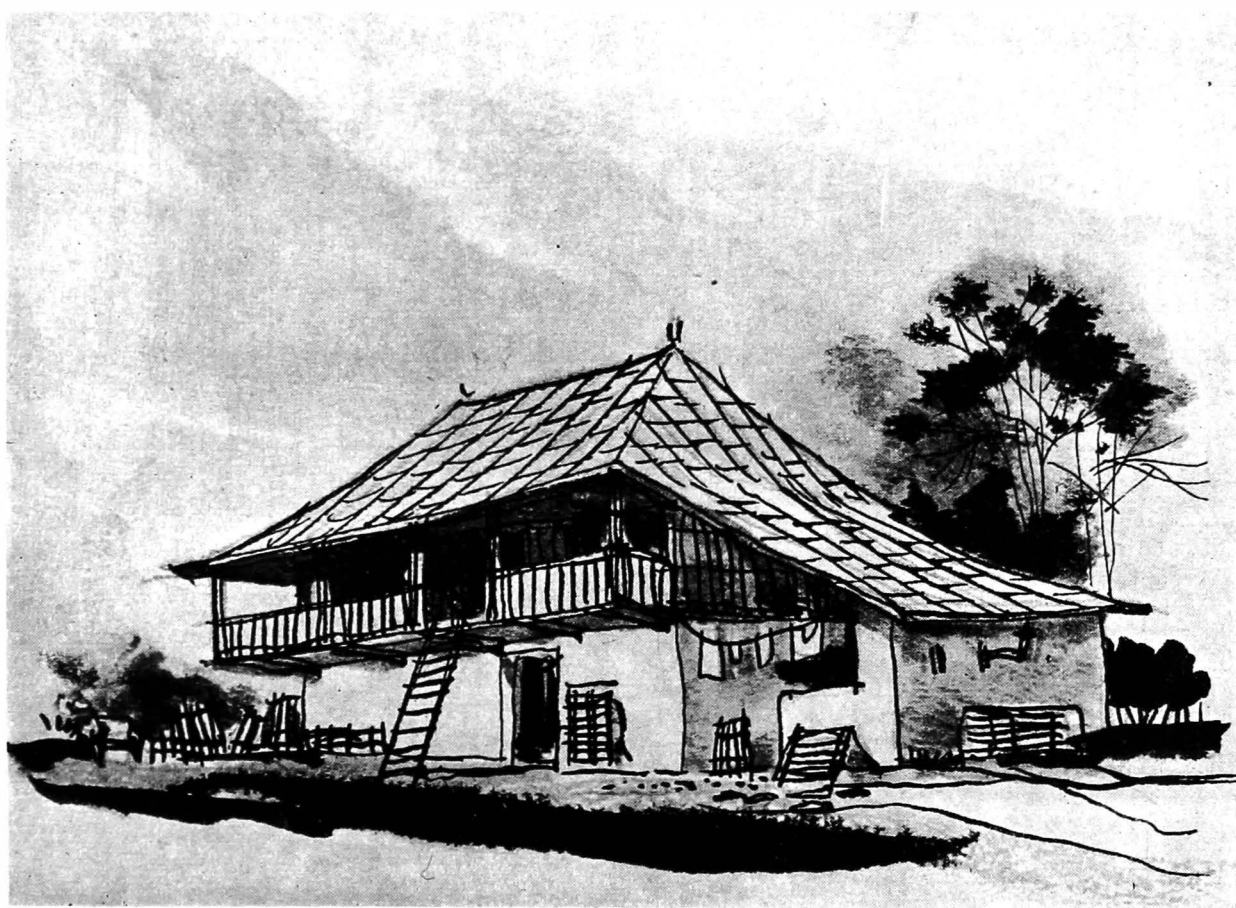
156. Casă veche (1810), cu plan asimetric, vatră situată în tindă și odăile laterale încălzite prin sobe oarbe — Poenarii Burchii

mai bine, fie pentru a căuta locuri noi pentru agricultură. S-au înregistrat încă urmele unor astfel de așezări și numirile lor, cum ar fi Bordei, sau Merele lui Iancu.

Orînduirea diferitelor construcții în cadrul ogrăzii este variată. Acareturile (fig. 157, 158, 159, 162, 166 și 182) nu au locuri precise, totuși se pot observa cîteva elemente diriguitoare în așezarea lor. Pătulul pentru păstrarea cerealelor este așezat, pe cît posibil, în fața casei, pentru a fi ușor supravegheat, sau în linie cu ea. Păieria, adăpost de șipci pentru depozitarea fînului sau a paielor, este așezată pe cîmp, lipită de gardul ce desparte ograda de terenul cultivat; face parte din incinta ogrăzii numai cînd ogorul este departe de casă. Restul construcțiilor, bucătăria de vară, șopronul, grajdul, nu au locuri fixe. Cînd spațiul permite, construcțiile sînt așezate față în față, pe trei laturi ale curții, lăsînd liberă latura dinspre stradă. Dar terenul îngust, mai ales în satele de împroprietărire recentă, a făcut ca mai toate acareturile să stea pe o singură latură, lăsînd loc liber suficient pentru a putea întoarce carul în interiorul curții. În acest fel de așezare, casa este cea mai apropiată de drum din toate construcțiile gospodăriei (fig. 171 și 172). Locuințele erau în trecut orientate spre sud, chiar dacă astfel stăteau cu spatele la drum. Mai tîrziu, cînd casele s-au îndesit și strada a cîștigat în importanță, casele au fost îndreptate cu fața spre drum cînd era destul loc, sau perpendicular și cît mai aproape de acesta cînd ograda era îngustă.

Materialul de construcție poartă amprenta condițiilor mediului natural, cu atît mai puternic cu cît este vorba de construcții mai vechi. Materialele cele mai la îndemînă sînt lutul, lemnul de pădure, piatra de rîu, stuful, dar ele nu sînt folosite în mod uniform.

157. Grajd cu finărie deasupra și bucătărie de vară — Herasca

Locuințele vechi au la temelie o cunună de bîrne groase de lemn, îmbinate la colțuri, puse uneori direct pe sol și, mai rar, pe pietre de rîu. Pereții erau înălțați fie din cărămizi de lut uscat și amestecat cu paie, fie din bîrne, fie din grădele (nuiele împletite) lipite cu lut, fie din paintă (două șiruri de șipci sau grădele între care se îndeasă lut). Aproape totdeauna, pe acoperiș se punea stuf ori papură, aflată la îndemînă; ușoară, putea fi așezată lesne pe casă și izola bine locuința de intemperii (fig. 154 și 155). Șindrila era rar folosită, pentru că lipsea lemnul de brad, cerea multă muncă la confecționare, avea nevoie de timp îndelungat și era costisitoare din cauza folosirii unei cantități mari de cuie fie că erau de lemn, fie de fier.

La casele noi se înlocuiește treptat vechiul material de construcție, primele care dispar fiind zidurile de lut și acoperișurile de stuf. Lemnul se menține în construcție, dar calitatea lui este alta, căci deseori este vorba de salcîm și nu de stejar, din cauză că vechile păduri au fost tăiate sălbatic pentru a se obține locuri de agricultură. Ca material nou apare din ce în ce mai des cărămida arsă iar pentru acoperiș țigla și mai ales tabla. Schimbarea materialelor de construcție indică nu numai dorința de a avea case mai bune, ci în special legăturile strînse cu orașul, care pe de o parte dau posibilitate sătenilor să-și procure din comerț tablă, țigla, cărămizi, și pe de altă parte le modifică gustul după modele orășenești. Înlocuirea materialului de construcție a atras după sine, și aici, schimbări în plan, formă și decorație.

Planurile locuințelor sînt interesante și reprezintă tipuri bine conturate, asupra cărora se va insista, întrucît este vorba de o altă categorie decît planurile muntelui și dealului și în același

158. Grajd, pătul și adăposturi laterale — Snagov

timp deoarece reprezintă cel mai bine o categorie de planuri care s-a extins mult, cuprinzând bună parte din zonele recent populate ale Bărăganului. Caracterul general al evoluției lor, este trecerea de la planuri simple la complexe, tendință obișnuită în evoluția caselor țărănești.

Cele mai vechi locuințe erau și cele mai simple; se compuneau dintr-o singură încăpere, «casă», menită să satisfacă multiplele cerințe ale vieții celor care o locuiesc și care dorm, gătesc și mănâncă aici (fig. 167). Bordeiele care existau în trecut în subzonă aveau planuri compuse din puține încăperi, una pînă la două, dar nu le putem reconstitui cu exactitate și de aceea ne limităm doar să le semnalăm existența.

Primei încăperi i se alătură mai târziu o a doua, de trecere, numită «tindă», care are în interior vatra de foc așezată sub un horn de mari dimensiuni (fig. 173 și 174). Acest horn urcă în sus pînă dincolo de acoperiș iar sub el se află și gurile sobelor oarbe, ce încălzesc încăperile vecine.

Mai târziu apare în plan «celarul», încăpere în care se adăpostesc uneltele de lucru și alimentele. Numirea, interesantă, de tradiție română, este comună cu cea folosită în sudul Olteniei. În plan această încăpere este așezată cîteodată în spatele casei, dar în mod obișnuit stă lateral, pe latura stîngă cel mai des, și pe latura din fundul curții, cînd construcția este dispusă perpendicular pe drum. Prin apariția celularului în plan se constituie casa veche cu trei încăperi. Podeaua celularului este mai joasă ca la celelalte încăperi. Acoperișul lui coboară puternic, ca o aripă prelungită a acoperișului, numită «aplecător». Cu timpul numirea s-a dat chiar încăperii aflate sub aplecător. Celarul poate fi legat cu celalalte încăperi ale casei prin interior, iar cînd această legătură nu există, circulația se face prin prispă, în special atunci cînd celularul ocupă spațiul de prispă situat în dreptul lui (fig. 153, 161 și 165).

159. Acareturi așezate în linie — Periș-Brătulești

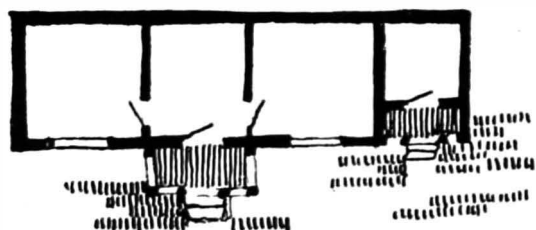
Case avînd astfel de planuri nu mai sînt construite astăzi decît în mod accidental, dar în trecut reprezentau modul obișnuit de construcție. Materialul folosit pentru ridicarea lor era cel tipic locuințelor vechi, adică lutul, lemnul, grădelele și stuful.

Într-o etapă intermediară apare în plan un nou fel de încăpere, « odaia curată », de obicei nelocuită, în care se păstrau hainele și obiectele cele mai frumoase ale gospodăriei. Cînd celarul se menține în plan, casa ajunge la patru încăperi. Materialul de construcție începe să se schimbe, apare cărămida arsă, tabla, țigla. Locuințele de acest tip sînt și astăzi construite în mod obișnuit, mai ales de gospodarii cu ocupație agricolă (fig. 165).

Celarul dispare din planul caselor de tip nou. Uneltele de lucru și alimentele care se păstrau în el sînt ținute în construcții separate, în afara casei. Prispa, pînă acum nelipsită la toate tipurile de planuri dispare cu totul sau, destul de des, rămîne un fragment al ei, așezat în mijlocul fațadei, și care seamănă cu un foișor. Prin acest fals foișor, urcînd două—trei trepte, se intră în casă, așezată pe un soclu mai înălțat decît la casele vechi, 30—50 cm (fig. 160 și 163).

În sfîrșit, cele mai noi locuințe, mai ales în gospodăriile în care agricultura nu mai este principala ocupație, folosesc planuri străine ivite sub influența orașului. Aceste planuri noi pot fi separate în două mari categorii: cele bazate pe un plan cu perimetru pătrat care are la rîndul lui o serie de variante, și cele cu forme variate și neregulate, născocite de fantezia constructorilor. Materialul de construcție obișnuit în această etapă este pentru ziduri cărămida, iar pentru acoperiș tabla sau țigla (fig. 160, 169 și 170).

Proporțiile caselor din subzonă, diferite de cele obișnuite în partea de nord a regiunii Ploiești, merită o atenție deosebită. Construcțiile mai vechi de o sută de ani sînt cele mai joase, înălțimea de la podele la grinzi depășind rareori doi metri. Aceste case par și mai joase din

160. Casă nouă cu două intrări, două prispe parțiale și patru încăperi — Balta Doamnei

cauza acoperișului scund, ce nu depășește înălțimea zidurilor, cu pantă lungă, datorită coamei scurte ce măsoară un sfert din lungimea casei, și streșinilor joase. Pantă ușoară a acoperișului se potrivește cu linia peisajului de cîmpie și contrastează cu panta repede a acoperișurilor înalte, de la munte, ale locuințelor vechi. La casele noi acoperișul are coama lungă de două treimi din lungimea casei, ceea ce atrage o pantă accentuată. Locuințele noi sînt de obicei mai înalte decît cele vechi, iar streșinile scurte, care nu împiedică vederea zidurilor, accentuează impresia de înălțare. Nici de data aceasta înălțimea acoperișului nu depășește pe a zidurilor. Printre diferitele tipuri de case trebuie remarcată înfățișarea armonioasă a caselor vechi, cu plan compus din odaie, tindă și celar, așezat sub aplecător. Cu fațade asimetrice dar trădînd mult echilibru, acestea sînt construcțiile cele mai bine proporționate.

Principalul decor este realizat la casele vechi prin creștături pe stîlpii de stejar ai prispei — în mod obișnuit de secțiune egală pe toată întinderea — care susțin grinzile tavanului (fig. 178 și 180). Creștăturile se așază în special la capătul superior al stîlpului, sugerînd un capitel și, mai rar, imediat sub jumătatea înălțimii stîlpilor. Motivele creștăturilor sînt geometrice. La casele ceva mai noi construite acum 50—60 de ani, apare un element nou « consulul », bucată de lemn pusă între stîlp și grinda fațadei, ce primește greutatea grinzii lungi a fațadei pe care o transmite stîlpului. Consulul are în același timp un rol decorativ, constituind pentru stîlp un coronament. Cu aproximativ 40—50 ani în urmă, au început să se folosească ornamente traforate fie sub streșini unde formează un rînd de « ciucuri », fie sub grinda așezată de-a lungul fațadei, fie între stîlpi, imitînd arcadele. Tipic este traforajul așezat chiar pe stîlpii fațadei, de cele două părți laterale ale stîlpilor, formînd două aripi care se lătesc pe măsură ce se înalță.

161. Casă veche compusă din trei încăperi; lateral, sub aplecător, este celarul; în tindă este construită vatra — Poenarii Burchii

Această formă de traforaj merge în nord pînă la subzona Teleajenului. Motivele obișnuite sînt geometrice, dar apar și cele florale (fig. 177 și 179).

Pe pereții exteriori ai caselor tencuite se folosește în mod curent ornamentația cu reliefuri de lut (fig. 175 și 176), lucrate în trecut cu mîna liberă, iar astăzi cu ajutorul unor șabloane care dau regularitate motivelor dar în același timp le lipsesc de viață. Cele vechi, lucrate fără șablon, sînt mai variate, apărînd motive stilizate de flori, ghivece cu flori, păsări, motive geometrice simple, deseori linii drepte întretăiate regulat în formă de X sau V, dispuse ca o bandă în partea de sus a zidurilor fațadei sau în jurul ferestrelor. Motivele noi, lucrate cu șablonul, ocupă suprafețe mai mari, formînd benzi de motive care folosesc elemente geometrice ce se repetă, cu precădere linia curbă, S-uri, 8-uri. Decorul în tencuială apare și pe colțurile casei, imitînd pilaștrii folosiți în arta construcțiilor monumentale. Un motiv comun caselor vechi și celor noi, este ștergarul, așezat în jurul ferestrei, cu ciucuri la cele două capete. Efectul decorativ al reliefurilor de lut este sporit prin folosirea culorilor, discrete și potrivite cu casa la locuințele vechi. Folosirea culorii, mai ales atunci cînd este așternută pe benzile lungi de motive așezate de-a lungul unui perete întreg, are un efect estetic evident, mai ales în contrast cu culoarea diferită a pereților. Pe casele noi construite din cărămidă se folosesc ornamente în relief lucrate în ipsos, de asemenea colorate. Ca element comun al ornamentației cu reliefuri de lut și ipsos, este indicarea anului construcției casei, însoțită de inițialele numelui proprietarului.

În ce privește culoarea, este caracteristic albastrul, uneori viu, alteori combinat cu galben și cărămiziu, cu care se vopsesc ferestrele, ușile și ornamentele lucrate din lut. Culoarea este folosită și pentru a acoperi cu un fond uniform întreaga casă, peste care se stropește cu o culoare

162. Bucătărie de vară, grajd, pătul, adăpost de animale — Bălteni

diferită, de exemplu pete de albastru pe fond alb sau galben, ori pete de alb pe fond galben sau gri. Acest sistem de decorație, de calitate inferioară, se aplică de obicei pe partea de jos a zidurilor, în interiorul tindei, și chiar pe gardurile de lemn.

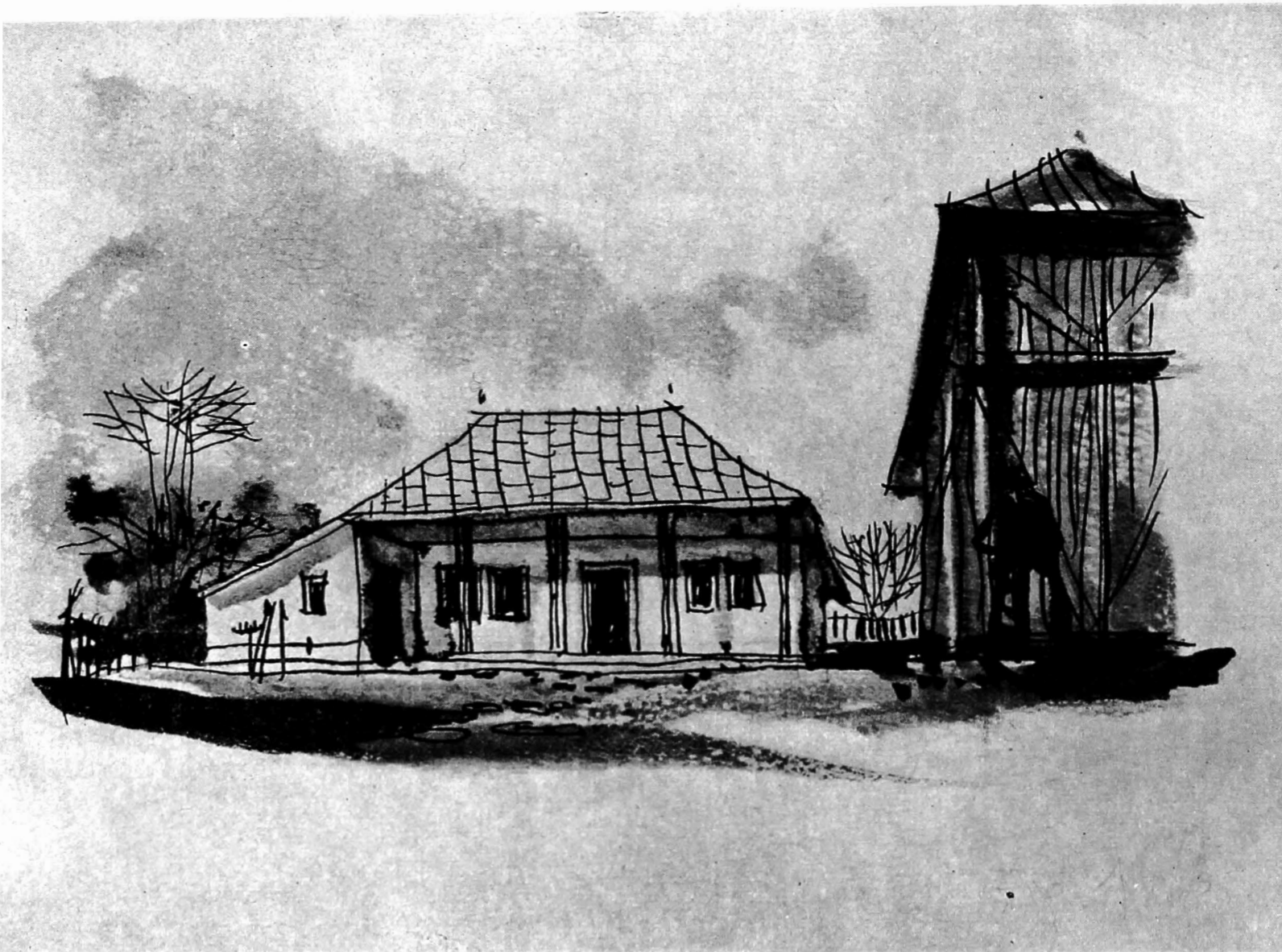
La casele noi, din cărămidă, apar elemente de podoabă noi, ca urmare a tehnicii schimbate de construcție. Atenția este atrasă acum de stâlpi și coloane, între care sînt așezate arcade cu forme diverse care scot în relief intrarea casei. Liniile curbe ale arcadelor sînt binevenite pentru a sparge monotonia liniilor drepte, regulate, rigide, ale caselor noi. Folosirea coloanelor este însoțită de un nou mod de repartizare a culorilor la pereții exteriori, stîlpii și coloanele vopsindu-se în alb iar peretele de deasupra lor și balustrada în culori mai închise, deseori gri, obținîndu-se astfel contraste. Efectul este uneori sporit prin lăsarea unor dungi albe în jurul ferestrelor, ușilor și arcadelor.

163. Casă nouă din
Petriș, acoperită cu
tablă

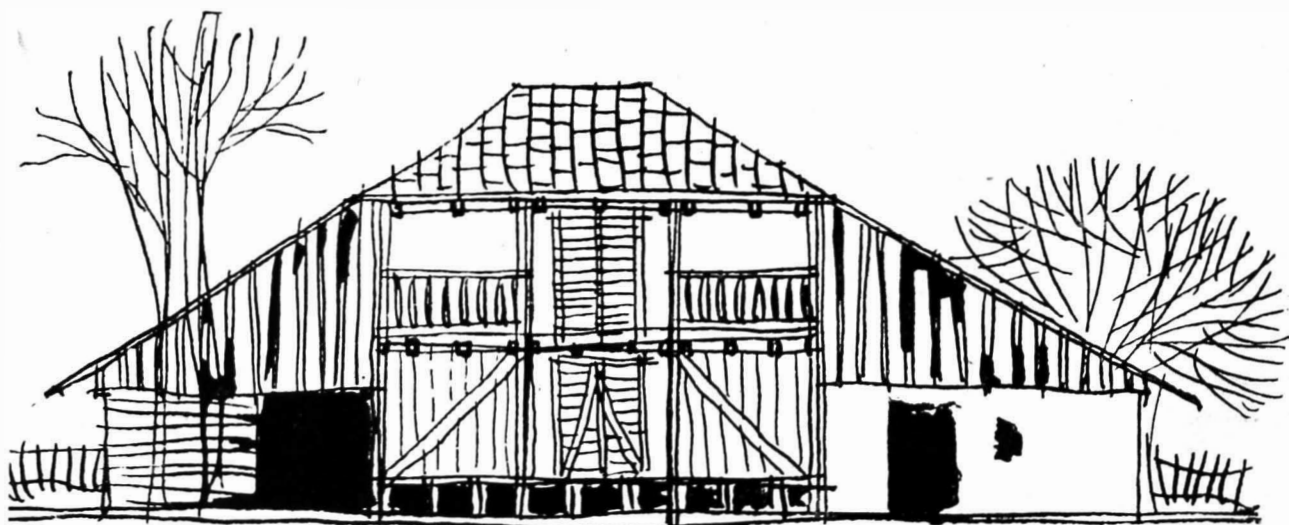

164. Casă nouă cu
bucătărie laterală —
Periș-Brătulești

165. Casă de vechime mijlocie și pătul — Balta Doamnei

166. Pătul cu două niveluri și adăposturi laterale pentru unelte și animale — Periș-Brățulești

167. Casă de tip vechi acoperită cu stuf, compusă dintr-o singură încăpere — Bălteni

168. Casă veche acoperită cu paie fixate cu prăjini de lemn — Lipia

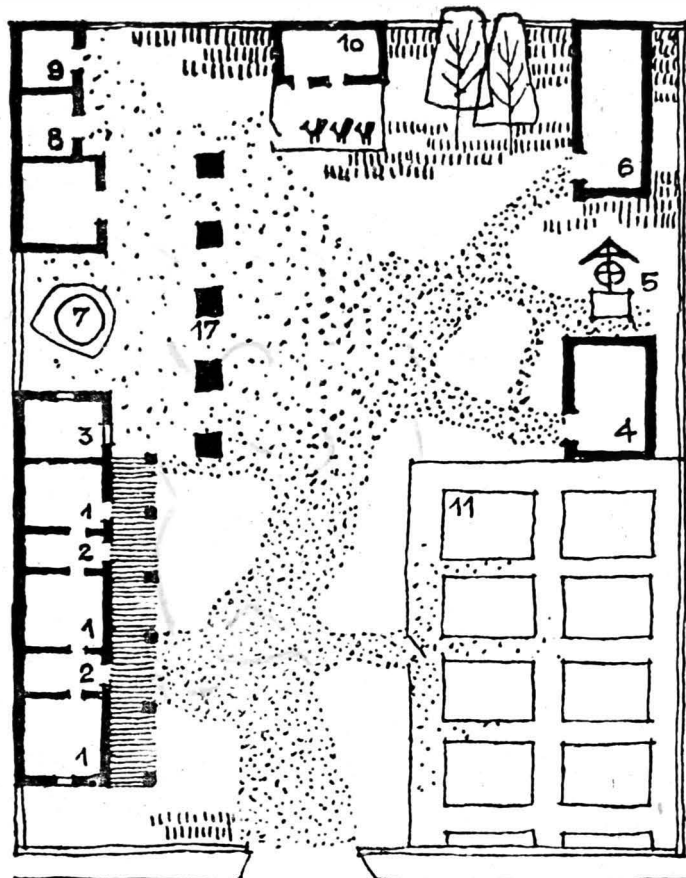

169. Casă nouă de zid, cu arcade multiple în fațadă — Bălteni

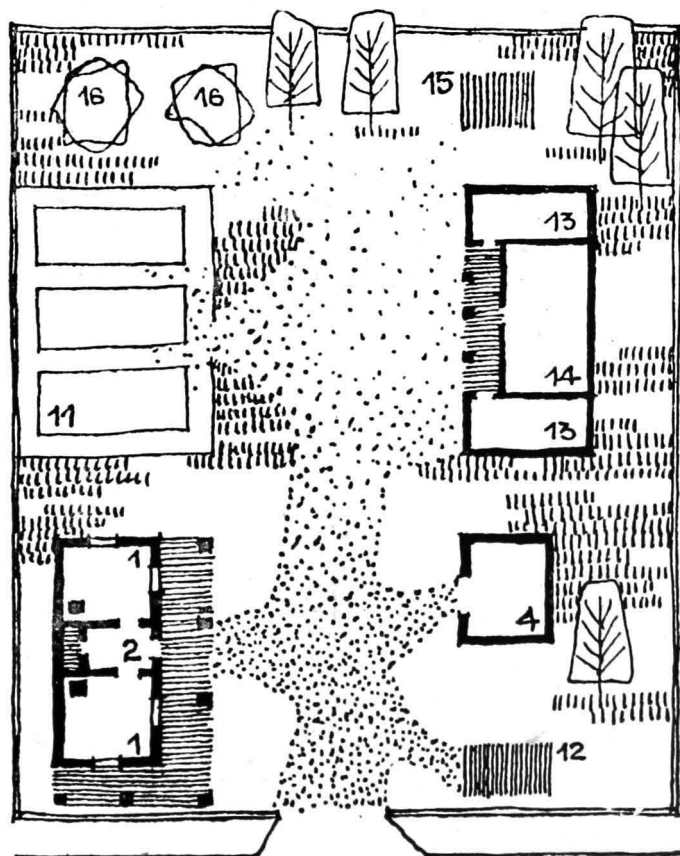
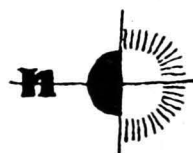

170. Casă nouă; perimetru ce se apropie de un pătrat — Periș

171. Gospodăria unui olar din Pisc

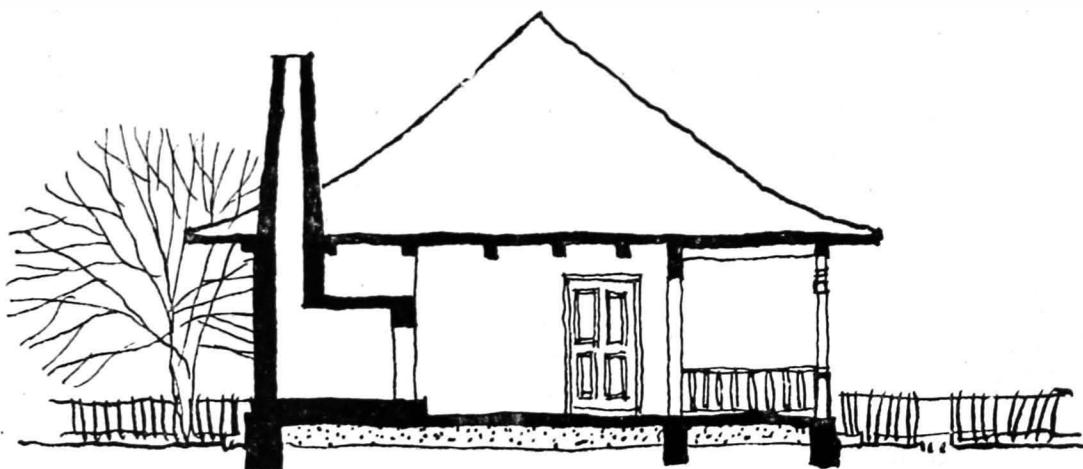
- 1 — încăperi de locuit; 2 — tindă; 3 — celar;
 4 — bucătărie de vară; 5 — fântină; 6 — magazie
 de oale; 7 — cuptor de oale; 8 — grajd; 9 — po-
 rumbar; 10 — coteț de păsări; 11 — grădină
 12 — cuptor de piine; 13 — magazie; 14 — pătul
 15 — păierie; 16 — căpițe de fin.

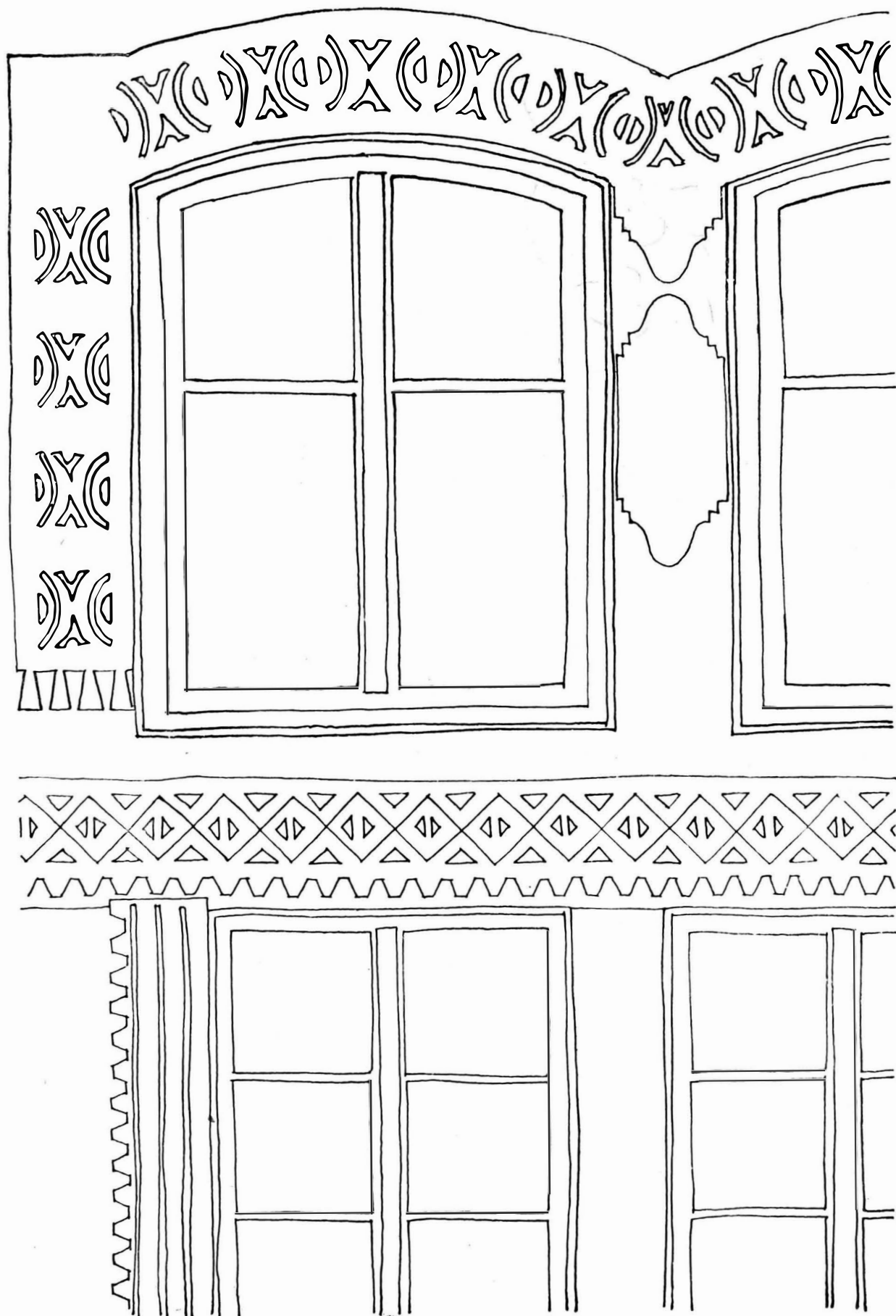
172. Gospodărie nouă la Poenarii Rali

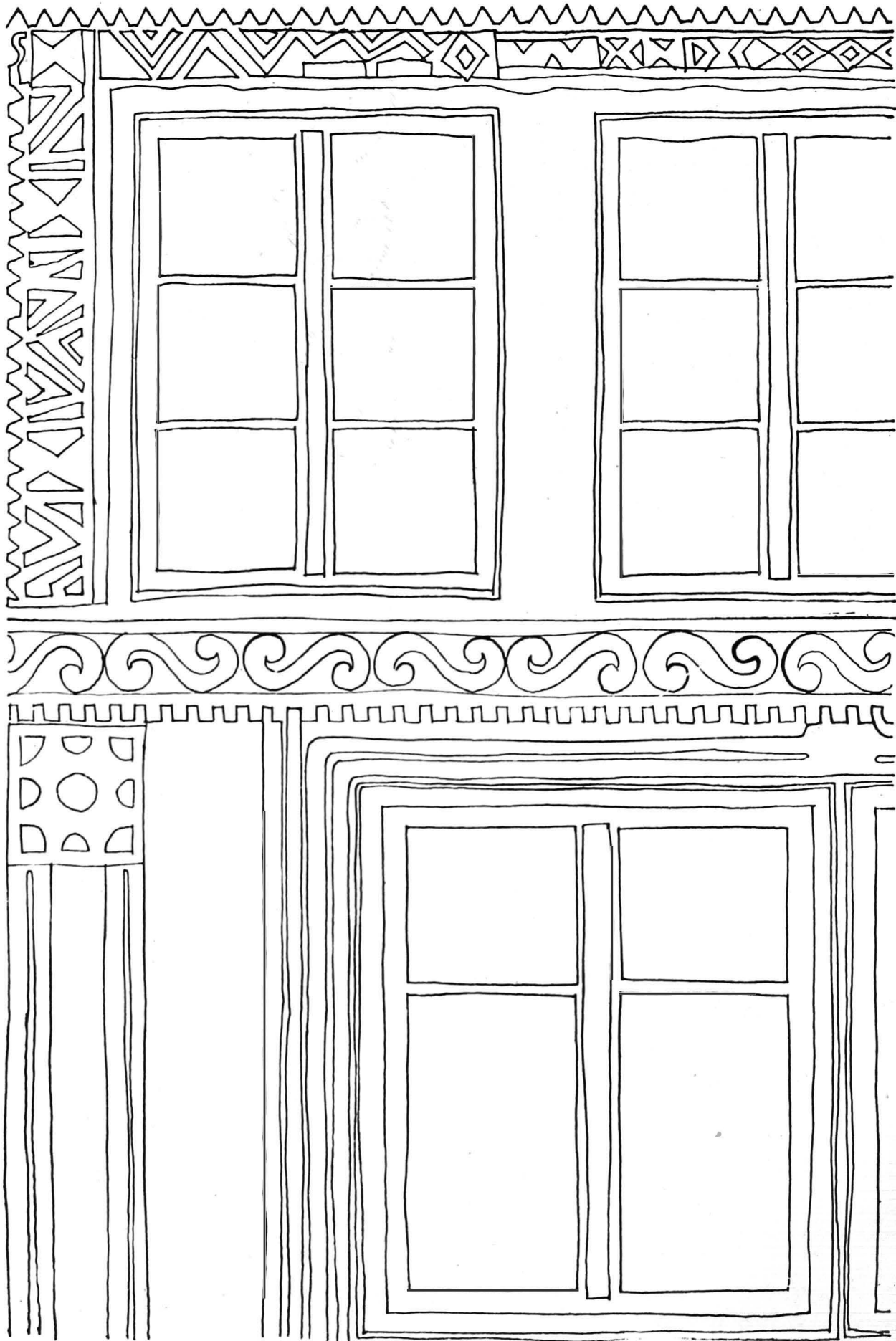
173. Interiorul unei tinde, cu vatra așezată spre fundul încăperii

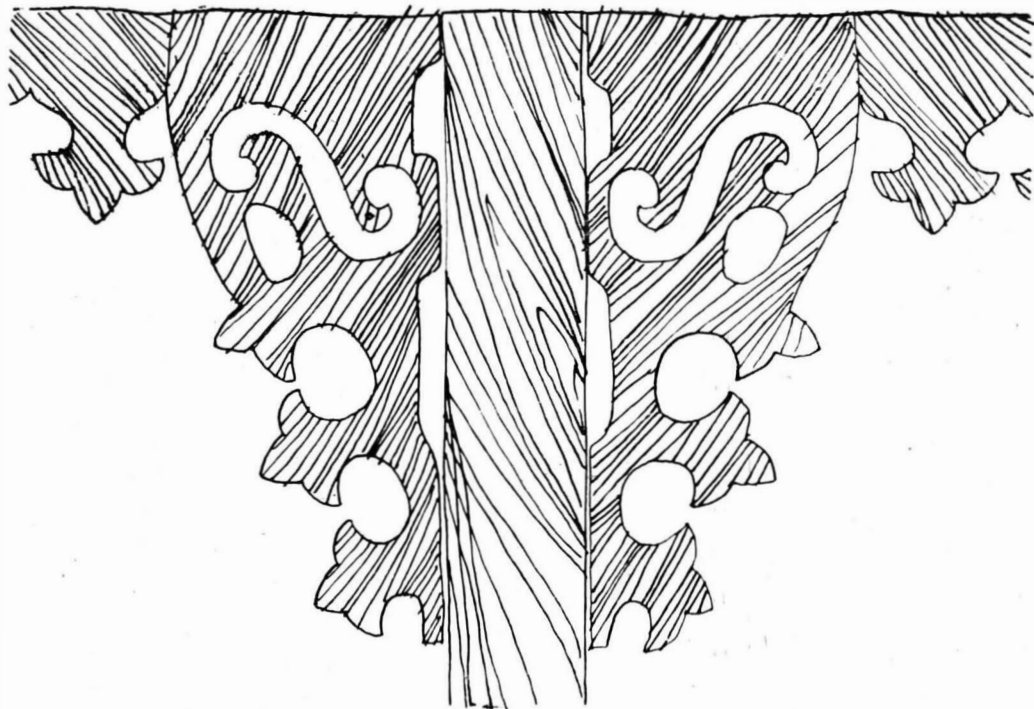
174. Așezarea vetrei și hornului; secțiune verticală prin construcție

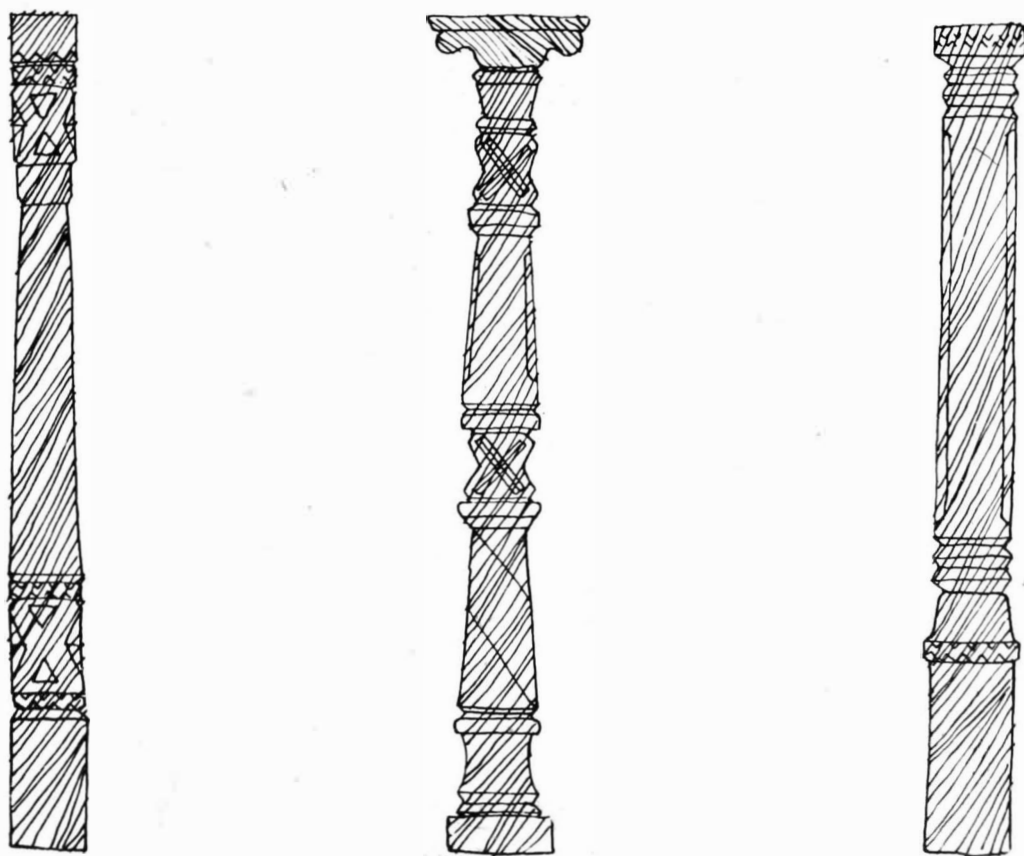
175. Decoruri tipice în tencuială, utilizând motive în relief

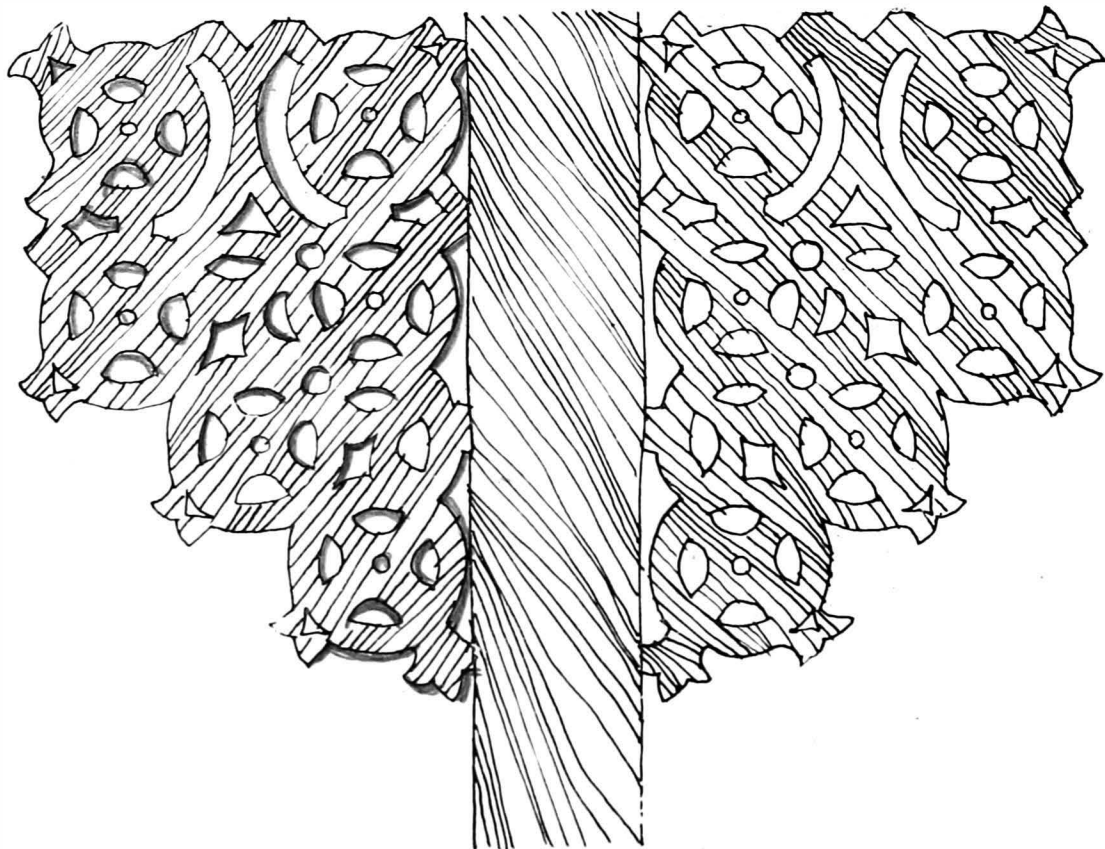
176. Decoruri tipice în tencuială, cu motive în relief

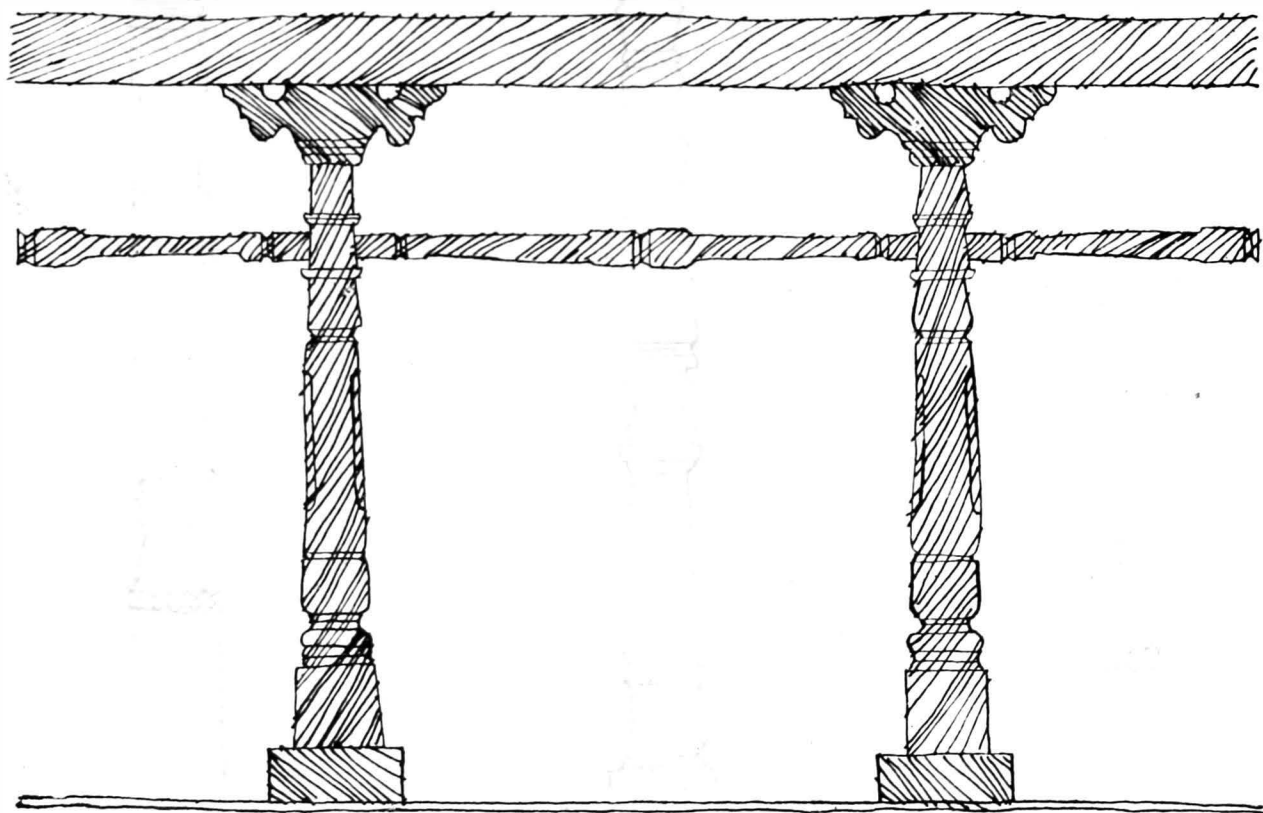
177. Decor traforat prins de stilpul prispei la Bălteni

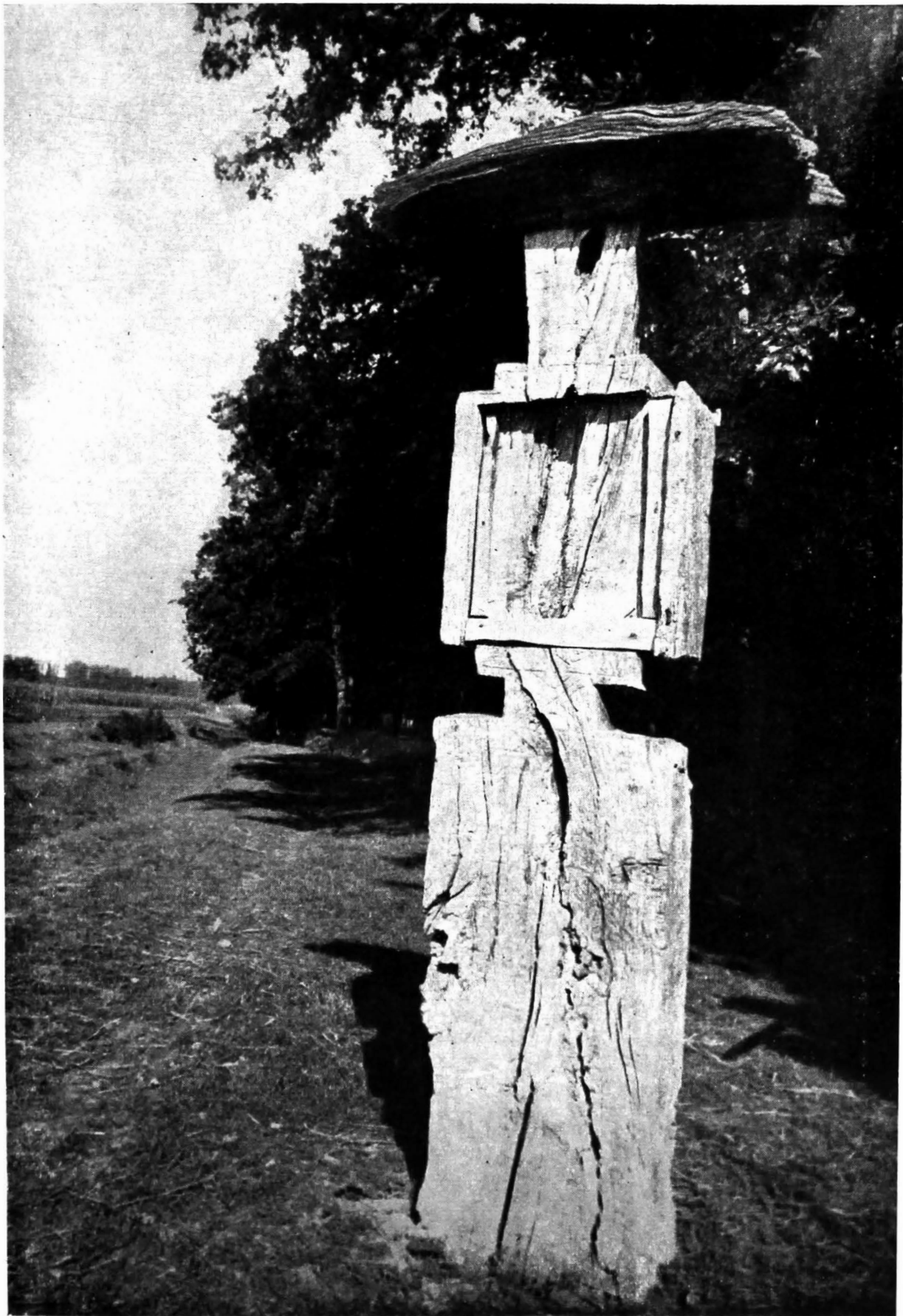
178. Stilpi crestați, la case vechi în Poenarii Buchii

179. Decor traforat prins de stilpul prispei la capătul lui superior, la Poenarii Rali

180. Stilpi crestați legați printr-o culme crestată, la Poenarii Rali

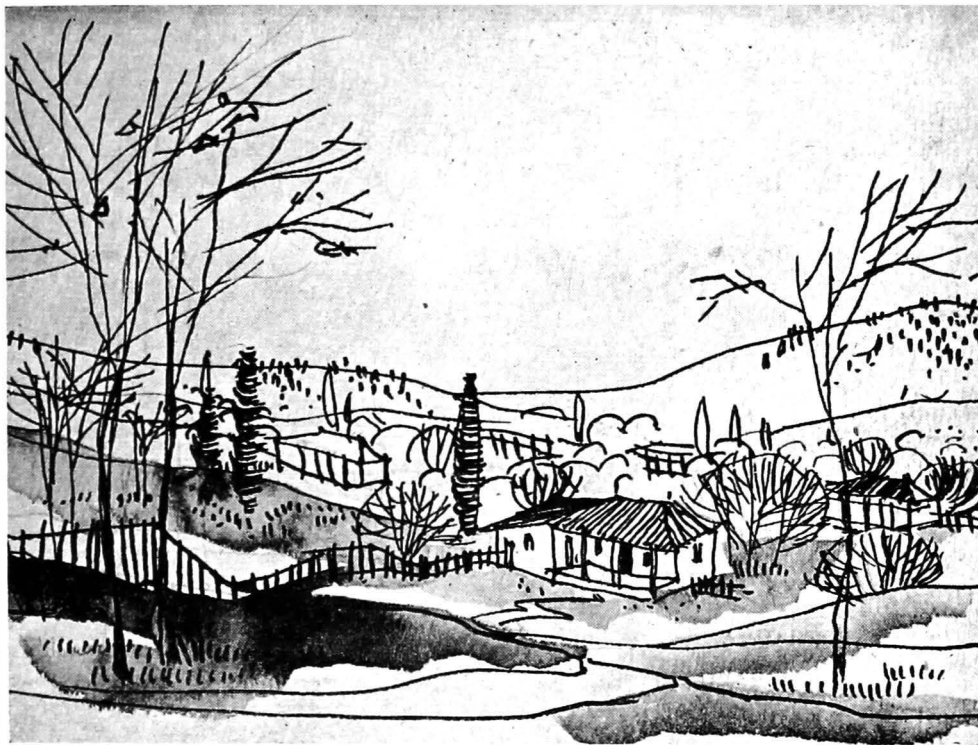
181. Troiță veche din Căldărușani; mijlocul era pictat, dar desenul s-a șters cu vremea

182. Vederea interiorului unei bucătării de vară — Periș

PRIVIRE DE ANSAMBLU

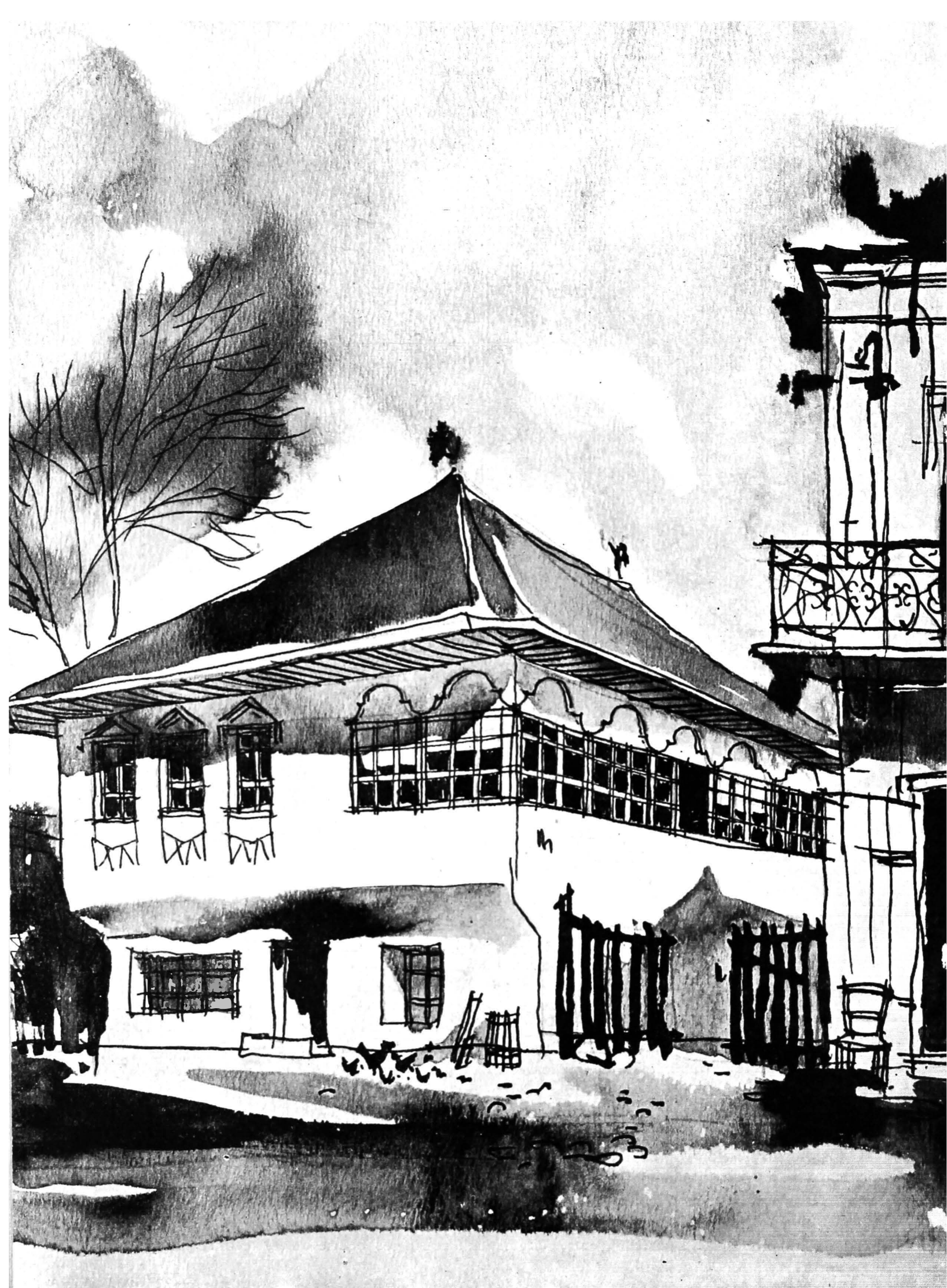
III

O privire de ansamblu asupra arhitecturii populare din regiunea Ploiești nu ar fi fost posibilă fără parcurgerea prealabilă a aspectelor mai importante din diferitele părți ale regiunii. Această analiză verifică premisa că pe de o parte există într-adevăr două mari zone diferite, a muntelui și dealului, și alta a cîmpiei, iar pe de altă parte că atît între diferitele subzone ale muntelui și dealului cît și între cele ale cîmpiei^s se manifestă o unitate datorită asemănărilor de condiții sociale și naturale și implicit de arhitectură.

Așezările omenești au în general o evoluție asemănătoare pe întreaga întindere, trecîndu-se de la forme tipice vechi, de sate risipite, cu gospodării izolate sau grupuri mici de gospodării, la cătune, și apoi la sate înșirate de-a lungul văilor și drumurilor, și ajungîndu-se în cele din urmă la sate de tipul adunat. Este evidentă prin urmare o concentrare progresivă a cărei desfășurare nu s-a terminat încă. Între cîmpie și zona de deal și munte apar deosebiri în ritmul acestor transformări, tendința de concentrare fiind mai simțită la cîmpie. În același timp, între diferitele subzone ale dealului și muntelui se conturează deosebiri după gradul de izolare și de păstrare a vechilor aspecte de viață, legate de forme vechi de așezări omenești. Schimbările petrecute în decurs de numai un secol (între 1790 și 1890), amănunțit înregistrate în lucrări de specialitate, sînt mari. Se pare că ritmul lor s-a accelerat în special de pe la mijlocul secolului trecut și se continuă încă.

Așezarea pieselor gospodăriei, amintită de cîte ori a fost necesar, nu poate fi înțeleasă decît dacă este raportată la tipul de așezare al satului. Astfel, în gospodăriile de tip vechi, casa izolată, așezată deseori chiar pe locul de cultură și orientată către miazăzi pentru a avea cea mai bună însorire, are construcțiile anexe amplasate în fața ei, pentru a putea fi ușor supra-vegheate și în același timp pentru ușurarea circulației. Această gospodărie de tip vechi se poate

184. Casă veche din Moroieni

185. Casă veche din Pîrscov

186 Casă din Gura Aninoasei

organiza acolo unde există loc mult, mai ales în sate de tipul risipit sau al complexului de cătune. Pe măsură ce gospodăriile se înghesuie între ele, piesele lor se apropie fiind dispuse pe două rînduri — casa de o parte și la mică distanță, în partea opusă, acaretul principal — sau chiar numai pe un rînd, casa și acareturile înșiruindu-se și avînd aceeași orientare, așa cum s-a întîmplat spre exemplu în unele sate de țărani împroprietăriți de la cîmpie, unde vatra satului era îngustă, pentru a lăsa cît mai mult loc culturilor.

În compunerea gospodăriei apar deosebiri și în raport cu condițiile mediului geografic și cu specificul producției. La munte și deal, pe lângă grajduri și adăposturi pentru animalele mici, sînt necesare construcții în care să fie depozitate fructele și preparatele din fructe. La cîmpie, adăpostul pentru fructe dispăre, dar apare pătulul pentru cereale, construcție de înfățișare plăcută, cu apele laterale ale acoperișului prelungite, ceea ce le face să semene cu locuințele de cîmpie: cele mai multe construcții grupează împreună pătulul, grajdul și finăria.

★

Locuințele, care au constituit principalul obiect al studiului, sînt cele care permit stabilirea celor mai clare deosebiri între cele două mari zone. Tipurile vechi principale sînt următoarele:

a) Casa veche, de deal, fără etaj, de care s-a vorbit puțin, este totuși interesantă. Planul, compus din două sau trei încăperi — tindă, odaie de locuit, odaie curată — are și în acest caz legătură interioară. În tindă nu există vatra și hornul înalt, caracteristic cîmpiei. Focul se face în odaia de locuit și fumul urcă numai pînă în pod, de unde iese afară printre șindrile sau printr-unul ori două « fumare ». Casa, construită din lemn, cu pereții din birne și acoperișul învelit cu șită, este tencuită cu un strat subțire de lut. Decorația constă în creștăturile stîlpilor prispei și culoarea albă sau albăstruie a pereților. Față de construcțiile din cîmpie, proporțiile casei sînt altele, acoperișul fiind mai înalt ca pereții. Între acest tip și cele două cu etaj ale dealului apar numeroase forme mixte.

b și c) Casa veche de deal și munte, cu etaj, are două forme: cu sau fără foișor. În ambele cazuri se constată un număr de trăsături comune. În primul rînd un nivel săpat în

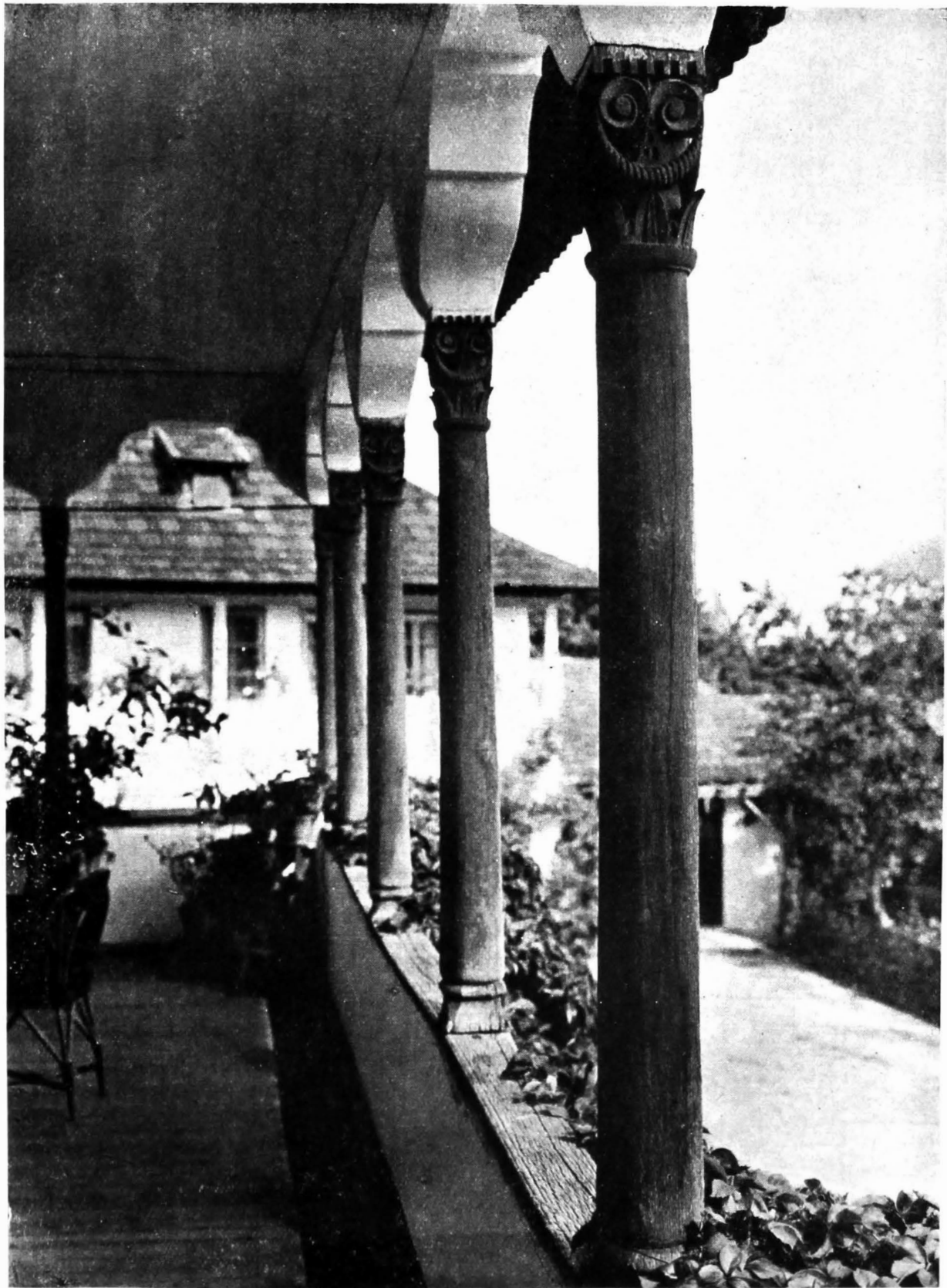

187. Casa lui Hagi Prodan — Ploiești
<https://biblioteca-digitala.ro>

188. Casa muzeu « Nicolae Iorga » — Vălenii de Munte

parte pînă la o adîncime redusă în pămînt și, în parte înălțat deasupra pămîntului, ca un adevărat soclu. Acest element de bază cuprinde în genere una sau mai multe încăperi, slujind drept beci, magazie de fructe ori de bucate, odaie de păstrat unelte etc. Nivelul de deasupra, cu întindere și adîncime variată, este împărțit în două, trei sau cinci încăperi. Al doilea element comun ambelor tipuri este prispa largă, adăpostită, adevărată galerie care apare în fațadă și prezintă coloane ori stîlpi legați prin grinzi orizontale ori prin arce cintrate. Cel de-al treilea element comun este acoperișul în patru cline, durat din lemn în întregime și prevăzut cu o streășină redusă ca dezvoltare, jur împrejurul construcției. Intrarea la rîndul de jos are o primă ușă alcătuită din gratii întretăiate în unghi drept, în spatele cărora se află un gîrlici așezat sub prispă sau sub foișor. Urmează apoi o a doua ușă, puternică, prin care se intră în pivniță. Ferestrele, atunci cînd există, sînt foarte mici și uneori se îngustează spre partea dinafară a zidului, lăsînd să treacă o lumină slabă prin peretele gros. La etaj intrarea se face printr-o scară, care la casele fără foișor este cuprinsă în perimetrul planului, fiind apărută de un zid gros la exterior; la capătul de jos al scării se află o ușă puternică și uneori o alta la capătul de sus. Ferestrele rîndului de deasupra, sînt de obicei cîte două pentru fiecare odaie în părțile laterale ale casei și cîte una pentru fiecare odaie spre fațadă. De multe ori tinda nu are ferestre. Ceea ce diferențiază net cele două tipuri este galeria de la fațadă; de plan rectangular și întinzîndu-se pe toată lungimea fațadei la primul tip, ea are la cel de-al doilea și un cerdac care iese din plan și se sprijină pe pereții intrării « rîndului » de jos.

189. Stilpii prispei de la casa muzeu «Nicolae Iorga» — Vălenii de Munte

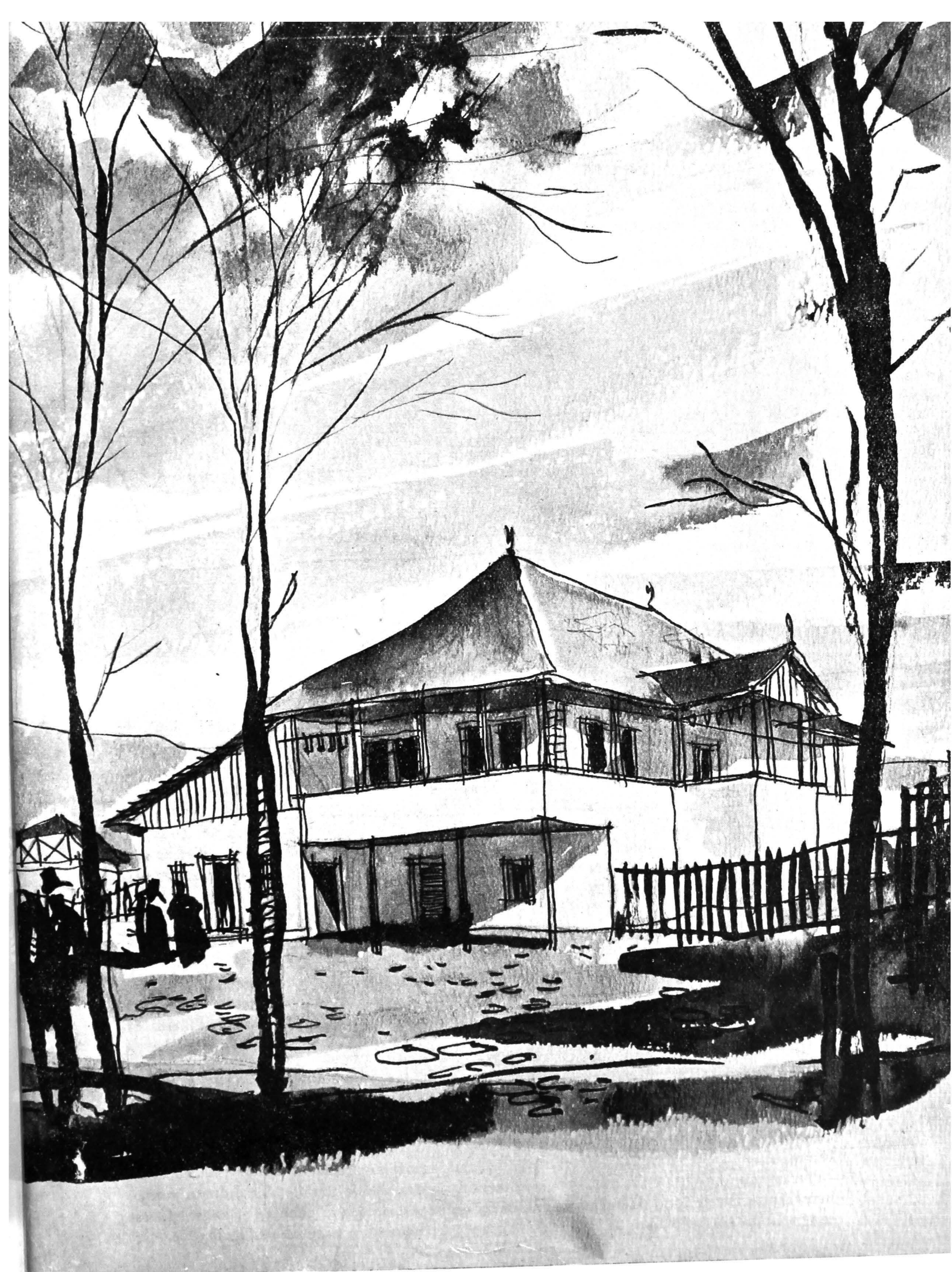

190. Han din Brănești

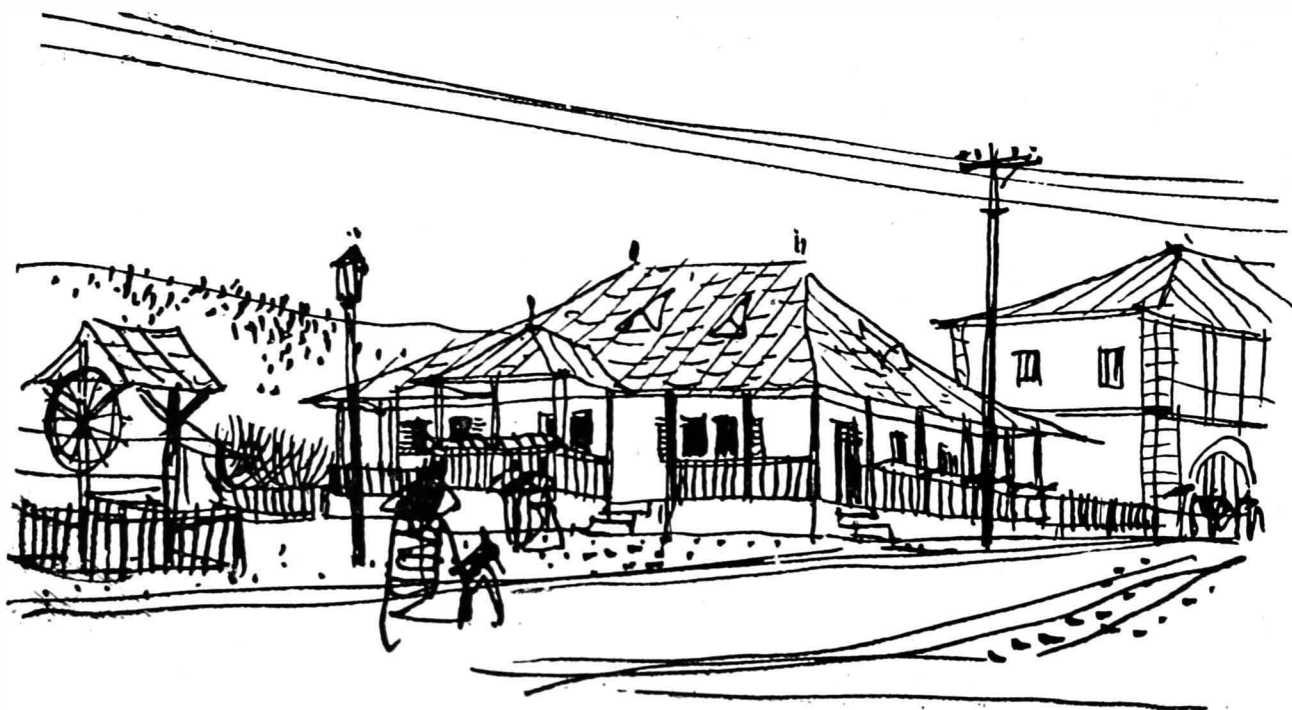
d) Casa joasă de cîmpie, cu plan compus din două, trei sau patru încăperi (odaie de locuit, tindă, celar și o odaie curată), are legătură interioară între încăperi. În spatele tindei se află o vatră mare, așezată sub un horn ce trece de acoperiș. În părțile laterale acoperișul este prelungit și sub el se așază a treia sau a patra încăpere numită celar. După fixarea temeliei (formată din birne încheiate la capete, în colțuri, și uneori așezate pe pietre) și după înălțarea scheletului zidurilor și acoperișului, pereții se construiesc din cărămizi de lut amestecat cu paie și uscate la soare, sau din lut îndesat între două șiruri paralele de șipci ori grădele. Apoi, pe acoperiș, se fixează stuful ori papura. Înălțimea casei este mică, cu acoperiș scund, mai mic decît pereții, ceea ce îi dă aspectul unei construcții dezvoltate în sens orizontal, nu vertical. Decorul apare pe stîlpii prispei, sub formă de creștături sau pe pereți ca reliefuri de lut.

Principalele tipuri noi sînt următoarele:

e) Casele noi de munte și deal, derivate din tipurile vechi locale, cu sau fără foișor, cu plan mai dezvoltat ca cel vechi care au apărut numai în unele părți. Înfățișarea lor are elemente

191. Han din Drajna de Sus

192. Han din Draja de Jos

deosebitoare față de casele vechi; astfel, foișorul nu mai are acoperișul în trei ape ci în două, nu mai este așezat lateral, ci la mijlocul fațadei, intrarea în pivniță nu mai stă sub foișor, ci alături, scara de acces la etaj nu mai este alături de foișor ci poate fi chiar sub el, iar prispa este uneori închisă cu geamuri. Și materialele de construcție sînt diferite, cele vechi fiind înlocuite cu altele, cum ar fi țigla și tabla în locul șindrilei, cărămida în locul birnelor, tencuiala cu var și ciment în locul lutului. Această dezvoltare și adaptare la forme noi de viață s-a putut petrece numai acolo unde au existat condiții economice prielnice, unde nu au existat influențe străine puternice și unde condițiile vechi de viață socială și de izolare s-au menținut încă puternice. Reprezentative pentru această situație sînt văile Drajei și Bisei Chiojdului.

f) Casele noi, comune întregii regiuni, sînt construite în majoritate după 1930. Ele au numai parter, temelia este de beton, zidurile de cărămidă arsă și tencuită și acoperișul de tablă ori țiglă. Prispa are dimensiuni mai reduse, ferestrele devin mai mari iar construcția, în general, este mai sănătoasă. Stilpii prispei au secțiuni orizontale variate și se termină prin capiteluri de ipsos. Pereții sînt zugrăviți multicolor. Aceste case, rupte de tradițiile locale, au caracteristici comune în întreaga regiune, și chiar mai mult, comune în toată Oltenia și Muntenia.

★

Trebuie în sfîrșit menționate hanurile țărănești, care în regiunea Ploiești se întîlnesc în număr important. Astăzi în cea mai mare parte nefolosite, din cauza importantelor schimbări sociale, ele reprezentau în trecut un element de seamă în drumurile țăranilor. Din momentul în care țăranii au devenit producători de marfă și au început să circule în căruțe pînă departe, hanurile s-au înmulțit. Călătoriile lungi, în mersul agale al cailor sau al boilor, durau vreme îndelungată, zile și nopți de-a rîndul. Erau necesare popasuri, la care oamenii și animalele să se poată opri pentru odihnă, să mănînce, să bea apa proaspătă din fîntîna hanului. Este necesar

193. Han din Draja de Jos

să se știe că oamenii nu dormeau în han decît rareori, pe vreme rea și în număr mic, deoarece clădirea nu avea posibilități mari de adăpost. Călătorii dormeau în căruțe, în paie, sau adunați în jurul focurilor făcute în apropiere.

Principalele elemente ale hanului erau hanul propriu-zis, care cuprindea locuința hangului și a familiei lui, și localul în care se serveau mîncări și băuturi. În față, la intrare, spre drum, un loc acoperit servea pentru așezarea meselor și adăpostirea oamenilor de soare sau de ploaie. Tot în față exista un loc viran, întins, deseori pietruit, unde puteau fi trase căruțele și animalele, cu fîntîna în apropiere. Uneori alături de han exista o mică fierărie unde se reparau căruțele și se potcoveau caii. Pe lîngă hanurile noi se construiau și alte clădiri, cum este «salonul» de dans, în care se adunau la sărbători fetele și flăcăii pentru joc. Cînd proprietarul era înstărit, hanul propriu-zis devenea una din construcțiile în apropierea căreia se forma centrul satului; aci era salonul de dans, cîrciuma, băcănia, farmacia.

În construcția hanului se simt influențele arhitecturii locale, care îi dau deseori aspectul unei locuințe ceva mai dezvoltate, în al cărei plan se cuprind și prăvălii. Deobicei este vorba de construcții cu etaj. Deși între hanurile diferitelor sate există asemănări, nu credem totuși că se poate vorbi de constituirea unui han tip, așa cum s-a putut vorbi la locuințe.

★

Dacă se încearcă o situare a regiunii Ploiești în ansamblul arhitecturii populare romînești, se poate spune că aci s-a dezvoltat în paralel o arhitectură a muntelui și dealului și o alta a cîmpiei, bine adaptate nevoilor locale; asemănările cele mai mari sînt cu restul Munteniei, apoi cu Oltenia și în mică măsură cu Moldova. Influențele transilvănene, în afara celor legate de fondul comun străvechi romînesc, nu se manifestă nicăieri cu importanță. În general evoluția tipurilor de case urmează un curs asemănător în întreaga regiune. Deosebirile de ritm se datoresc deosebirilor de ordin social.

BIBLIOGRAFIE

- VINTILĂ MIHĂILESCU, L'évolution de l'habitat rural dans les collines de la Valachie entre 1790—1900, Varsovie, 1937.
- VINTILĂ MIHĂILESCU, Une carte de l'habitat rural en Roumanie, 1934.
- VINTILĂ MIHĂILESCU, Contribuțiuni la studiul populației și așezărilor omenești din cîmpia romînă între 1853—99, 1922.
- VINTILĂ MIHĂILESCU, Așezările omenești din cîmpia romînă la mijlocul și sfîrșitul secolului al XIX-lea.
- VINTILĂ MIHĂILESCU, Vlășia și Mostiștea, evoluția geografică a două regiuni din cîmpia romînă, 1924.
- VINTILĂ MIHĂILESCU, Harta austriacă din 1791 (cu o hartă a pădurilor), tomul XLVII, B.S.R.R.G., 1928.
- NICOLAE M. POPP, Modul de grupare și de distribuire ale populației din Subcarpații Munteniei în ultimul secol. Tipografia Universul, București, 124 pp. Extras din Revista Geografică Romînă, anul III, fasc. I, 1940.
- NICOLAE M. POPP, Clasificări geografice în Subcarpații romînești, B.S.R.R.G., tomul LIV, 1935; Socec, București, 1936.
- NICOLAE M. POPP, Valea Prahevei între Predeal și Florești, Observări antropogeografice, B.S.R.R.G., tomul XLVIII, 1929, publicat în 1930, București.
- MARA N. POPP, Drumul oilor pe valea Prahoșei, Dofranei și Teleajenului. B.S.R.R.G., tomul XLVIII, 1929, București, 1930.
- PAUL PETRESCU, PAUL STAHL, ANTON DIMBOIANU, Arhitectura din Muzeul Satului, București, 1955.
- GEORGE VÎLSAN, O fază în popularea Țărilor Romînești (cu prilejul unei hărți statistice vechi descoperite în ultimul timp), extras din B.S.R.R.G., anul 1912, București, 1912.
- GH. ZĂGORIȚ, Evoluția istorică a țărgurilor și orașelor dintre Buzău, Țirgoviște și București. Publicat în Anuarul de Geografie și Antropogeografie, 1914—1915, Tipografia Lupta.

INDICELE MATERIALULUI ILUSTRATIV FOLOSIT

ELENA BÎLCU, numerele 156, 160, 171, 172, 175, 176, 178, 179, 180.

DECORATIVA, numerele 12, 13, 49, 112, 113, 181.

ICSOR, numărul 84.

AL. PETIT, numerele 20, 63.

NICOLAE M. POPP, numerele 53, 54, 55, 56.

HENRI H. STAHL, numerele 44, 51, 57.

PAUL STAHL și PAUL PETRESCU, numerele 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85a, 85b, 86a, 86b, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 177, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193.

FLOREA STĂNCULESCU 33, 35, 50, 129, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 184, 187.

I. VOINESCU, numerele 5, 8, 9, 18, 32, 34, 37.

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
INTRODUCERE	5
 I. MUNTELE ȘI DEALUL	
1. VALEA DÎMBOVIȚEI	11
2. VALEA IALOMIȚEI	19
3. VĂILE PRAHOVEI ȘI DOFTANEI	37
4. VĂILE TELEAJENULUI ȘI DRAJNEI	51
5. VALEA BÎSCEI-CHIOJDULUI	71
6. VĂILE BUZĂULUI ȘI RÎMNICULUI	89
 II. CÎMPIA	
7. CÎMPIA SUBCOLINARĂ DIN SUDUL TÎRGOVIȘTEI	105
8. VALEA IALOMIȚEI (CURSUL MIJLOCIU)	117
 III. PRIVIRE DE ANSAMBLU	139
 BIBLIOGRAFIE	153

Responsabil de carte: Arh. Slătinescu Oltea
Tehnoredactor: Alexandrescu Ioniță
Corector responsabil: Andor Elisabeta

*Dat la cules 03. 01. 57. Dun de tipar 31. 07. 57. Hirtie crețată
de 100 g/m², 61x86/8. Coli editoriale 16,03. Coli de tipar 19,5
Comanda 1: 3275 A 04672. Indicele de clasificare pentru bibliotecile
mari 711.437(1: 063). Indicele de clasificare pentru bibliotecile
mici 711*

Tiparul executat sub com. nr. 1434, la Intrepr. Poligrafică
nr. 4, Calea Șerban Vodă 135, București—R.P.R.

